

S 1092.

1. 970.

„Küündja“

Gesti keeleõpetus,

nenda kui

Gestikeelt Keef-Gestimaal

räägitakse.

C. Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i

järele wäljaannud

J. Nebocat,

„Küündja“ toimetaja Riias.

Teine trükk.

Tartus ja Riias.
Schnatenburg'i trükk ja kulu.
1884.

Sind 50 kop.

„Künda“

Gesti keeleõpetus,

nenda kui

Gestikeelt Keß-Gestimaal

räägitakse.

G. Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i

järele väljaannud

J. Nebocat,
„Künda“ toimetaja käs.

Teine trükk.

Lartus ja Kias.

Schnakenburg'i trükk ja kulu.

1884.

"Kõnne"

Ersti kirjandus

1884

kirjandusmuuseumi

arhiiv

Дозволено Цензурою. Дерптъ, 17. Ноября 1884 г.

©. Kõnne kirjandusmuuseumi

ENSU TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiiviraamatukogu

54842

Ersti kirjandus
muuseumi arhiivis
1884

„Kündja“ Cesti keeleõpetus, nenda kui Cestikeelt Resk-Cestimaal räägitakse.

Ahrens'i ja Dr. F. J. Wiedemann'i järel.

Rõige wanemad Cestikeele raamatud on esimene katholic'i katekismus, mis Saaremaa piiskop Kiewel 1517, ja Lutheruse weikene katekismus, mis Tartu abiõpetaja Franz Witte 1553 Lübeckis on wäljaannud, Johann Walteruse kirjad (1591) ja Catechismus Romanus ühe weikese lauluraamatuga (1622), mis nime pidi teada on ja kusagil wist enam saada pole.

Esimene mees, kes keeleõpetaja ja ühtlasi kirjamehena wäljaastus, on Magister Heinrich Stahl, praust ja kirikuõpetaja Kadrina kihelkonnas Rakwere lähedal ja pärast kirikuõpetaja domikiriku peal Tallinnas. Tema „Anführung zu der Ehstnischen Sprache, auf Wohlgemeineten Rath und Bittliches Gesuchen publiciret“ tuli Tallinnas 1637 trükiti wälja. Ehk küll kõrwupanew keeleuurimine mitte itteoluski ei olnud ja kellegil meele ei tulnud teisi keeli muul wiisil õpetada, nagu Ladinakeelt õpetadi, sündigu ehk mitte, siiski peab Stahli keelewigasid imets panema, et tema sündinud Cestimaa mees oli.

Juba 1660 tuli Tallinnas teine Cesti keeleõpetus, „Manuductio ad linguam Oesthonicam, Anführung der Dehstnischen Sprache,“ wälja, kelle kirjutaja Braunschweigist päralt kirikuõpetaja Gösken Kullamaa kihelkonnas oli. Mitmes tükis on ta Stahli keeleõpetust parandanud. Tema oli esimene, kes sõnajuuremuutmist tähele pani. Waheajal 1648 andis Urwastu kirikuõpetaja Gutsclaff Tartu keelemurde tarwis ühe keeleõpetuse wälja.

Suure sammu astus Johann Hornung, Rakwere kirikuõpetaja, kes Riias 1693 oma „Grammatica esthonica“ trükkida lastis. Selle raamatu seest leitakse esimest korda täieste selget, puhast Cestikeelt, ja kui kaa tema ei jõudnud enmast Ladinakeele

eeskujult täieste wabaks teha, aga mis tema selle järele andis, see oli õige ja ilus Gestickeel. Tema on selle wana kirjawiisi põhjendaja ja alustaja, mis kunni Ahrens'ini prungiks jäi.

Pärast Hornungi ei edenenu Gesti keeleõpetus kuigi palju. Anton Thor Helle, Süri kirikuõpetaja Tallinna ligidal, oli see, kes bibliiraamatu Gestickeele ümbertõlksis. Tema nõuu ja õpetuse järele kirjutas Eberhard Gutsleff, kes Tallinna Gesti koguduse abiõpetaja oli, ühe Gesti keeleõpetuse, „Kurzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache“ weikese sõnaraamatuga, mis aastal 1732 Halle linnas trükitud sai. Selle keeleõpetuse järele on ka bibel Gestickeele tõlgitud ja aastal 1739 esimest korda trükitud.

Kõige enam laialelautatud ja pruugitud oli „Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte“, mis Pölsamaa kirikuõpetaja August Wilhelm Hupel Riias 1780 ja teist korda Mitaus 1818 trükkida laskis.

Hupeli keeleõpetus oli omal ajal ainus raamat, kelle seest mõis Gestickeelt õppida. Pernu kirikuõpetaja Rosenplänter andis 1813 kunni 1832 „Beiträge zur genaueren Kenntniß der ehstnischen Sprache“ kaksikümmeid weikest raamatut wälja, kelle sees õpetaja Otto Wilhelm Masing, suur Gesti kirjamees, Reinthal, Gestlane Peterson, praust Heller, õpetaja Knüppfer ja muud oma mõttid awaldasiwad.

Pärast tõusis Dr. Fählmann üles ja kirjutas iseäranis Gestickeele nimesõnade ja teusõnade üle: „Versuch die ehstnischen Verba in Conjugationen zu ordnen“, Tartus 1842, kui ta üli-
kooli Gesti keeleõpetajaks hakkas.

Üsna uus ja parem aeg Gesti keeleuurimise kallal hakkas Kusalu õpetaja Eduard Ahrens'iga peale, kes oma noores põlwes Wigala kirikuõpetaja G. Harteni juures kodukoolmeisteriks oli. Seal käinud tema, nagu wana praust mulle ise rääkis, alati teumeestega juttu puhumas, et rahwa suust rahwakeelt õppida. Kusalus kirjutas tema oma „Grammatik der Ehstnischen Sprache Revalschen Dialekts“ ja laskis selle Tallinnas 1843 wanas ja teist korda 1853 uues kirjawiisis trükkida. „Ahrens'il oli kõige esite julgus ennast kirikukeelest wabastada ja rahwakeelt nenda kirjutada, kuidas Gesti esivanemad seda algusest saadik on rääkinud. Et tema maakirikuõpetajaks ühes kohas Gestimaal oli, kus kõige puhtamat Tallinnaeestikeelt räägitakse, et temal kannatus ja terawat oidu ja tarwiline jagu iseenele wäärtuse auustamist oli, et ennast kellegi mõõra arwamise alla alandada, siis on ta ühe tubli ja koguni oma jalge peal seisawa keeleõpetuse walmistanud, mis kõigest endistest täieste iseäraline oli

ja kellegist pärast paremine pole tehtud. Tema uuel, muist Soomekeele järele seatud kirjawiisil oli võimalik, tänini üht wiisi kirjutatud aga mitmet wiisi kõlawat sõna filmale nähtawaks teha. Mis tema õpetab, on tõeste õige ja räägitakse nenda." Nenda kirjutab akademiker Dr. F. J. Wiedemann oma Eesti keeleõpetuse eeskõnes.

Uut kirjawiit hakkas Wõru tohter Dr. F. R. Kreuzwald kõige esite pruukima. „Maailm ja mõnda, mis seal sees leida on“ sees hakkas ta aega mööda peale ja kirjutas „Kasulistes Kalendrites“ ja muudes raamatutes seda edasi. 1857 hakati ajalehti wäljaandma. Kreuzwald astus ette ja nõudis uue kirjawiisi pruukimist. Kõunte ja hammastega paniwad ajalehed Kreuzwaldbi wastu. Mis selleaegse ajakirjade sees wõimata oli, seda pidi kool, Gestimaa koolmeistrifeminar Kuda, pealehakkama. Kreuzwaldbi kirjad waimustasiwad mind, et ma nõuiks wõtsin, Ahrens'i Eesti keeleõpetust kaanest kaaneni pähä õppida, kelle kallal mull kaks agstiat kõik priiaeg ärakulus. 1867 seminarikoolmeistriks saanud, palusin ma Wigala praust Harteni käest, kes sell ajal oma õpetajaammeti kõrwas Kuda seminaridirektoriiks oli, luba, Ahrens'i keeleõpetust ja uut kirjawiit seminaris õpetada. Ahrens oli Wigalasse hea mälestuse järelejätanud, mispärast „wana praust“ hea meelega luba andis, ehk ta küll pisut wasturääkis, sest peale Kreuzwaldbi „Kasulist Kalendrit“ ei olnud mingi ilmaliku, weel wähem waimuliku raamatut uue kirjawiisi peal trükitud. Noored mehed läksiwad rahwa hulka ja hakkasiwad ajalehetele kirjutama ja heali rahwa seast awalbama. Esimese waimuliku raamatu uue kirjawiisi peal, „Dr. Martin Lutheruse katekismus bibliisalmidega“, lasksin mina 1869 oma kuluga Tallinnas trükkida. Selle raamatu pärast soowis Dr. Kreuzwald mulle õnne, kui „esimesele, kes pühakirjaraamatut julend uue kirjawiisi peal kirjutada. Oleksiwad meie mehed enam walguse kui eha armastajad“, kirjutas õnnis tohter mulle Kudale, „siis oleksime palju kaugemal.“ „Hosianna! Kiriklikud koorilaulud“ lasksin ma 1870 Peipzigis ja „Ilmalikud Meeste-koorid“ sellsamal aastal Tartus trükkida. Minu „Wenekeele grammatika kõnelemistega“, „Laste pildiraamat“, „Bibli-Atlas“, „Pildid Pohla sõjast“ ja „Pildi-Nabitse“ tuliwad uue kirjawiisi peal 1872 trükist wälja.

Märka suurt rõõmu tegi kõigi Gestikeele armastajatele akademiker Dr. F. J. Wiedemanni „Eesti = Saksakeele Sõnaraamat“ „Ehstnisch = Deutsches Wörterbuch“, mis Keiserliku teaduste academia kuluga 1869 Peeterburgis trükiti. Terwe

Uhrens'i keeleõpetus on selle sõnaraamatu sees. Veel suuremat rõõmu tegi Dr. Wiedemanni Eesti keeleõpetus, uenda kui Eesti keelt Keel-Eestimaal räägitakse, „Grammatik der Estnischen Sprache“, mis ta Keiserliku teaduste akademia käsu peale 13 aastat otsa kirjutas ja sellesama akademia kuluga 1875 Peterburgis trükkida laskis. Raamat on 660 lehekülge suur. Selle põhja peal seisame meie, selle põhja peal seisavad kõik Eesti kirikuõpetajad, seda kirjawiit õpetatakse 1867 aastast saadit Ruda koolmeistrite-seminaris.

Mõni ehk arwab seda puuduseks, et Ladinakeele sõnu siin keeleõpetuse sees ei ole. Wenekeele sees ei ole neid ka mitte. Tartu-Wõru keelemurret ei ole ma tähele pannud, sest akademiker Dr. Wiedemann kirjutab: „Kaht keelemurret kunstlikult kokkusulata on ülepea üks hirmus jalestus. Et kirjamehed mitte üksnes oma sündimise- ja elukoha keelemurret enestele ei waliks, on paratamata tarwis, et neile praegune keeleõpetus abiks antakse. Selle sees pruugitud keelemurre, mis kõige paremine üleüldiseks kirja-keeleks sünnib, on kõige korrapärasem ja õigem, sellepärast ka õppimiseks kõige kergem.“

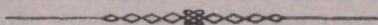
Rias, talwekuus 1884.

J. Neborat,

„Rändja“ toimetaja.

S i s u.

I. Sõnaõpetus.	Lehet
1. Hüüfõna	1
2. Sidemefõna	2
3. Nimeafemefõna	3
4. Teufõna	6
5. Teufõrwasõna	34
6. Nime- ja omadusefõna muutmine	35
7. Omadusefõna tõstmine	64
8. Seisufõnad	66
9. Arufõna	74
II. Seldiseõpetus.	
Üleüldised tähendused	80
Eihtlabane õeldis	82
Seldiseasjaline	82
Wäljaõeldis	85
Omadusetunnismärk	86
Nimefõnalisa	90
Seldiseafi	92
Teised seldiselitimed	98
Kõlkupandud õeldis	100
Nimefõnaõeldised	100
Tagaäänitamiseõeldised	102
Teufõrwasõnaõeldised	102
III. Sõnasünnitus.	
I. Äraarutamine	105
Nime- ja omadusefõnad	105
Teufõrwasõnad	106
II. Kõlkupanemine	106

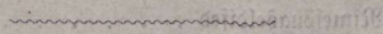

111

Auustatud Gesti kirjameestele annan mina teada, et
mina üksnes need raamatud enese kulu peale trükkida wotan,
mis peale hea siju Ahrens'i ja Dr. Wiedemann'i põhja
peal „Süündja Gesti keeleõpetuse“ järele on kirjutatud.

Rias ja Tartus, Jaanikuus 1884.

Schnafenburg'i raamatutrükkimajad.

I. Sõnadõpetus.

1. Hüümisõna.

Hüümisõnad näitavad:

Kaeru: aha! ha! — hi! hi!

Pakkumist: säh! — sähke!

Aljamist: noh! — nu! — nuu! — nõ! — hoe!

Magamapanemist: kõs kõs, kūs kūs, kūsū kūsū, suisu suisu, suju suju, suu suu.

Rõõmu: hästi hästi! — paras paras! — hõisa, hõisah, hõitsa! — saat saat! — trallala, uh uh! — uht saht jah! — uhtina! upsat! hurraa! — õige paras! — bravo! — paras! — hei! — hoi! õihatahta!

Gasitamist: aš aš, puš puš, wuts wuts!

Rõõdistamist: futi futi!

Kohutamist: futti, hõits, huits, hurjoh, hurjoo, uššah, huts, hutsah jah, hutsi!

Walu: ai, ai! oeh, ohk, oi, woi! — oh kahju!

Chmatust: ai, ui, uih, hurjäh, hurjee!

Pikkamist: kis kis!

Vaitust, taplemist: oš fina, oš teie, ptüi, woih, wui, wuih!

Keelu: paa, su ju, suusu, huits!

Paha meelt: õh!

Smekspanemist: ewah, jäh, noh, oh, ohk, oi jäh, oi oi, oih jäh, soo, soooh, tohoh, tohoo, ui, woi, wuih!

Väilastust: õäh, õäk, ptüi, hui, wäh, woih, wui, wuih!

Rahulolemist: soh!

Sahatamist: jah, ja jah, fikki, fikku, holloh, hõi, hõis, õõu, prutut, tpruu!

Hirmu ja kartust: ai! — oi! — ui! — hurjäh! — hurjee! — ahtii! — appi! — appi! — Oh minu Isjand Jumal!

Smekspanemist! tere, tere! — Jumalime! — kas see on mõimalik! kas tõeste! kas ja näed! — tõe poolest! — no see on tõsi! — pää! waata aga! — säh sulle! — wot sulle!

Hüüdmist: ae! ae! — mis? — tule tagasi! — ennäe!

Sahatuft: oi ja! — ja muidugi! jah tõeste! — jah tõeste!
— no jah!

Eitamist: ei mitte! — ei ialgi! — ei miski asja eest ilma
peal! — hoopis teisipidi!

Väilastuft: ptüi! uih! woih! wuih! öäh! öök! — kafi! —
oeh! — küll! küll! — Jumal hoidku!

Uwardust: pušja! — katju! katju! — oot! oot! —
oota! oota!

Maenitsuft ja käsku: eest! — eest ära! — waata ette! —
kafi tee pealt eest ära! — mine! mine! waata ette! — tafa!
tafa! — noh! ütle mulle! — waljuste! — ole wait! — olge
wait! — wait! — kufs! — etu! — up up!

Tänu ja palumist: tänan wäga! — ole terve! olge terve! —
aitümal! aitjuma! — aituma! (aita Jumal) — aitäh! — tänu
Jumalale! (kiitus) sulle Ššfand! — Jumala pärast! — halastage!
heitke armu! — palun, olge nii head!

Pealejelle on weel: jönksti, kalps, karkapsti, karkäöh, kar-
kõpsti, karköm, karlips, karlipst, karlopsti, karnaps, karpauht,
karpläht, karpläits, karšauh, karšum, karšumdi, karwihti, kaught,
karts, fikuriigu, kirjstih, klapsti, klaughti, kläu, kläuh, floris, klöps,
klöpsti, knaff, kolks, kopst, kōpsti, krapst, kriřst, kufeleeku, larts,
lartsti, lips, lipst, lipsti, lipstu, lopsti, lömp, lupsti, matsti,
mulfst, napst, napsti, nilps, pantsti, parblau, parbläudi, parsah,
paršum, partst, patst, patsti, paught, paats, perlaksti, persumdi,
plahti, plaks, plauht, plauhti, pläraki, plifst, plumps, plupsti,
praksti, prants, prantsafi, pransti, praoh, prauh, prauht, prauhti,
präu, raks, räh, rontsti, rünsti, saoh, sauh, šarts, šäu, sertsti,
šilps, šilpsti, šuh, šlorts, šulps, šumm, tiidu, totsti, tōugst, tšopst,
tšupst, wapste, wilks, wirdu. Šaritud inimesed niisugusid hüüu-
šönu ei pruugi.

2. Sidemešöna.

Sidemešönad seuwad üksikuid šönu ja lausid kokku; näitu-
seks: Wend ja öde on linna šöitnud, aga wanemad on kodu.

Sidemešönad on: ja; ning aga; ehk; ei — ega; mitte üksnes —
waid ka; kas — wõi; nii hästi — kui; kui ehk, kui waid; muist —
muist, osalt — osalt, osast — osast; et; sest; mis, mispärašt; sest et,
sellepärašt; sellepärašt et (sest et); mispärašt (sest et); ehk küll —
ommetigi; sellewasta; aga, waid, sellewasta; kuid — nenda; just
niisama — kui; mill wiisil — just jellsamal wiisil; ehk —
kui — siis; kui peaks — siis; millal — siis; sellepärašt; kobe,

fiis; kas — kas; kas kaa; kas — wõi; mida enam — seda enam; mida — seda; kui palju — nii palju; wõi nenda; üksnes, aina; ford — ford, tükati — tükati, puhu — puhu, wahest — wahest; nenda et; koguni; pealegi; see on, seda hüütakse.

3. Nimeasemesõna.

1) Inimese nimeasemesõna.

	I n i m e s.		
	Esimene inimene, kes räägib.	Teine inimene, kelle wastu räägitakse.	Kolmas inimene, kellest räägitakse.
Nimetusemuude	mina, ma	sinu, sa	tema, ta
Pärandusemuude	minu, mu	sinu, su	tema
Dtsatumuude	mind	find	teda (tad, taad, tend)
Kuskohtamuude	minusse, musse	sinusse, susse,	temasse, taasse
Kellestmuude	minust, must (moost)	sinust, sust (soost)	temast (taast, täst)
Kellelemuude	minule, mulle (moole)	sinule, sulle (soole)	temale, tale (taale)

P a l j u s.

Nimetusemuude	meie (me)	teie (te)	nemad, nad (naad)
Pärandusemuude	meie (meite)	teie (teite)	nende (neie, neide)
Dtsatumuude	meid (meitid)	teid (teitid)	neid (näid)
Kuskohtamuude	meisse	teisse	neisse
Kellestmuude	meist (meiteist)	teist (teieist, teiteist)	neist (näist)
Kellelemuude	meile (meitele)	teile (teitele)	neile, nendele.

Minuga, sinuga kõrwas on lühendatud mooga, sooga, muga, suga asemel, kaa moota, soota minuta, sinuta asemel; paljuses meieta, teieta, nendeta.

2) Tagasimõjuw nimeasemesõna on kõige kolme inimesele ise, enese, ennast, paljuses ise, eneste, endid.

Mõned pruugivad parandama (paranema ehk ennaft paran-
dama), toppima, lastma, ehitama, walmistama, hoidma, rõõmus-
tama, liigutama, näitama, toitma, tülitama, jahutama, pahan-
dama, pesema juures ennaft, mis õige ei ole.

Linuses ja paljuses on kõige kolme inimese tarwis oma,
oma, oma, paljuses omad, oma, ome, omist, omile,
jääb aga parem muutmata, näituseks armastab oma last, oma
lapsi, küsis oma lapselt, oma lastelt, räägib oma lapsest, oma
lastest; nimesõnana muudetakse, näituseks ta wõtab seda omast,
mull on omad, iga mees armastab omat. Mõnuga pannakse
oma juure weel ise, näituseks läks hukka ise oma hooletuse läbi
ehk oma enese hooletuse läbi. Et oma kõige kolme inimese jaoks
on, siis on see wahest segane, näituseks ta on mulle käsu annud
enesele koja ülesehitada, ta andis mulle luba oma lehma ära-
müüa. Omal, omale pruugitakse kaa enesel, enesele asemel,
näituseks ta wõttis seda omale, kui su omal full enesel on, ega sa siis
teise käest ei otsi, tema omal (temal enesel) ep ole karwalandjarki.

3) Pärandusenäitaw nimesõna puudub Gestikeeles. Selle ase-
mel pruugitakse inimese nimeasemesõna pärandusemuudet minu, sinu,
tema, meie, teie, nende, enese, eneste. Mõnuga lisatakse
weel enese ja eneste juure, näituseks minu enese, meie eneste.

4) Sennanäitaw nimeasemesõna on see. On sellel mõnu
peal, siis pruugitakse tema, ta, näituseks tema õiglane noor
mees ep ole küll seda mitte teinud, tema mees ei waleta, ta jõe
pois ei tea mitte, mis ta teeb, nemad elukad wõiwad küll libedaste
hammustada, temal mehel ep ole jutu puudust.

(Sõnad) Linu. Palju s.

Nimetusemuude	see	need
Pärandusemuude	see, selle	nende
Osatumuude	se	neid
Kuskohtamuude	sesse, sellesse	neisse
Kusmuude	ses (mitte selles)	neis
Kellestmuude	sest, sellest	neist
Kellelemuude	selle, sellele	neile
Kellelmuude	sell, sellel	neil
Kelleltmuude	selt, sellelt	neilt
Kelleksmuude	seks (mitte selleks)	nendeks.

See saab sinane ja sama läbi mõnu, näituseks seesina-
ne, selle (see) sinaste, seesama, paljus need samad.

5) Kõrsijaw ja tagasinäitaw nimeasemesõna. Kaa nende
asemel pruugitakse määrasõnu, näituseks kuhu kotta, kus paigas,
kust kaupmehe käest ja ostid, kuhu ette see on maksetud, kuhu
poole, kuhu tarwis, kuidas wiisil.

Minus ja paljus. (7)

Nimetusemuude	kes	mis
Pärandusemuude	kelle	mis
Osatumuude	teda	mis
Kuskohtamude	kellesse	
Kusumuude	kelles	
Kellestmuude	kellest	
Kellelemuude	kellele, kelle	
Kellelmuude	kellel, kell	mill
Kellestmuude	kellelt, felt	
Kelleksmuude	kelleks	miks

Ref=Estimaal puuduwa mis muudete asemel wõetakse kes muudet. Mida pruugitakse —gi lõppuga, näituseks midagi ja wõrreldes „mida (teda) . . . teda.“

Nagu teised seisusõnad, nenda ka —ga lisatakse pärandusemuute külge, näituseks kellega ja miska, mitte misga, sest et asja ei ole k (kaasa) muuta, selleõrwas on ka weider miska ja teised ühendused pärandusemuutega. Mis pärast asemel mikspärast welda, ei ole õige.

Kes ja mis asemel pruugitakse ka misfugune (misufene) ehk milline, näituseks mis raamatud, misfugused raamatud. Mis asemel pruugitakse inimeste juures ka kes, nagu kes teener kofkuhoidlik oli, sell oli mõne aastaga 500 rubla käes, kes emaks saanud tüdruk teda jenna oli matnud, on teadmata, keegi meister ei kuku taewast.

6) Rahtlased nimeasemesõnad tehafe mõlematest mõõda läinud sõnadest —gi juurelisamisega, näituseks keegi (kellegi, kedagi), keski, miski, mingimilline; kumbki ja emb kumb. Ei-ga ühendatud on ei keegi, ei keski, ei miski, ei midagi, ei kedagi, ei millist midagi, ei kumbki, kummagi, kumbagi, ja nagu ei keegi ja ei midagi pruugitakse ka ei ükski, ühegi ja ei ühtegi. Muundetakse ka kellegisse, kellegilt, kummagile (kumbkile), kummagist (kumbkist), kummagis (kumbkis), ühegist, ühegil, mingil, miskiks (midagiks), kellessegi, kelleltki, kummalegi, kummaski, kummaski, ühestki, ühelgi, milgi, mikski, kellestki, ühtegi, midagi, kedagi, kumbagi. Miski on pärandusemuutes mingi, näituseks mingifugune.

Rahtlaste nimeasemesõnade hulka loetakse ka iga (igal, igas, igasse), igaüks, üks, igaühesse, igaühte, pealegi kõik, mõni, mõnefene, teine, muu, mõlemad; palju (ei muudeta!), paljus, pisut.

7) **Wastastitu** nimeafemesõnad räägitakse mitmet wiisi. Üks . . . üks, lahkuwad üks ühest ära ehk mees . . . mees, mees mehest finni, kumb . . . kumb, ei lausunud kumb kumbmagile sõna, enamiste üks . . . teine ehk, kui üksnes kahest inimesest räägitakse, teine . . . teine, et wõiksime üks teisi taewariigis teretada, ärge nurisege teine teisega, kaa kahetõrdset üks ja teine, ei saaks mitte üks ühele ega teine teisele abi andma, üks ei tunne üht ega teine teist, ühel ei olnud teise wastu midagi kadedust, wendadel ei olnud midagi kadedust üks teise wastu, loomus on neid üks teisega kokkuseadnud, wastastitune elementide üks teisesse hakkamine, lahkuwad (lahkuwad) ühest teisest ära, peawad ühe teise keelt õppima, ärge nurisege ühe teise wastu, peate ühe teisele ruumi andma, üht teist kannatama, läksid üheteise järele wälja, wõtke teine teisest otsast finni, nemad on koguni teine teist.

4. Teusõna.

Juurikas, sellest kõik teised muuted wäljakaswawad, on käskimisewiis. On käskimisewiis kōwa, siis on otsatumuude pehme ehk ümberpöördud, hakka hakata, karga karata, lenda lennata, leika leigata, rüüpa rüübata, lepi leppida, wõta wõtta, pane panna.

Teunimesõna.

1) Teusõnajuur nimesõnana. Sõnalõpp on —ma, —ta (—da), armastama armastada, walama walada, laimama laimata, kargama karata, hakkama hakata, hüppama hüpata, wisutama wisutada, kulluma kulluda, pühkima pühkida, uskuma uskuda, aga andma anda (käskimisewiis anna), tapma tappa (käskimisewiis tapa), hoidma hoida (käskimisewiis hoida), kartma karta (käskimisewiis karta), sõitma sõita (käskimisewiis sõida), murdma murda (käskimisewiis murra), ostma osta (käskimisewiis osta), tõstma tõsta (käskimisewiis tõsta), jääma jääda (käskimisewiis jää).

Teunimesõna otsutumunde seisab lausepõhjana: a) siin on kahe inimese süüa, meie kohus on seda teha, parem on karta kui kahetseda, hädaga ei aita häbeneda, kaa oma lausepõhjaga: mis aitab wilja ja linu aidas olla, kui . . . ; — b) sagedamine weel lauseasjana, tema wõttis aga houste süüa, said haugutada, peksta, isa käest, ta ei wõta minu keeldest mitte, laps ei kannata kiriku juure tuua, jenna tahaks sild teha, kaebas süüa ja juua, häda ei anna häbeneda, palun last ristida, käskis süüa, oskab lugeda, püüab õppida, lubas tulla, tahab leppida; — c) öeldise- ja omadusesõnana, see asi on minu teha, see ep ole mitte laita sõna, see

on ilma teada, tema on tükk aega minu aidata olnud, lüfata wäraw, müüa loom, tema walitseda laps, filmata maad, ta pakkus seda oma teada poisile, see ep ole kiita mees ühtegi, aru wõtta külaline, see on tema maksta, need maad on mõisa künnda, laud on pesta, mis teha; — d) kaa otsatumuutena, ta on juua täis, ta sai mitu hoopu minu käest lüüa, pihutäis näha on enam kui sületäis kuulda; — e) kelleksmuutena, ma tahan sind Sumala näha anda, see jääb nüüd teise pärida, ta wõttis seda oma tasuda, jätawad seda Sumala muretseja, see oli temal kolmas hobune warastada, seda ei ole olla, winna wette weiste juua, tooksin koju toomeokjad laste näljaste närida, aja lambad laudast wälja meile näha, kütšin sauna wihelba, see on armas kuulda, see sõna sünnib õelda, ei ole kedagi läkitada, mull on meel, nõu, luba, meelewald seda teha, meil ep ole enam metsa jäneft kattagi, ma tõin lapse ristida, niisama kaa kuskohتامووده, too pois seia niitma ja too lammas seia niita, ma andsin teda senna last hoidma ja ma andsin lapse tema kätte hoida, nuga on hea leiutama ja puu on hea seigata, see oli wiimne maksta ja see oli wiimne maksta, härg kõlbab kündma, tappa; — f) kõnede ja mõtete sifu, ütles, et raha walmis seista, kaebawad, ülemad olla liig waljud, kuuleme, et seal inimesed kimbud olla, olla need ühendatud, siis wõida loota, et waenlased ei julgeda pealehakata, ütles, et kuningas olla teda saatnud waatama, kas pois kaa tõtt olla rääkinud, tunnistasid kaa, et lesk auu wäärt naesterahwas olla, kes oma lapsi suure waewaga toita, nemad ei saada aru, kust see tulla, mina ei tea, mis eest see hea olla. — Murrelbi on a asemel e, ütles mulle, et tema julgeste loote, andis mulle teada, et tema lähte juba wanaks, et tema ei saade enam üffi läbi mitte, õeldakse kuus tuhat inimest sell ajal linnas olle elamas, ütles, ma süüe väga palju.

2) Teunimesõna kuskohتامووده on —ma, kusmuude —mas, kustumuude —mast ja kelleتامووده —mata, soldatite käest kroonuriidid ostma see on kõwaste keeldud, ehk kroonuriidete ostmine soldatite käest en kõwaste keeldud, ehk see on kõwaste keeldud, soldatite käest kroonuriidid osta, kirjutamine on põllumehele väga tarwis, aga kõik üleskirjutama on põllumehele väga tarwis, ehk väga tarwis on kõik üleskirjutada, kurja mõistma ep ole mitte tarkus, natukeft waletama, natukeft warastama, see on Sumalat teutama, ehk see on Sumala teutamine, mis see on muud kui oma sõnast taganema.

Pidama järel, täna ta peab tulema, sind peab saatma ehk saadetama, ma pean wastuse wiima herrale. Pärandusemuutena

neelma koht, teadma mees, loetama minek, lugema laps, nägema jõud, ta on kosuma peal, põletama pärast kaswab rohtu, saagu ta surema poole ehk elama poole.

Ruskohتامuude näitab liikumist, langes magama, ma pöörfin ümber vaatama, hobune pistis, kargas jooksuma, kõik tungivad nende suust öppima, heitis puhkama, tule sööma, uinus magama, juhtus seal olema, tema wiha süttis põlema, jooksis uft kinnipanema, ruttas koju saama, jäi weel sööma, ei julge seda tegema, lilled puhkewad õitsema, rohi tärkab haljandama, film ei ulata nägema, wiibis kaua tallitama, lapsed kipuvad, tikuvad tuppa tulema, läks wäramat lahtitegema, löi ehk hakkas kartma, puu ei mahu kaswama, film harjub kaugele vaatama, need ei sünni ühes elama, ta ei soowi andma, pulk kuuwab logisema, niisama õpetama, harjutama, uinutama, saatma, kihutama, sundima, ajama, wiima, tooma juures, pane kalad keema, pane seda warna rippuma, tõsta teda istuma, kiusawad mind warastama, kutsu teda sööma, ehitas ennast kiriku minema, mind tahetasse senna teenima, inime on loodud tööd tegema, mind lükati hulluma, mind wõeti last hoidma, ema jättis, unustas oma lapse magama, see wõtab, teeb inimese waaruma, weski jooksis ennast põlema, pitkne löi maja põlema, hörn külma kartma, rohke rääkima, abne sööma, pea on raske, kange wõtma, nobe jooksuma, waper tööd tegema, walmis minema, usin mõistma, kawal waletama, kuri unustama, hooletu öppima, tuhm kuulma, wisa kaswama, laisk jooksuma, wali kündma, hull siginema, ta on ise mees kostma, ta oli estmene sisseminema, nemad on ühes nõuus sind petma, ruffid on head minema, see wikat on terawam niitma, ta oli nii mõistlik oma kohta äraostma, ta ei ole nii rumal wastupanema, ole nenda hea kedagi senna saatma, kuhu mind tarwis ehk tarwitatakse tööd tegema, senna lähen, ta jõudis senna minna, ta jõudis senna minema, isa ei lase oma lapsi kujukagi hullkuda, isa ei lase oma lapsi kuhugi hullkuma, lase hobune süüa, lase hobune lahti sööma, palun nüüd süüa juua, nüüd ma palun sööma tulla, siin ei ole kedagi saatma, siin ei ole kedagi saata, ta tuli minu kallale, mina aga putkama, ma arwasin neid waeled olema, kaebas ennast waele olema, ütles ennast lese olema, ma nägin tema hobuse mööda minema, tuul tunnukse tõstma, nenda olema katk siis jälle majasse saanud. Ruskumuude näitab üht olemist teu sees, kui töbi alles hakkamas, käifin neid vaatamas, seda ei ole olemas, laps on koolis lugema öppimas, mull ep ole ühtegi seemet jäämas, ma olen neid näinud teine teisega rääkimas, lootsik seisib luurimas, sa oled rikas õnnistamas, aga sa oled rikas õnnistama, küll olin rumal andmas,

aga küll olin rumal andma, tõe sõna seeme on pikkaldane tõusmas, tõe sõna seeme on pikkaldane tõusma. — Kuskohtamunde näitab abiteusõnaga (olema) tuurivat aega, on seal puid raiumas, oli seal puid raiumas, ta on seal olnud puid raiumas.

Kustmuudet pruugitakse mitmet wiisi, läks ära last hoidmast, kui ma magamast ülestõusin, ilm keelab tulemast, süda tõrgub seda tegemast, Sumal hoidku niisugust mõtet meie meele tulemast, kau ära kašwamast, ahne ülesajamast, tüdis ära tööd tegemast, ta ei annud järele palumast, seiske ehk jääge ära kurja tegemast, lõppes söömast, wäsis ära rääkimast, olge terve lubamast, häbenege seda uskumast, häbenege seda uskuda.

Kelletamuute lõpp on — ta, kellele kaa ilma ettepannakse, kus sa jäid nii kauaks tulemata, ilma neist selgemat tunnistust saamata ei wõind ma otjust teha, wiibis tulla ehk tulemata, selle unustasin tuua ehk toomata, tõufis üles minu aitamata, andis oma tahtmata, ta tuli teiste kutsumata, teadmata, meie oleme weel joomata, õlut on weel joomata, wõlad jäiwad kõik maksmata, teised on saanud, teised on weel saamata, meie oleme sest mekkimata, oleks ta olnud ennast arapoomata, nüüd näeks, et oleks lõõmata olnud, kaa omaduseõnana, harimata inimesed, päewa tõusmata ajas; omaduseõnana — tu lõpuga muudetakse, kui see mitte nimesõnaga ei ole ühendatud, teie häbemata, kalad, mis meil teadmatad ja tundmatad on, see tegi lojuse jaksamataks, lojus jäi jaksamataks, sellewastu paremine lojus jäi jaksamata, uskmata wastu, tundmatatele, mida mõistmatam inimene on, kõige tänamatam loom, kustmuutes jälle määrasõnana, jumalakartmatalt, tüdimatalt, teadmatalt, hoolimatalt, aga kiita ei ole, kui seda nimesõna ees muudetakse, nagu teadmatad inimesed ütlewad, huffa minematast seemnest; keelumäärasõnana, üks kõik, kas palume ehk palumata, kes teab, kas ta saab tulema ehk tulemata, kas tal hing sees ehk olemata, kas andku ehk andmata, kas ma tahtsin ehk tahtmata.

Kannatawa teusõna juures ei pruugita — ta, senna peaks sild tehtama, teda on pidand linna wiidama, tema seletused peawad äracodatama.

3) Teunimesõna tegemise muude — mine lõpuga näitab rajamata tegemist, mis kasu tuleb, kehale magamisest, kas sull on weel rääkida, kas sull on weel rääkimist, lubas wiina wälja juua, lubas wiinajoomise mahajätta.

Lausepõhi on siin päranduse muutes, teiste tulemine jäi hiljaks, meie nägemine ei ulata nii kaugele, waese palumist ei wõeta kuulda, niisama kaa lauseasja juures, kaubaajamine, firiku ehitamine,

inimese tapmine, mis nüüd aitab kuulamine aset ehk paika = aseme ehk paiga kuulamine; kaa teised muuted, nagu laenukswõtmisel on üks juur wiga juures, kirjapanemiseega wiidab palju aega.

4) Teemimesõna tegijamuude on — ja, kelle ees kolmekülmega sõnade sees e i-ks on muutnud, tulija, minija, panija, lugija, nägija, tegija tulema, minema, panema, lugema, nägema, tegema sõnadeft, aga wäärati on käija, müüja seest j ärajätta, seft müüa, käia on otsatumuuted.

Mimesõnana on lugija, müüja, teekäija, õpetaja, õppiija, kuulaja (järelkuulaja), kuulja (pealtkuulja), kus tegija, seal nägija, omadusesõnana on leikaja nuga, hakkaja haigus, sisesaataja koft, tõmbaja plaaster. — Causeasi seisab pärandusemuutes, hinge wõtja haigus, wee pidaja tõrs, see laps on ju leima saaja, kui saawad ise ennast toetajaks, nemad on ju mehele minijad, temal on palju kõrwaft rääkijaid, metsas käija pois, meeles pidaja mees.

5) Tehesmuude on — es lõpuga, armastada armastades (armastama), elada elades (elama), nuriseda nurisedes (nurisema), karata karates (kargama), lükata lükates (lükama), wisata wistates (wiskama), pühkida pühkides (pühkima), pakkuda pakkudes (pakuma), panna pannes (panema), süüa süües (sööma), jooksta jookstes (jooksuma), hoida hoides (hoidma), nutta nuttes (nutma), näha nähes (nägema), hobune wäsi ära tõmmates, lehm on parem lüpsstes kui tappes, tõutas kätt lüües, seda süüd ma ei karda Sumala ette minnes, ega õnnetus hüüa tulles, natukeft tunneb näpuga katsudes, kott on kandes mind wäfftanud, eemale minnes tuli üks mees tema juure, tee oli minnes kaunis hea, aga tagasitulles sandiks jäänud, waew on üle hüpates, kufe lauldes läksime teele, ütles hinge minnes, teiste nähes ja kuuldes, ta ei lähe minu kästes, inimene tüdineb nenda elades ehk elamast, kibe on äraminnes ehk minna, ma ei häbene, karda mitte üteldes ehk ütelda.

6) Teemimesõna — w lõpuga, mis — ma asemele tuleb, panew pandaw (panema pandama), pidaw peetaw (pidama peetama), korjaw korjataw (korjama korjatama), nägew nähtaw (nägema nähtama), wiskaw wistaw (wiskama wistatama).

Tegew osawõtjafõna — w lõpuga asemel wõib kaa — ja lõpp olla, suitsewad ehk suitsejad tukid, weerewal ehk weerejal kiwil ei ole sammalt

Rannataw osawõtjafõna — taw lõpuga, hoitaw mets, löödaw hobune, mindaw tee, käidaw tee, need on kõik wõetawad, kaebaja ja pealekaewataw, mull ep ole sugu pistetawat ühtigi, kui see maa kaewatawaks saab, see ei ole antaw asi, korjatawal ja kerjatawal elama, nüüd ei ole saadawal osta, nähtawale saama, oh

teid kaasa wõetawast, ega see ole sealt aga wõetawal, mull on ju üks teatawal, kas see tee on mindawaks, see kivi on kabe mehe tõstetaw ehk tõsta, ma ei ole teie walitsetaw ehk waliseda, minu nähtawast, hobuse tarwitawad riistad, laew jäi tuule aetawaks, ega ma neid tema nähtawale pannud, see on kõikide nähtawal, need heinad on poja teatawas, kõige riigi teatawast, ma leidfin mehe tugewa olewat, olewa, olema, ta nägi ühe tule paistwat, paistwa, paistma, ei ma falli find nenda rääkiwat, rääkiwa, rääkima, teda on nähtud laulatatawat, laulatatawa, laulatatama, ei ma seda ei kuulnud nimetatatawat, nimetatatawa, nimetatatama, linnas olewat (olewa, olema, olla) külm töbi lahti, weel kängem olewat (olewa, olema, olla) üks Inglisemees olnud, sai kuulda, et seal üks tohter elawat, sest et tema minemine üks Sumala meelepäraline töö olewat, kartis (ennast) ärouppuwat, kuulsin üks kord lauldawat, ei ütle juttu tõe olewat, ei tee ennast waatawat.

7) Teunimesõna — nud (nd) lõpuga, näituseks paluma paluda palunud, kärisema käriseda kärisenud, armastama armastada armastanud, wiskama wiskata wiskanud, kargama karata karanud, hakkama hakata hakanud, lugema lugeda lugenud, pühkima pühkida pühkinud, käskima käskida käskinud, pakkuma pakkuda pakkunud, jääma jääda jäänud, maksuma maksta maksnud; omadusesõnana, ei see ole armu saanud hobune, see on tööd teinud hobune, kadunud asi, effinud lapsed, wäsinud mees, sõõnud loom, teeninud soldat, joonu inimesega, tema kadunust (kadunud) mehest, furnuist rääkima, furnute fehad tegi, ennast effinuks.

8) Teunimesõna — tud (dud) lõpuga, näituseks palutud, kärisetud, armastatud, wisatud, karatud, hakatud, loetud, pühitud, kästud, palutud, jäädud, makstud ehk maksetud, tuldud, purdud, pandud, hoitud, kastetud, saadetud, tahetud, wõetud, antud, tuntud. Põpp — dud on n, l, r järel, nuheldud, kõneldud (nuhtlema, kõnelema), sõõdud, müüdüd, saadud, loodud (sõõma, müüma, saama, looma), lauldud, keeldud, pöördud, naerdud (laulma, keelma, pööрма, naerma).

Omadusesõnana pruugitud, teie antud raha ei ole waja lugeda, see on minu pestud, keisri wäljaantud käik, saksa kingsepa tehtud saapad, hiire sõõdüd leib, see on mu lapse leitud, figuri segatud kohwi, kui linn saab rahwast jälle ülesehitatud, see wiga on mulle Sumalast loodud, mis sa Sumala loodud aēja naerad, kui ait pidatud ehitatama, siis kivid weetud seia, siis tehtud üks lahti, lastud minna, olnud jälle seal kus enne.

Tegewa teufõna wiisid ja ajad.

1) Kaskimisewiis näitab ainuse teises inimeses teufõna kõige lühemat nägu, muutmiste järel pea kõwa pea pehme tähtedega, teised inimesed muudetakse ümberpööratud pehme ja kõwa tähtedega, wiska (wiskama) 3. wiskatu, paljus 1. wiskatem 2. wiskate 3. wiskatu, tõmba (tõmbama) 3. tõmmatu, paljus 1. tõmmatem 2. tõmmate 3. tõmmatu, lüffa (lüftama) 3. lüfkatu, nuhtle (nuhtlema) 3. nuhelgu, puhka (puhkama) 3. puhaku, karga (kargama) 3. karaku, pühi (pühkima) 3. pühkigu, paljus 1. pühkigem 2. pühkige 3. pühkigu, usu (uskuma) 3. uskugu, paljus 1. uskugem 2. uskuge 3. uskugu, paku (pakkuma) 3. pakkugu, loe (lugema) 3. lugegu, pea (pidama) 3. pidagu, anna (andma) 3. andku, hoia (hoidma) 3. hoidku, karda (kartma) 3. kartku, ilma näu muutmata ela (elama) 3. elagu, paljus 1. elagem 2. elage 3. elagu, sõima (sõimama) 3. sõimatu, paljus 1. sõimatem 2. sõimate, 3 sõimatu, armasta (armastama) 3. armastagu, kasta (kastma) 3. kastku, tule (tulema) 3. tulgu, jää (jääma) 3. jäägu.

Esimese paljuseinimese asemel pruugitakse praegust aega, läheme sisse mingem asemel, teeme kauba ära tehkem asemel. Teised muutelõpud näitawat soowimist, lubamist ehk meie jäägu ilma, teie olgu kiidetud, nähku mina sind, kus ma näen, seisku ja, kus taht, olgu meie tõbised ehk terwed, kaa pruugitakse praegust aega, mina ei wõi teid lepitada, teeb (= tehku) linnakohus, mis teeb, lase (las) ma katsun, näen, lase mind katsuda, lase tema nüüd räägib, lase teised tulewad ära, lase jääb nendasamuti. Hooletumalt öeldakse anna (andku asemel) Sumal tale terwist.

Wahest pruugitakse kaskimisewiis wõimaliku wiisi asemel, mis ta seal nüüd tehku nii kaua, misfugune wara neil waestel olgu, ei tea, mis mull olgu, nagu minu süda närtsitaks, inimene peab midagi tegema, mis temale tööks olgu.

2) Kindlal wiisil on kaks aega, praegune ja minew aeg, kellest praegune aeg kaa ühtlasi tulew aeg on. Kolme rääkija inimese muutelõpud on 1. —n, 2. —d, 3. —h, paljus 1. —me, 2. —te, 3. —wad, wiskama kaskimisewiis wiska praegune aeg wiskan wiskad wiskab wiskame wiskate wiskawad, pühkima kaskimisewiis pühi praegune aeg pühin pühid pühib pühime pühite pühivad, andma kaskimisewiis anna praegune aeg annan annad annab anname annate annawad. Üksnes olema kolmas inimene on on.

Minewa aja muutelõpud on kas 1. —sin, 2. —sid, 3. —s, paljus 1. —sime, 2. —site, 3. —siwad (—sid), ehk

1. —in, 2. —id, 3. —i, paljus 1. —ime 2. —ite, 3. —iwad (—id); paljuse kolmandama inimese lühem sõnalõpp on sage-
daste kuulda, kirjakeeles on parem ainuse teise inimese pärast
Kesk-Eesti murde järel kolmandamas inimeses —sid, —id ase-
mel —siwad, —iwad kirjutada. Muutelõpud lisatakse kõwa juu-
rika otja, kust —ma enne ärawõetakse, wiskama wiskasin, tõm-
bama tõmbasin, lükkama lükkasin, nuhtlema nuhtlesin, puhkama
puhkasin, kargama kargasin, pühkima pühkisin, uskuma uskusin,
pakkuma pakkusin, lugema lugesin, andma andsin, hoidma hoid-
sin, kartma kartsin, armastama armastasin. Kus —ma ees
healeta kirjataht on, seal peab i esse ees olema, andis, hoidis,
kartis. Mõni sõna käib nenda: olema olin, panema panin, surema
surin, nägema nägin, tegema tegin, pidama pidin (minema),
pidasin (pihus), laa lasin lastsin kõrwas, lasema lastma sõnast,
saama sain, tooma tõin, sööma sõin (sõin), jääma jäin.

3) Dingimise wiis näitab tingimist ja soowimist. Muute-
lõpud on 1. —ksin, 2. —ksid, 3. —ks, paljus 1. —ksime, 2. —ksite,
3. —ksiwad (—ksid) nende kõrwas murreldi —ks ainuses ja
paljuses. Dingimise wiis käib praeguse aja ehk käsikimise wiisi
järele kõwa ja pehme juurega, wiskama wiskan wiskaksin, tõm-
bama tõmban tõmbaksin, lükkama lükkan lükkaksin, nuhtlema nuht-
len nuhtlesin, puhkama puhkan puhkasin, kargama kargan kargaksin,
pühkima pühin pühiksin, uskuma usun usuksin, pakkuma pakun pakuf-
sin, lugema loen loeksin, andma annan annaksin, hoidma hoian hoiak-
sin, kartma kardan kardaksin, armastama armastan armastaksin.

Dingimise wiis seisab peavõeldise ja kaa kõrwasvõeldise sees, kui
ja enam palka annaksid, küll ta siis sinu juures seisaks, meie
lähetsime warsti teele, kui aga teie juba siin olesite. — Dingi-
mises wiisiga öeldakse kaa soowimist walja, saaksin ma weel koju,
enne kui päew looja läheb, kas ma võiksin abi saada, ma paluk-
sin, wiisakam kui ma palun, nüüd peaks küll puid tooma.

4) Wõimalik wiis oli wanaste leenen leened leeneb pal-
jus leeneme leenete leenewad ehk leewad leema sõnast, Utto wal-
mistie tüterele tuuletiwad, misä lapse lingenesse, tähele minagi
lähnen, misse neidu seale teeneb, seda teaneb sepa poega, siis
mu karja kaua sõoneb . . . jooneb, ei ma läine kuudele.

5) Tagakordamise wiis näitab teiste suust korratud
sõnu ja mõttepiltisid, tulla, tulema, tulewat (tulewad), tulewa, tulnud.

Kannatawa teusõna wiisid ja ajad.

1) Käsikimise wiis on üksnes kolmandamas inimeses,
kui kannatawa osawõtjajõna lõpu —ud asemele —agu pannakse,

walama walatud walatagu, wiskama wiskatud wiskatagu, pühkima pühitud pühitagu, andma antud antagu, jooma joodud joodagu, mind wiidagu jenna, mees wiidagu jenna, kutsutagu meid, kui ta tuleb.

2) Kindlal wiisil on praegune ja minew aeg. Praeguse aja muutelõpp on —akse (kaa —a), walama walatud walatakse, wiskama wiskatud wiskatakse, pühkima pühitud pühitakse, andma antud antakse, tulema tulnud tullakse, purema purdud purrakse, panema pandud pannakse, o muudetakse õ-ks ja u ü-ks, tooma toodud tuuakse, sööma söödud süüakse, käima käidud käiakse, wiima wiidud wiiakse.

Minewal ajal on kannatawa osawõtjafõna lõpu —ud asemel —i, wiskati, pühiti, anti, tuldi, purdi, pandi, toodi, söödi, käidi, wiidi, hüüti, kutsuti, armastati, parandati, — Keeleõpetuse-seadustest waba rahwas räägib ja kirjutab aga kolmeliikmega sõnade sees —ti asemel —di, armastadi, parandadi.

Keeluteufõna muutmise.

1) Käskimisewiis on ära, 2. ära, 3. ärgu, paljus 1. ärgem, 2. ärge, 3. ärgu, kelle juure tõestawa teufõna käskimisewiis lisatakse, ära wõta, ärgu wõtku, ärge(m) wõtkem, ärge wõtke, ärgu wõtku.

Kannatawa keeluteufõna käskimisewiis tehakse niisama, ärgu wõetagu siit midagi ära.

2) Kindla wiisi praegusel ajal on ei teufõna muutmata juure ees, wiskama ei wiska, tõmbama ei tõmba, laimama ei laima, pühkima ei pühi, uskuma ei usu, andma ei anna, tulema ei tule, jääma ei jää, minewas ajas ei wisanud, ei tõmmanud, ei laimanud, ei pühkinud, ei uskunud, ei annud, ei tulnud, ei jäänud.

Kannatawa teufõna praeguse ajal on niisama teufõna muutmata juur, kus —tud asemel —ta on, praegune aeg ei wiskata, ei tõmmata, ei laimata, ei pühita, ei usta, ei anta, ei tulda, ei jääda, minew aeg ei wiskatud, ei tõmmatud, ei laimatud.

Ei asemel on kaa ep, ep ole ehk 'p ole, pole pruugitaw.

3) Tingimisewiisil on niisama ei, ei wiskaks, ei tõm-
paks, ei laimaks, ei pühiks, ei usuks, ei annaks, ei tuleks, ei jääks.

4) Tagafordamisewiis niisama, kui nädala pärast mitte wiimne kopikas tema käes ei olla, siis tahta tema neid trahwitöösse panna, siis ep olnud tema midagi wõinud teha, nemad ei saanud weel wastust linnast.

Sibt teufōna muutmine.

1. Tōestaw teufōna.

a. Legew teufōna.

Kindel wiis. Praegune aeg
1. palun
2. palub
3. palub

Palsus
1. palume
2. palute
3. palumaw

Minew aeg. Minus
1. paluffin
2. paluffid
3. palus

Palsus
1. palufime
2. palufite
3. paluffiwad
{ paluffid

Singimie= chf soowis= Minus
1. paluffin
2. paluffid
3. palus

Palsus
1. paluffime
2. paluffite
3. paluffiwad
{ paluffid

wisfan
wisfad
wisfab

wisfame
wisfate
wisfawad

wisfaffin
wisfaffid
wisfaffis

wisfaffime
wisfaffite
wisfaffiwad
{ wisfaffid

wisfaffin
wisfaffid
wisfaffis

wisfaffime
wisfaffite
wisfaffiwad
{ wisfaffid

sōdn
sōdd
sōdb

sōdme
sōdte
sōdward

sōdn (-ō-)
sōdd (-ō-)
sōdb (-ō-)

sōdme (-ō-)
sōdte (-ō-)
sōdward (-ō-)
{ sōdd (-ō-)

sōdffin
sōdffid
sōdffis

sōdffime
sōdffite
sōdffiwad
{ sōdffid

heidant
heidad
heidab

heidame
heidate
heidawad

heidfin (heidin)
heidfid (heidid)
heidtis

heidfime (heidime)
heidfite (heidite)
heidfiwad (heidfi-
[wad])

heidaffin
heidaffid
heidaffis

heidaffime
heidaffite
heidaffiwad
{ heidaffid

heidawad

Zagalordamijewiis. Pr. aeg

paluma	wisfama	pühfima	olema	isõoma	heitma
paluwa	wisfawa	pühfiwa	olewa	isõowa	heitwa
paluwat	wisfawat	pühfiwat	olewat	isõowat	heitmat
(paluda)	(wisfata)	(pühfida)	(olla)	(isüüa)	(heita)
palunud	wisfanud	pühfinud	olnud	isõonud	heitnud

Minew aeg

Käskimijewiis. Minus

2. palu	wista	pühi	ole	isõo	heida
3. palugu	wisfagu	pühfigu	olgu	isõogu	heitfu
1. palume	wisfame	pühime	oleme	isõome	heidame
(palugem)	(wisfatem)	(pühigem)	(olgem)	(isõogem)	(heitsem)
2. paluge	wisfate	pühite	olge	isõoge	heitse
3. palugu	wisfagu	pühigu	olgu	isõogu	heitfu

Zeunimeõona. Diftatumunde

1. paluda	wisfata	pühfida	olla	isüüa	heita
2. paluma	wisfama	pühfiwa	olema	isõoma	heitma
3. palumine	wisfamine	pühimine	olemine	isõomine	heitmine
4. paluja	wisfaja	pühija	olija (oleja)	isõija	heites
5. paludes	wisfates	pühides	olles	isõoes	heitaw
6. paluw	wisfaw	pühfaw	olaw	isõow	heitaw
7. palunud	wisfanud	pühfinud	olnud	isõonud	heitnud

b. Kannataw teunõna.

Kindel wiis. Praegune aeg

palutafie	wisfatafie	pühitafie	ollafie	isüüafie	heidetafie
(palutata)	(wisfata)	(pühitata)	(olda)	(isõdda)	(heideta)
palati	wisfati	pühiti	oldi	isõddi	heideti
palutagu	wisfatagu	pühitagu	oldagu	isõddagu	heidetagu
(palutats)	(wisfatats)	(pühitats)	(oldats)	(isõddats)	(heidetats)
2. palutama	wisfatama	pühitama	oldama	isõddama	heidetama
6. palutaw	wisfataw	pühitaw	oldaw	isõddaw	heidetaw
7. palutud	wisfatud	pühitud	oldud	isõddud	heidetud

Käskimijewiis. Minew aeg

Zingimijewiis. Kusfobtamunde

Zeunimeõona. Zehtarwunde

Zeunimeõona. Zehtudmunde

2. Keelutevõna.

Rindel wiis. Praegune aeg

Minew aeg

Singimise wiis.

Zagalordamise wiis. Pr. aeg

Minew aeg

Kästimise wiis.

Minus

Plusus

Rindel wiis. Praegune aeg

Minew aeg

Kästimise wiis.

ei palu

ei palunud

ei paluks

ei paluma

ei paluma

ei palumat

(ei paluda)

ei palunud

2. ära palu

3. ärgu palugu

1. ära palume

(ärgem palugem)

2. äрге paluge

3. ärgu palugu

ei wiska

ei wiskanud

ei wiskaks

ei wiskama

ei wiskama

ei wiskawat

(ei wiskata)

ei wiskanud

2. ära wiska

3. ärgu wiskatu

ära wiskame

(ä. wiskagem)

äрге wiskate

ärgu wiskatu

ei pübi

ei pühkinud

ei pühkits

ei pühkima

ei pühkima

ei pühkiwat

(ei pühkida)

ei pühkinud

2. ära pühi

3. ärgu pühkiagu

ära pühkime

(ä. pühkiagem)

äрге pühkiage

ärgu pühkiagu

ei ole

ei olnud

ei oletaks

ei olema

ei olema

ei oletawat

(ei olla)

ei olnud

2. ära ole

3. ärgu olgu

ära oleme

(ä. olgem)

äрге olge

ärgu olgu

ei sõõ

ei sõõnud

ei sõõaks

ei sõõma

ei sõõma

ei sõõwat

(ei juua)

ei sõõnud

2. ära sõõ

3. ärgu sõõgu

ära sõõme

(ä. sõõgem)

äрге sõõge

ärgu sõõgu

ei heida

ei heitnud

ei heidaks

ei heitma

ei heitma

ei heitwat

(ei heita)

ei heitnud

2. ära heida

3. ärgu heitku

ära heidame

(ä. heitem)

äрге heitse

ärgu heitku

ei heideta

ei heidetud

ärgu heidetagu.

ei sõõda

ei sõõdud

ärgu sõõdagu.

ei olba

ei olbud

ärgu olbaga.

ei pühkita

ei pühkitud

ärgu pühkitagu.

b. Skanataw teuvõna.

Teufõna kokkupandud muutmine.

Albiteufõnad on olema, saama, pidama, leema, faa tulema, minema, hakkama, wõtma.

1) Olema ühendatakse a) tegewa teunimesõna teinudmuutega, et mööda läinud aega teha, praegu mööda läinud aeg (olen) olen palunud, oled palunud, ammu mööda läinud aeg (olin) olin palunud, olid palunud, tingimiseviisi (oleksin) oleksin palunud, oleksid palunud, harwa tagatordamisewiisiga, olewat palunud, mõtleb, meie olewat kõik väljarännanud, rääkis nenda, et teie olewat teda tondiks pidanud, — ja kuskohتامuutega palunud olema, külmking peab kurja teinud olema. Niisama kaa keeluteufõna, ei ole palunud, ei oleks palunud, ei olnud palunud. — b) Teunimesõna kuskohتامuute kustumuutega näitab olema tuuriwat aega, on juba tulemas, oli weel tulemas. — c) Kännataw teunimesõna teinudmuude olema-ga ühendatud annab need-samad ajad nagu tegew osawõtjasõna, mind on palutud, mind oli palutud, mind oleks palutud.

2) Saama ühendatakse niisama, a) kui mind saaks walitud, aga kui mind oleks saanud walitud asemel ennemine kui mind oleks walitud, hobused on, olid, oleksid ju saanud ärawiidud. — b) Saama tähendab kaa weel teise käest saama, sai toodud = toodi, sai seda toodud, enne lund ei saa tänawu ohre leigatud = enne lund ei leigata tänawu ohre, ei ma seda saa tehtud, ma oleksin küll saanud tehtud, ei saa jõödud ega pikali oldud, ei räimed saand joola sees seisnud, kannataw ei ma saa jalgadest enam kõnnitud. — c) Saama pruugitakse kaa otjatumuutega tulewat aega tähendades, enne lund ei saa tänawu ohre leikama. — d) Mööda läinud tulew aeg: küll ma saan seks ajaks sõõnud, kui aga saan natukese sõõnud, siis hakkab kõht walutama, kui ma saan sõõnud, siis ma lähen teele.

3) Pidama tähendab tarwitust ehk kohut, peaks ta täna tulema = tuleks ta, peaks mind lahtilastama = saaks mind lahtilastud, kui ta ei peaks andma, ja pidid mind äratapma, õeldi, et wend ju peab kodu olema, kaebas, et pea pidi walutama, paluwad, et neid peaks lahutatud saama, tegi seda seepärast, et ta pidi oma auu ülesnäitama.

4) Leema tähendas enne wanaste tulewat aega, seda enam leen ma tundmas, ja leed kurb olemas, ta leeb meele tuletamas, meie leeme seda nägemas, siis leie leete leidmas, nemad leewad ennast ülesnäitamas, ma ei leeks tulemas.

5) Weel mõned sõnad näitavad tulewat aega, nagu tulema, minema, hakkama, wõtma, ega ma nüüd enam hakka sööma, üks õige inimene ei lähe seda heaks kütma.

Esimehe teusõna muutmine.

Esimese muutmise järel käiwad kõik kahe- ehk mitmeliikmega sõnad, kelle juurt ei muudeta. Selle järel käiwad juurem hulk teusõnu.

1) Kolmeliikmega sõnad lühikesel esimesel liikmegal, elama, kindel wiis praegune aeg elan, minew aeg elasin, käskimise wiis ela paljus elage, teunimesõna 1. elada, 7. elanud, kannataw teusõna elatud, niisama alama, awama, ägama, helama, igama, imama, iwama, jagama, jamama, jorama, jolama, juhama, jurama, jürama, kabama, kahama, kajama, kabama, karama, kibama, kihama, kilama, kimama, kirama, kisama, kohama, kolama, kölama, kômama, kranama, kujama, kumama, lamama, larama, läbama, lägama, lebama, libama, lifama, lobama, logama, lohama, lorama, lojama, lubama, lunama, lümama, magama, manama, mädama, mämama, marama, mögama, mölama, mõnama, mulama, mügama, mühama, müramä, uinama, nisama, nurama, nühama, odama, ojama, pagama, parama, pilama, pirama, pisama, plagama, plarama, plorama, põrama, pragama, prudama, prügama, punama, purama, rabama, ragama, rajama, rebama, ribama, rimama, romama, rügama, sagama, segama, sibama, sinama, sogama, sorama, sojama, sõdama, sõnama, sõrama, sulama, surama, südama, sügama, tabama, tagama, tarama, tasama, tänama, tibama, tirama, tinama, tõrama, trusama, tümama, tüsama, uhama, umama, hurama, wabama, wadama, wahama, walama, warama, wibama, wigama, wilama, winama, wirama, wõlama, wõrama, wugama, wurama, würama, — hagama, häbema, ärema, helema, imema, kaema (kajema), kidea, kohema, läbema, lägema, libema, mälema, munema, nõrema, põlema, pudema, puhema, ribema, rõsema, jugema, unema. Sln g-ta jagama (jaata, jaetud, jagatud), magama (maata), mädama (mäata), segama (jeata), wigama (weata), hagama (haeta), jugema (joen).

Weel: harima, häwima, elima, helima, jämima, jorima, jufima, kabima, kahima, kalima, karima, kasima, kähima, kedima, kehima, kerima, kidea, kirima, klobima, kobima, kohima, kolima, kosima, köhima, kölima, kômima, kôwima, krebima, kribima, kronima, kusima, külüma, küsima, läjima, libima, lidima, lobima, logima, lorima, losima, (lösima), lõmima, lõsima, lumima, lunima,

lufima, lüdimä, lülüma, mogima, mölma, mõmima, mudima, mugima, murima, musima, mürima, nabima, nalima, nasima, nämima, närima, näsima, nesima, nibima, nihima, nirima, nobima, nodima, nogima, norima, nosima, nõrima, nugima, nügima, nürima, nüsimä, ogima, õgima, pagima, pärima, pegima, pesima, pigima, pinima, pomima, porima, posima, pragima, prügima, pudima, pugima, puhima, punima, püsimä, rabima, rasima, räbima, rebima, rehima, resima, ribima, rodima, rohima, ronima, rosima, rubima, rudima, sadima, sagima, sarima, sawima, sasima, sebima, segima, sibima, sigima, sibima, silima, siinima, sirima, sobima, sohima, somima, sonima, sorima, sosima, sõdima, sudima, susima, tarima, täanima, tegima, tenima, terima, tirima, togima, torima, tõbima, tõrima, tragima, trasima, tusima, tüdima, tülima, hudima, ülima, wadima, walima, warima, wäsimä, wedima, wenima, wuhima, — haduma, ajuma, aruma, asuma, hinuma, ifuma, januma, joruma, kajuma, kaluma, kiruma, koguma, kohuma, kõhuma, kõduma, kuluma, lasuma, läbuma, lebuma, liduma, lihuma, loguma, losuma, luduma, maruma, mäsuma, mojsima, mõnuma, niguma, noruma, nuruma, nüsuma, õsuma, paluma, põruma, puduma, puhuma, punuma, puruma, rabuma, risuma, rõhuma, ruduma, rufuma, sibuma, siluma, sõnuma, sõruma, suguma, suruma, taguma, taluma, tasuma, teguma, tenuma, tuduma, ujuma, unuma, huruma, waduma, waguma, wajuma, waruma, wibuma, wiluma, wiruma, wõluma, wõsima, wuhuma.

2) Kolmelikmega teusõnad pitka ejsimeje liikmega. a) — ama lõpuga arwama, kindel wiis arwan arwasin, käsikimisewiis arwa paljus arwate, teunimesõna arwata arwanud arwatud, niisama ahmama, aimama, haljama, halwama, harjama, aasmama, aurama, haawama, aasama, ahmama, ihnama, hiljama, hiiwama, jahmama jahwama, jaksama, jäffama, jõunama, jõurama, kaelama, kaewama, kallama, karjama, karwama, kaswama, kaunama, kätama, kärnama, karsama, kärwama, käsnama, käänama, kedrama ehk kehrama, kerjama, kestama, keelama, keerama, kihlama, kihmama, kiusama, kiilama, kiitsama, kiiwama, koerama, kohmama, kohrama, kollama, kopsama, korjama, kosjama, koormama, kõhmama, kõrwama, kõõmama, kraanama, kuhjama, kuiwama, kuulama, kuumama, kühmama, külmama, külwama, küürama, küütsama, ladwama, laenama, lahjama, lahwama, lailama, laimama, laamama, laastama, leinama, lestama, liiwama, lohmama, loiwama, lommama, loojama, lõhnama, lõhwama, lubjama, luhwama, lummama, lurjama, luurama, marjama, matkama, mäsajama, määrama, mestama, metsama, miilama, mõirama, mõllama,

(õelda), ütelnud (õelnud), üteldud (õeldud), mõtlema, mõtelge (mõelge), mõtelda (mõelda), mõtelnud (mõelnud), mõteldud (mõeldud).

e) Teusõnad —ima ja —uma lõpuga, koolima, käskimiseviis kooli, praegune aeg koolin, kannataw osawõtjaseks koolitud, minew aeg koolisin, käskimisewiis paljus koolige, otsumuude koolida, osawõtjaseks koolinud, istuma, istu, istun, istutud, istusin, istuge, istuda, istunud, niisama hakima, armima, arstima, ahmima, erwima, ihmima, irwima, jampsimä, joonima, jommima, jõnnima, juhima, jupsimä, juurima, kammima, kaablima, kaasima, kähima, kärsima, käärima, käpsima, keilima, kepsima, kipsima, kiilima, klantsima, klaarima, klaasima, klähmima, koblina, kormima, koorima, krantsima, kraamima, kraapsima, kraasima, krohwima, kroonima, kruuwima, kruusima, kummina, küürima, küüstima, lastima, laamima, lehwima, leitima, lentima, lihwiima, lirtsima, listima, litsima, liimima, liiwima, lopsima, lortima, loowima, loosima, lõmmima, lustima, luurima, luusima, marsima, maalima, mäsima, määrima, miilima, müürima, napsima, narrima, nähwiima, noolima, noomima, nõõrima, nuusima, ohwrima, ofsimä, hoolima, pasmima, passima, paarima, pärima, pennima, petsimä, pillima, pinnima, pitsima, popsimä, potsimä, poolima, poomima, põimima, praasima, pressima, pritsima, proowima, pruuma (pruulima), punnima, püksima, ramimä, raasima, räästima, rehwiima, reisima, ripsima, ristima, riilima, riwima, ropsimä, roowima, rõõwima, rullima, ruumima, sallima, salwima, seltima, sopsima, sortima, soonima, soowima, sõlmima, sõrwima, taltima, tantima, temmima, tellima, teenima, tollima, trallima, treiima, triiwima, trossima, trotsima, tuhniima, tuurima, tuustima, tüürima, uurima, hüürima, wassima, waltima, wasima, waalima, wärwima, wissima, willima, wiilima, wiipsima, wiitsima, wommima, wopsimä, wormima, woolima, wõlwima; — pealegi ammuuma, astuma, auruma, hirnuma, jõõluma, kaisuma, karjuma, katuma, katsuma, kaaluma, kähuma, käpsima, kääksima, kiljuma, kirnuma, kirkuma, kitsuma, kiikuma, kiiluma, kiitsima, kloksima, kluksima, kooksima, koortima, kõksima, kõlksima, kraksima, kraaksima, krääksima, kriikuma, kriunuma, kriipsima, kroksima, krompsima, krontsima, krooksima, krõmpsimä, krõpsima, kutsima, lastima, latuma, lausuma, laastima, lärtsima, lissima, limpsima, linkima, lipsima, lirtsima, litsima, loksima, lonksima, lortima, lõõtsima, luksima, matsima, mõksima, muljuma, mutsima, mürtsima, naeluma, naksima, naaksumä, näksima, näuguma, näuksima, niksima, niutuma, niiksumä,

eitama, eestama, heestama, jäätama, jõutama (jõuutama), käis-
tama, käitama, koitama, kuitama, kurbdama, lautama (lauutama),
nostama, nõotama, nõutama (nõuutama), õötama, paitama,
peatama, priistama, puistama (pudistama), rautama (rauutama),
šautama (šauutama), seastama, seistama, suitama, süütama (süü),
täitama, töötama, tüütama, (tüütama tüdima), huitama, wai-
tama, wäätama, (wäetama), wöötama. Mõned käiwad teise
muutmise järel, nagu aitama (awitama) otsatumuude aidata,
näitama (näitama nägima) näidata, ootama oodata, süütama
(süütama süttima), südata, puistama.

e) Üsna korralikult muudetakse teufõnad — tsema lõpuga,
pulgitsema, otsatumuude pulgitseda, praegune aeg pulgitsen, minew
aeg pulgitsesin (pulgitsin), käskimisewiis pulgitse paljus pulgit-
sege, tegew osawõtjafõna pulgitsenud, kannataw pulgitsatud, walit-
sema niisama walitseda, walitsen, walitsesin (walitsin), walitse,
walitsege, walitsenud, walitsatud,

f) Siit on weel mitmeliikmega wõõrad sõnad — ima lõpuga
päralt, kellel mõnu tagaspidi kolmandama liikme peal on, patse-
rima, polerima, takserima.

Teine teufõna muutmise.

Teise teufõna muutmise päralt on kolmeliikmega, hakuliikme peal
raсте mõnuga teufõnad — ama ja —ema lõpuga, kelle otsatu-
muute ja selle järelkäiawa juurte sees kõwad tähed pehmeteks lähe-
wad, nagu heiskama, hiilgama, kõlbama, kõrbema, lubtama, oskama,
hoobama, rüüsklema, fuskama, waapama, wäändlema.

1) Teufõnade sees —ama lõpuga a) lähewad kõwad juured
pp, tt, ff pehmeteks p, t, f, kuppama, otsatumuude kupata, prae-
gune aeg kuppam, minew aeg kuppasin, soowimisewiis kuppaksin,
käskimisewiis kuppa paljus kupake, tegew osawõtjafõna kupanud,
kannataw kupatud, niisama appama, happama, heppama, kappama,
käppama, kippama, koppama, krappama, lappama, leppama,
lippama, nappama, näppama, nippama, noppama, õppama, räp-
pama, roppama, rüppama, tippama, toppama, hüppama; — sittama,
sitata, sittan, sittasin, sittaaksin, sitta sitake, sitanud, sitatud, nii-
sama küttama, mättama, mittama, müttama, pattama, ruttama,
šattama, töttama; — hakkama, hakata, hakkam, hakkasin, hak-
kaksin, hakka hakake, hakanud, hakatud, niisama, äkkama, ikkama,
kakkama, kuffama, lakkama, lükkama, nakkama, näkkama, nokkama,
pakkama, päkkama, pökkama, pukkama, rõkkama, sikkama, sok-
kama, tikkama, tukkama, hukkama.

b) Tähed p, t, k lähewad h, d, g-ks, rüüpama, otsatumuude rüübata, praegune aeg rüüpan, minew aeg rüüpasin, soowimise wiis rüüpassin, käskimise wiis rüüpa paljus rüübate, tegew osa wõtjajana rüübanud, kannataw rüübatud, niisama hilpama kam pama, kaapama, kelpama, kiipama, kimpama, koopama, küü pama, lämpama, lääpama, limpama, liipama, lömpama, lum pama, nälpama, närpama, nilpama, nolpama, pumpama, roo pama, taipama, tempama, trumpama, hülpama, waapama, wiipama; — aitama, aidata, aitan, aitassin, aitaksin, aita aidake, aidanud, aidatud, niisama hirtama, liitama, lontama, luitama, näitama, nootama, ootama, postama, santama, tuitama, war tama, waatama, wältama, wäntama, wiitama; — leikama, leigata, leikan, leikassin, leikaksin, leika leigake, leiganud, leigatud, niisama ärkama (ärata), heikama, kerkama, konkama, kookama, kuikama, kunkama, kuukama, leekama, lonkama, lookama, löökama, luikama, luukama, malkama, markama, märkama, moo kama, paikama, palkama, pankama, paukama, pälkama, pilkama, plaukama, polkama, poikama, põrkama, räukama, ränkama, roikama, rõukama, salkama, sirkama, siukama, soikama, sorlama, tarkama, tärkama, tilkama, tiukama, tolkama, torlama, tõukama, tõukama, tuikama, tülkama, huikama, hullkama, uukama, war kama, winkama, wõnkama.

c) Tähed h, d, g lähewad lühikese healeta ja ühe wedela tähe (l, m, n, r) järele esimese tähe sarnaseks, tõmbama, otsatumuude tõmmata, praegune aeg tõmban, minew aeg tõmbasin, soowimise wiis tõmbassin, käskimise wiis tõmba paljus tõmmake, tegew osawõtjajana tõmmanud, kannataw tõmmatud; — muldama, mul lata, muldan, muldasin, muldassin, mulda mullake, mullanud, mullatud, niisama haldama, jändama, kandama, kardama, kordama, kuldama, lendama, maldama, mändama, mõrdama, õndama, pardama, rändama, süldama, undama, windama, wirdama, wõrdama; — hingama, hingata, hingan, hingassin, hingaksin, hinga paljus hingake, hinganud, hingatud, niisama ängama, mängama, õngama, sangama, wängama.

d) Tähed b, g teiste healeta ja pitka healega tähtede järele kauwad ära, nõidama, otsatumuude nõiata, praegune aeg nõidan, minew aeg nõidasin, soowimise wiis nõidassin, käskimise wiis nõida paljus nõiake, tegew osawõtjajana nõianud, kannataw nõiatud, niisama luudama, õrdama, põidama, raidama, raudama, roidama, roodama, suudama, uidama, woodama; — kargama, karata, kargan, kargasin, kargassin, karga karake, karanud, karatud, niisama algama, äigama, ärgama, hülgama, jalgama, kirjama, kiirgama, lõugama,

mõrgama, muigama, nõrgama, oigama, pelgama, põlgama, põrgama, ruugama, salgama, huilgama, hulgama, urgama, uugama, ürgama, woogama, wõlgama, wuugama.

e) Täht b läheb w=ks ja g j=ks, kaebama, otsatumuude kaewata, praegune aeg kaeban, minew aeg kaebasin, soowimisewiis kaebassin, käskimisewiis kaeba paljus kaewake tegew osawõtjafõna kaewanud, kannataw kaewatud, niisama halbama, iibama, koobama, kõlbama, nilbama, hoobama, riibama, urbama; — märgama, märjata, märgan, märgasin, märgassin, märga märjake, märjanud, märjatud, niisama nälgama.

f) Tähet ht, hf, sk kautawad kõwad tähed k ja t ära ja jätawad üksnes h ja s järele, kohtama, otsatumuude kohata, praegune aeg kohtan, minew aeg kohtasin, soowimisewiis kohtassin, käskimisewiis kohta paljus kohake, tegew osawõtjafõna kohanud, kannataw kohatud, niisama luhtama, rohtama, rõhtama, uhtama; — puhkama, puhata, puhkan, puhkasin, puhkassin, puhka puhake, puhanud, puhatud, niisama ähkama, ihkama, lähkama, tihkama, kühkama, kohkama, kõhkama, lähkama, mähkama, nohkama, nühkama, ohkama õhkama, böhkama, pihkama, rahkama, rohkama, sahkama, tähkama, tihkama, tuhkama, uhkama, wihkama; — rooskama, roosata, rooskan, rooskasin, rooskassin, rooska roosake, roosanud, roosatud, niisama heiskama, hiiskama, kiskama, kiiskama, korskama, kriiskama, laiskama, leiskama, liuskama, lööskama, niiskama, noorskama, nuuskama, oskama, hõiskama, paiskama, piiskama, piitskama, priiskama, pruuskama, purskama (purtskama), puskama, raiskama, reiskama, ruskama, torskama, trooskama, tuiskama, tuskama, huiskama, wiskama.

2) Teufõnu —ema lõpuga, a) mis mitte kordamist ei tähenda, on pisut, lõppema (lõpeta), räppema, — lõkkema (lõketa), — nõrkema (nõrgeta), wäikema, — kängema (kängeta), kangema, kõngema, langema, — ilgema (ileta), jälgema, julgema, fargema, fulgema, leigema, liugema, õigema, põlgema, purgema, firgema, targema, — kõrbema (kõrweta), — lõhkema (lõheta), ahkema, puhkema, tihkema, tõhkema, uhkema.

b) Kordamiseteufõnad —lema lõpuga, kauplema, otsatumuude kaubelda, praegune aeg kauplen, minew aeg kauplesin, soowimisewiis kauplessin, käskimisewiis kauple paljus kaubelge, tegew osawõtjafõna kaupelnud, kannataw kaubeldud, niisama kemp-
lema, hooplema, rääplema, — heitlema (heidelda), kiitlema, loitlema, näitlema, saatlema, söötlemä, sõitlema, waatlema, wiitlema, wõitlema, — harklema (hargelda), hanklema, ärklema, kaaklema, kerklema, läiklema, looklema, naaklema, nooklema, põik-

lema, rauklema, ränklema, tääklema, tönklema, tõuklema, — õmblema (õmmelda, õmblen, õmblestin, õmbleksin, õmble õmmelge, õmmel-
nud, õmmeldud), jändlema (jännelda), lendlema, murdlema, wand-
lema, — jänglema (jängelda), tinglema, wänglema, winglema,
— jurdlema (juurelda, juurdlen, juurdlesin, juurdleksin, juurde
juurelge, juurelnud, juureldud), käändlema, keerdlema, kiudlema,
maadlema, noidlema, hoidlema, piidlema, riidlema, seadlema,
füüdlema, waendlema, waidlema, wäändlema, wiidlema, wõid-
lema, — arglema (arelda), karglema, poiglema, — kaeblema
(kaewelda, kaeblen, kaeblesin, kaebleksin, kaeble kaewelge, kaewel-
nud, kaeweldud), — kahtlema (kahelda, kahtlen, kahtlesin, kaht-
leksin, kahtle kahelge, kahelnud, kaheldud), nuhtlema, obtlema, uht-
lema, wehtlema, wihtlema, — kihklema (kihelda), kohklema, leh-
lema, mähklema, mühklema, ohklema, pihklema, põhkema, puhklema,
pühklema, tähklema, uhklema, wehklema, — kifflema, (kifelda),
kiifflema, laifflema, loofflema, luufflema, nuufflema, hõifflema,
pufflema, tuifflema.

Kolmas teusõna muutmine.

Kolmandama teusõna muutmise pärast on pitka ja lühikese
hakuliikmega teusõnad — uma ja —ina lõpuga. Siin ei ole
mitte otstatumunde pehme, waid kaskimisewiis, praegune aeg,
soowimisewiis ja kannataw teusõna.

1) Teusõnad lühikese hakuliikmega. Pehmitamises tuleb
b asemel ew, ehk tähed d, g kaawad ära, i, u, ü lähewad e, o, õ = ks,
kaduma, otstatumunde kaduda, praegune aeg kaun, minew aeg
kadusin, soowimisewiis kauksin, kaskimisewiis kau paljus kaduge,
tegew osawõtjasona kadunud, kannataw kautud, niisama kiduma
(keun), kudema (koen), kuduma (koun), küdima (köen), laduma
(laun), niduma (neun), pödema (pöen), radama (raan, rajan),
sädama (saan, sajan), siduma (seun), waduma (waan), wedama
(wean, kannataw osawõtjasona weetud), widuma (weun), —
lugema, lugeda, loen, lugesin, loeksin, loe lugege, lugenud, loetud,
niisama jaguma (jaun), laguma (laun), liguma (leun), pugema
(poen), pügama (pöan), sugema (soen), taguma (taun), tiguma
(teun); — häbima, häbida, häwin, häbisin, häwifin, häwi
häbige, häbinud, niisama rebima, sabima, sebima.

2) Teusõnad —ina ja —uma lõpuga.

a) Tähed pp, tt, ff, lähewad p, t, f = ks, lappima, otstatu-
muude lappida, praegune aeg lapin, minew aeg lappisin, soowi-
misewiis lapifin, kaskimisewiis lapi paljus lappige, tegew osawõt-
jasona lappinud, kannataw lapitud, niisama heppima, floppima,

foppima, frippima, fuppima, leppima, lippima, nappima, näppima, nippima, noppima, öppima, proppima, rappima, sappima, tappima, tippima, toppima, uppima, — fippuma (fippuda, fipun), hippuma, foppuma, läppuma, lippuma, loppuma, nippuma, rappuma, rippuma, foppuma, uppuma; — fittima, fittida, fitin, fittisin, fitifsin, fiti fittige, fittinud, fittitud, niisama fettima, füttima, lettima, mettima, müttima, nottima, plettima, prettima, settima, süttima, wettima, wittima, — pattuma (pattuda, patun), juttuma, flottuma, mattuma, ruttuma, sattuma, sittuma, — hakkima, hakkida, hakin, hakkisin, hakifsin, haki hakkige, hakkinud, hakitud, niisama äkkima, ekkima, jukkima, kakkima, kekkima, tikkima, kükkima, lakkima, läkkima, lokkima, lükkima, mekkima, näkkima, nukkima, ökkima, pakkima, pekkima, präkkima, rikkima, rükkima, sökkima, täkkima, tekkima, tikkima, trikkima, trükkima, tükkima, wakkima, wikkima, — ikkuma, (ikkuda, ifun), kakkuma, kökkuma, kukkuma, lakkuma, lükkuma, nukkuma, pakkuma, rikkuma, tikkuma, tukkuma, wakkuma.

b) Tähed p, t, k, lähewad b, d, g-ks, kaapima, otlatumuude kaapida, praegune aeg kaabin, minew aeg kaapisin, soowimisewiis kaabifsin, käskimisewiis kaabi paljus kaapige, tegew osawõtjajõna kaapinud, kannatow kaabitud, niisama elpima, helpima, kaupima, kämpima, karpima, kerpima, kompima, korpima, kõmpima, kõõpima, kraapima, kroopima, leepima, lorpima, loopima, lõõpima, nälpima, nilpima, nõõpima, raapima, riipima, roopima, simpima, sompima, tampima, tempima, timpima, tõspima, trampima, trööpima, trumpima, truupima, tumpima, tuupima, tülpima, türpima, ulpima, hulpima, wirpima, worpima, — hilpuma, (hilpuda, hilbun), kõlpuma, sompuma, sorpuma, tempuma, waapuma, wiipuma; — kriitima, kriitida, kriidia, kriitisin, kriidifsin, kriidi kriitige, kriitinud, kriiditud, niisama heitima, hirtima, kantima, keltima, fruntima, küttima, kүүttima, lautima, lontima, lootima, müntima, pantima, paatima, pootima, pruntima, rentima, fantima, feltima, söõtima, sültima, wantima, wartima, wältima, wiltima, woltima, — laatumama, (laatuda laadun), liituma, luituma, paatuma, puutuma, taltuma; — hankima, hankida, hangin, hankisin, hangifsin, hangi hakkige, hankinud, hangitud, niisama haakima, ärkima, helkima, jõlkima, jõnkima, kaakima, karkima, kerkima, kinkima, kolkima, konkima, korkima, kookima, krookima, laukima, läikima, liikima, lonkima, märkima, määkima, möökima, mõlkima, munkima, mürkima, nirkima, nurkima, horkima, öökima, parkima, paakima, piikima, plankima, pleekima, plinkima, pookima, põlkima, põukima, praakima, pruukima, puukima, pүүkima, ränkima, rääkima, rin-

kima, rookima, röökima, röökima, folkima, fõrkima, tänkima, tärkima, tinkima, torcima, tõlkima, tõrkima, tõnkima, trentima, triikima, tulkima, tülkima, waikima, wärfima, wirkima, wol-
kima, wõnkima, wõrkima; — haufuma, (haufuda, haugun),
ärkuma, helkuma, hinkuma, kalkuma, kerkuma, kirkuma, kiikuma,
kõrkuma, kõlkuma, kwaakuma, läikuma, leikuma, liikuma, loikuma,
lonkuma, loruma, mõlkuma, nookuma, nõrkuma, paukuma,
pilkuma, piikuma, põnkuma, põrkuma, silkuma, soikuma, sõrkuma,
tilkuma, tinkuma, tõlkuma, tõrkuma, tuikuma, tulkuma, huikuma,
hulkuma, waikuma, wanfuma, waakuma, wälfuma, wilkuma
wirkuma.

c) Tähed b, d, g lähewad wedela tähtede (l, m, n, r)
farnafeks, jambima, otsatumuude jambida, praegune aeg jammin,
minew aeg jambisin, soowimisewiis jammisin, käsimisewiis jammi
paljus jambige, tegew osawõtjafõna jambinud, kannataw jam-
mitud, niisama imbima, lämbima, lõmbima, rambima, umbima,
— ambuma, (ambuda, ammun), imbuma, lämbuma, tõmbuma; —
meldima, meldida, mellin, meldisin, mellisin, melli meldige,
meldinud, mellitud, woldima, — pilduma, (pilduda, pillun), —
fõndima, (fõndida, fõnnin), jändima, kündima, mändima, pin-
dima, pundima, sundima, sündima, — kilduma, (kilduda, killun),
— tunduma, (tunduda, tunnun), wanduma, — turduma (turduda,
turrin); — hingima, hingida, hingin, hingisin, hingisin, hingi
hingige, hinginud, hingitud, niisama ängima, lingima, mangima,
mängima, õngima, rongima, songima, tangima, tingima, tongima,
tungima, wangima, wängima, wingima, — hanguma, (hanguda,
hangun), anguma, linguma, manguma, finguma, tanguma, ton-
guma, winguma, wõnguma.

d) Tähed b, g kauwad ära, luudima, otsatumuude luu-
dida, praegune aeg luuin, minew aeg luudisin, soowimisewiis
luuifin, käsimisewiis luui paljus luudige, tegew osawõtjafõna
luudinud, kannataw laudit, niisama kaändima, meeldima, pöör-
dima, wäändima, — täidima, — paenduma (paenduda, paenun),
kaalduma, kuulduma, maalduma, nõiduma, raiduma, foolduma,
täiduma, winduma, — mõöduma; — nülgima, nülgida, nülün nül-
gin, nülifin, nülil nülige, nülginud, nülitud, niisama norgima,
nõrgima, pelgima, pürgima, fulgima, fülgima, — nirguma (nir-
guda, nirun), arguma, kirguma, kiirguma, nääguma, näuguma,
fulguma, furguma, ulguma; — wõõrad sõnad seawad i esemele e,
laadima, praegune aeg laen, loodima loen, moodima moen, pra-
dima praen, saagima saen, waagima waen.

e) Täht b läheb w-ks, närbima, otfatumuude närbida, praegune aeg närwin, minew aeg närbisin, soowimisewiis närwifin, käskimisewiis närwi paljus närbige, tegew ojawõtjajõna närbinud, kannataw närwitud, niisama hãlbima, traabima, — riibuma (riibuda, riiwun), turbuma.

f) Ühendused hf, ht, sf kautawad, f, t ära, pühkima, otfatumuude pühkida, praegune aeg pühin, minew aeg pühifin, soowimisewiis pühifin, käskimisewiis pühi paljus pühfige, tegew ojawõtjajõna pühkinud, kannataw pühitud, niisama ähkima, kãhkima, mähkima, nuhkima, nühkima, ohkima, õhkima, puhkima, rahkima, rõhkima, rõhkima, rühkima, jahkima, jõhkima, trãhkima, wchkima, — tahkuma (tahkuda, tahun), ihkuma, kãhkuma, kihkuma, lohkuma, nohkuma, puhkuma, rõhkuma, sõhkuma, tãhkuma, tihkuma, wahkuma; — ehtima, ehtida, ehin, ehtisin, ehikfin, ehi ehtige, ehtinud, ehitud, niisama jãhtima, juhtima, kichtima, lah-tima, lehtima, lihtima, pãhtima, pihtima, plehtima, sihtima, tihtima, tohtima, uhtima, ühtima, wahtima, — kuktuma (kuktuda, kuhun), ihtuma, mahtuma, ohtuma, tohtuma, uhtuma, wahtuma, wihtuma; — käskima, otfatumuude käskida, praegune aeg käsin, minew aeg käskifin, soowimisewiis käskifin, käskimisewiis käsi paljus käskige, tegew ojawõtjajõna käskinud, kannataw kästud, niisama iskima, luuskima, nuuskima, puskima, sõskima, turskima, — hiiskuma (hiiskuda, hiisun), kiiskuma, kriiskuma, liiskuma, nutskuma, nuuskuma, oiskuma, parskuma, piiskuma, tuis-kuma, huiskuma, kaa kiskuma (kistud), uskuma (ustud).

Zãrgmised teusõnad —uma ja —ima lõpuga kãiwad ilma pehmitamijeta esimese teusõna muutmise jãrele, kalduma, penduma (pendima), punduma, winduma, murduma, purduma, — hau-duma, jõuduma, juurduma, koolduma, koorduma, puuduma, — julguma, karguma, pelguma, selguma, (selgima), sirguma, wal-guma, — joobuma, taibuma, toibuma, — jãhtuma, juhtuma, lahtuma, pãhtuma, — kohkuma, lahkuma, pahkuma, rahkuma, — laskuma, niiskuma, — puutumata, heldima, maiduma, määrdima, roiduma, seadima, tuulduma, wããnduma, wããrduma, wõiduma, liuguma, jããbima, jumbuma, hũũbima, werbima, waibuma, wiibima (wiibuma), woibuma, kahtuma, ahkuma, kahkuma, nihkuma, õhkuma, tahkuma, uhkuma, fuskuma.

Pehmitamata kãiwad weel ilmuma, ihnuma, jãtkuma, lostuma, mustuma, paistuma, paksuma, peksuma, restima, tuis-muma.

Neljas teufõna muutmine.

Peale korrata olema ja minema käivad korralise neljandama teufõna muutmise järele paljast kuus teufõna — ema lõpuga. Nende minewa aja muutelõpp on —in ja e ärakautamine käskimisewiisi teise inimese, otsatumuute ja mõlema minewa aja osawõtjafõna sees. Need on tulema, otsatumuude^{id} tulla, praegune aeg tulen, minew aeg tulin (—id, —i, —ime, —ite, —iwad ehk —id), soowimisewiis tuleksin, käskimisewiis tule paljus tulge, tegew osawõtjafõna tulnud, kannataw tulnud, niisama panen (panna, panen, panin, paneksin, pane pange, pannud, pandud), purema (purra, puren, purin, pureksin, pure purge, purnud, purdud), surema (surra, suren, surin), pesema (pesta, pesen, pesin, peseksin, pese peske, pesnud, pestud), kusema (kusta, kusen, kusin), kaa lastema lastma kõrwas (lasta, lasen, lasin). Kannatawa teufõna praegune aeg on tullakse, pannakse, surrakse, purrakse, pestakse, kustakse, minew aeg tuldi, pandi, surdi, purdi, pesti, kusti, keeluteufõna ei tulda, ei panda, ei surda, ei purda, ei pesta, ei kusta.

Viies teufõna muutmine.

Wiitendama teufõna muutmise järel käiwad kolmeteistkümmend kaheliikmelist teufõna.

1) Teufõnad üheliikmelise minewa ajaga. Nende sees läheb o õ healeks, otsatumuutes u-ks, ö ü-ks, saama, otsatumuude saada, praegune aeg saan, minew aeg sain, soowimisewiis saaksin, käskimisewiis saa paljus saage, tegew osawõtjafõna saanud, kannataw saadud, jääma (jääda, jään, jään), — jooma (juua, joon, jöin, jooksin, joo jooge, joonud, joodud), looma (luua, loon, löin), tooma (tuua, toon, töin), — lõõma (lüüa, lõõn, löin [löin], lõöksin, lõõ lõõge, lõõnud, lõõdud), söõma (süüa, söön, jöin [söin]).

2) Teufõnad kaheliikmelise minewa ajaga —sin lõpuga on: käima, otsatumuude käia, praegune aeg käin, minew aeg käisin, soowimisewiis käiksin, käskimisewiis käi paljus käige, tegew osawõtjafõna käinud, kannataw käidud, keema (keeda, keen, keefin), müüma (müüa, müün, müüsin), pooma (puua, poon, poosin), wiima (wiia, wiin, wiisin), wõima (wõia ja wõida, wöin, wöisin).

Teufõnad —da otsatumuutega loowad kannatawa aja praeguse aja osawõtjast sõnast, saadakse, jäädakse, keedakse, aga —a otsatumuutega kautawad d ära, juuakse, käiakse, luuakse,

lüüakse, müüakse, puuakse, süüakse, tuuakse, wüüakse, wõiakse. Kannatawa osawõtjajõna praegune aeg on joodaw, müüdaw, sõõdaw.

Kuues teusjõna muutmine.

Kuuendama teusjõna muutmise järele käiwad keelma (praegune aeg keelan, otsatumuude keelda), keerma (keeran keerda), kuulma (kuulen kuulda), laulma (laulan laulda), luulma (luulen luulda), naerma (naeran naerda), neelma (neelan neelda), pöörma (pööran pöördä), jooksuma (jooksen jooksta) ehk jookstma (joosen joosta), kaitsuma (kaitsen kaitsta), küpsma (küpsen küpsta), lüpsma (lüpsan lüpsata), maitsuma (maitsen maitsta), maksma (maksan maksta), hõitsma (hõitsan hõitsta), peksuma (pekšan peksta), seisma (seisan seista), tõusma (tõusen tõusta). — andma (annan anda), wõitma (wõidan wõita), murdma (murrān murda), tundma, andma, murdma, otsatumuude tunda, anda, murda, käsikimijewiis tunne, anna, murra, — õitsema, peasema, otsatumuude õitseda, peaseda.

Korraline on tundma ja lastma, praegune aeg tunnen, lasen, otsatumuude tunda, lasta (ehk lasta lastema sõnast). Niisugused on: haistma, otsatumuude haista, praegune aeg haistan, soowimijewiis haistaksin, käsikimijewiis haista paljus haistake, tegew osawõtjajõna haistnud, niisama lastma, kostma, mõistma, ostma, paistma, peastma, pistma, süstma (sööstma), tõstma, westma.

Weel: tapma, otsatumuude tappa, praegune aeg tapan, soowimijewiis tapaksin, käsikimijewiis tapa paljus tapke, tegew osawõtjajõna tapnud, niisama jätma (jätta, jätan, jätaksin, jätta jätke, jätanud), katma, küüma, matma, petma, wõtma, — heitma (heita, heidan, heidaksin, heida heitke, heitnud), jootma, kartma, keetma, koitma, kõitma, kurtma, küütma, laitma, läitma, liitma, loitma, lootma, mõõdta, muutma, naitma, neetma, niitma, peitma, riitma, roitma, saatma, seetma, söötma, sõitma, suutma, süütma, täitma, toitma, uitma, wiitma, wõitma, — andma (anda, annan, annaksin, anna andke, andud ehk annud), kandma, kündma, murdma, — jõudma (jõuda, jõuan, jõuaksin, jõua jõudke, jõudnud), leidma, nõidma, nõudma, hoidma, püüdma, sõudma, hüüdma, woodma, wõidma, — ahtma (ahha, ahan, ahaksin, aha ahtke, ahtnud), tahtma, — lastma, otsatumuude lasta.

Minew aeg on järgmistel —sin, muist —in, ja esimestel on kolmandamas inimeses eeskäijawa healeta tähe pärast —s asemel —is, kuulsin kuulsid kuulis kuulsime kuulsite kuulsiwad, mõistsin mõistsid mõistis, matsin matsid mattis, tapsin tapsid

tappis, laitsin laitsid laitis, püüdsin püüdsid püüdis, tahtsin tahtsid tahtis. — Weel: jooksin jooksid jooksis jookstime (jooksuma), maksin maksid maksis maksime (maksma).

Minewase aja kannatawa osawõtjajõnal on —tud, —dud lõpuks, feeldud, kuulnud, lauldud, naerdud (kaa naeretud), pöör-
dud, leitud (leidma leian), nõitud (nõidma), hoitud (hoidma),
wõitud (wõidma), — kaa seatud, teatud (seadma, teadma), —
antud (andma, annan), kantud (kandma), küntud (kündma),
murtud (murdma), — kaa tuntud (tundma); — teistel on lõpu
ees e, maksetud (maksma), jooksetud (jooksuma), lüpsatud (lüpsma),
kaihtsetud (kaihtsma), — mõistetud (mõistma), ostetud (ostma),
— mõõdetud (mõõdma), niidetud (niitma), wõidetud (wõitma),
— tapetud (tapma), ahetud (ahdma), tahetud (tahtma), petetud
(petma), nutetud (nutma), aga beldud (ütlemä), jäetud (jätma),
kaetud (katma), kōetud (kütma), maetud (matma), wōetud (wōtma).
— Teufõnad, kelle kannu sees nd on, käiwad tegewas osawõtja-
fõnas kannatawa osawõtjafõna järel, annud, kannud, kunnud,
tunrud.

Seitsmes teufõna muutmine.

Mõned on juba enne nimetatud, nagu ärkama, otsatumuude
ärata pruugitawam kui ärgata, kannatawad osawõtjafõnad ustud,
kästud, kistud (uskuma, käskima, kiskuma), jaetud, weetud
(jagama, wedama).

Ajama muudetakse kas j-ga ehk ilma sellela, nagu kaa
muidu teufõnu mõlemal näul ettetulewad (wauma ja wajuma,
soendama ja soojendama), ajama, kannataw osawõtjafõna aetud.

Käskima, kästud, kästes.

Kuuluma ehk kuulduma, praegune aeg kuulub, kannataw
osawõtjafõna kuulufse.

Lasfma on lasfa kõrwas otsatumuutes kaa lasta, pealegi
lastud, lastes.

Lähtma waata minema.

Minema, otsatumuude minna, praegune aeg lähen, minew
aeg läfsin, soowimise wiis lähaksin, käskimise wiis mine paljus
minge, tegew osawõtjafõna läinud ehk lähnud, kannataw mindud
ja sest praegune aeg minnaks.

Mõõdduma, otsatumuude mõõdduda, praegune aeg mõõdun
ehk mõjun, minew aeg mõõdufin, soowimise wiis mõõduksin ehk
mõjuksin, käskimise wiis mõõu ehk mõju paljus mõõduge, tegew
osawõtjafõna mõõdunud, mõõdunud ehk mõjunud, kannataw mõjutud.

Nägema, otsatumuude näha ehk nähja, praegune aeg näen, minev aeg nägin, soowimiseviis näeksin, käskimiseviis näe paljus nähke, tegew osawõtjajõna näiuud ehk nähnuud, kannataw nähtud, praegune aeg nähakse.

Nägima, mõjumata teusõna nägema kõrwa, praegune aeg näin, näib, kannataw osawõtjajõna näikse.

Olema käib nagu tulema, praeguse aja kolmas inimene on on.

Pidama käib „hoidma“ tähenduses kolmandama teusõna muutmise järel, kannataw osawõtjajõna peetud, otsatumuude pidada, praegune aeg pean, minev aeg pidasin, soowimiseviis peaksin, käskimiseviis pea paljus pidage, tegew osawõtjajõna pidanud, käsu all tähenduses on minev aeg pidin, kannataw osawõtjajõna pidatud.

Seadma, praegune aeg sean.

Täidima, praegune aeg täin, täid, täib.

Teadma, praegune aeg tean.

Tegema nagu nägema, otsatumuude teha ehk tehja, praegune aeg teen, minev aeg tegin, soowimiseviis teeksin, käskimiseviis tee paljus tehke, tegew osawõtjajõna teinud ehk tehnuud, kannataw tehtud, praegune aeg tehakse.

Tundma nagu andma, üksnes e käskimiseviisis (tunne, praegune aeg tunnen, soowimiseviisis tunneksin), aga otsatumuude tunda, kannataw osawõtjajõna tuntaw, nimesõna tuttaw, pärandusemuude tutwa ja tuttawa.

Tunduma, mõjumata teusõna tundma kõrwa, praegune aeg tunnub, kannataw osawõtjajõna tunnukse.

5. Teuförwasõna.

Teuförwasõnad seisawad teusõna kõrwas. Need on: aga (seisab veldiseasjalise järel), alles, ales, alle, ammu, ära, äla, ega, ega kaa mitte, ehk, ei, eile, heile, heila, eks, ep, et (et suud kinni = et pidage suud kinni), jah, jahah, ju, juba, just, justament, kas, katki, kinni, kui, muud kui, laga, lahti, lahwa, liuga, lõhki, luhki, lünga, mitte, nudres, nudrus, nugres, nugris, omnieti, ometi, hoopis, paraku, Sumal paraku, reht, rihwa, jarna, siis, taht, tahes, olgu kui tahes, tehku mis tahes, teps, udres, udris, ula, ulu, üpris, üpres, wait, wanunusa = wanuta (wanutasa), wast, weel, wiltu, wist, wõisi, wõi, wõiu, wõsi, wõhi, nagu wõhi wõdras, wõnnu wõdras.

6. Nime- ja omadusefõna muutmine.

Omadusefõna muudetakse just niisama nagu nimesõna, ainus wähe on, et Kest=Cesti murdes omaduse- (ja osawõtja-) sõna muutmine üksnes siis täielik on, kui see üksi, nimesõnana seisab, puudulik aga, kui see omadusefõnana nime ees seisab, rikaste õnnistus, aga rikka inimeste õnnistus. Suguwähet ei ole. Muutmise läbi wõiwad kõik sõnad nimesõnadeks saada, nagu meie, pärandusemuude meie, otsatumuude meid, aga isameie on nimesõna wiendama muutmise järel, isameiet paluma; mina, pärandusemuude minu, wõib aga nimesõna olla, kes see on, keda ja minaks hüüad.

Nimetusemuude on 1) kindla wõeldiseasjalise muude, puu kasvab, lapsed mängiwad. 2) See on kaa kindla wõeldiseasja muude, sest kindla wõeldiseasja otsatumuude on paljuses ikka, ainuses wähe nimetusemuute sarnane, ta andis raamatud mu kätte, müü oma hobune, oma lambad ära, jätku tema mees rahule.

Pärandusemuude näitab pärandust, mõisniku põllud, inimeste patud, need on mu wenna tehtud saapad, Peipsejärwe kala, lapse kasvatomine, inimese tapja; sellepärast on pärandusemuude kaa see, kelle järel suurem hulk seisusõnu seisawad, laua peale, ahju kõrwas, saani ette. 2) Minuse pärandusemuude on kaa, nagu paljuse nimetusemuude, kindla wõeldiseasja muude, mis terwet asja näitab, nagu ta andis raamatu mu kätte.

Otsatumuude on 1) kahtlase wõeldiseasjalise muude mis terwe asja üht osa näitab, nagu siin on wingu, sellesarnatsid asju juhtub sagedaste; Cesti saarte peal pruugitakse paariwiiši seisawad kindlaid wõeldiseasjalisi otsatumuutes, nagu Matsi Tõnisti jõid weel ölle ära, seda ma ei tea ja Leenut Annet kaa mitte, ühel õhtul istusid ema ja õde wenda, kus nemad kui kaupmeest ja nait olid elanud, siis on õdd päewa ühpepitkused. 2) See on kaa kahtlase wõeldiseasja muude, nagu too wett, otfi õune ja pähklaid.

See on 3) mõõdetud ehk loetud asjade muude, kui kaa selle siisu, mis nõuude ja ruumide sees on, kui need sõnad wõeldiseasjalise ja asjana seisawad, nagu kolm inimest, pool wakka, teine see wõrs aega, rahwast küll, paar tundi, suur hulk figu, üks osa linna põles ära, neli küünart kalewit, nael tubakat, waat õlut, kaks kotti täis kaeru ehk kaks kotitait kaeru, ta on koerust täis. 4) Otsatumuude seisab omadusefõnana, kui see jeltis ülesantakse, kust midagi päralt on, ta on suurt sugu, üks suurt sugu mees, tükk on sood ja teine metja, see on uut moodi, üks uut moodi kuub. 5) Kõrwupane-

mise juures näitab otsatumuude seda asja, kellega kõrwu pannakse, nagu ta on juurem mind, minu wenda. 6) Otsatumuude näitab kaa aega ja kohta, nagu hilja aegu, paremat kätt, pahemat ehk wasakut kätt.

Kusmuude näitab 1) kohta ehk seisju, kus sees midagi on, siin külas, kala elab meres, põld on künnis, rohus, orases, jääs, taewas on pilwes, maa on metsas, ta on mures, kimbus, norus, hädas, omas täies rammus, ta on häräs, seus, puu on härmas, nõres, uks on lukus, haagis, tee on umbes, loom on hinges, ühes hinnas, nõuus. 2) kaa wälimise ligiduse finniolemist, nagu kübar on peas, rätik kaelas, kindad on käes, sõrmus sõrmes, kingad jalas, kuub seljas, õunad on puus, kannab last kaenlas, süles, kuub ripub warnas, naelas, kala ripub õnges, istub lauas. 3) Kusmuude näitab „millal“ küsimise peale aega, kelle sees midagi sünnib, nagu jõulukuus, ses aastas, kaks korda päewas.

Kuskohتامuude näitab kohta ja seisju, kuhu minnakse ehk pannakse, senna külasse, luffus merde, ma sain kimpu, hädasse, taewas läks pilwesse, pane uks luffu, pani kübara pähä, kingad jalga, läks härgi, hobusisse, lambaisse, tõusis jälle hinge, ostas sihti, koer hakkas mu kätte kinni, see ei puudu minusse, ühest aastast teise, wesi on põlwe, tütar annab (ehk on) emasse, pakjuse poolest on ta ijasse tulnud.

Kustmuude näitab 1) lahutust, tuli sealt külast, sain sest kimbust lahti, wõta kingad jalast, söömalaust ülestõusma, müüjal peab omast käest mõõt olema, küll sest saab, tahab naest lahutada, löi minust lahti, taganes minust, mudast puhastama, hingab omast waewast, ta jäi minust maha, hoia ennast temast eemale, ta on minust wõõras; 2) seisju, kelle sees midagi tehakse, nagu rääkis unest, joobnust peast, kaineist peast, haigest peast tööd tegema, juri wäetimast peast, lehm silgub ahtrast peast, lepapuu põleb toorest peast wäga hea, lahkest südamest Jumalat paluma (= lahke südamega), hooletumast (peast) oma tööd tegema. — 3) Kustmuude näitab aega ja ruumi, wiimne minust, lapsepõlwest saadik, maast madalast, hommikust õhtuni. — 4) Ta näitab seda, kellest midagi on ehk tehakse, seda tehakse puust ehk rauast, inuist ei saa inimest, karunahast kasukas, ega minust sinu wedajat ei ole, ta on juurest joust. — 5) Kustmuude näitab põhjust ja asja, see tuleb kadedusest, ja pead sõnast kuulma, temast on palju tüli, ei ma sest hooli, wihamast märg, hoohist walutama, teine peab teisest õppima, näust tundma, katkes kangist laenetest karki, mis asjast sa oled nii rõõmus, teda tapeti waenlastest, see on temale Jumalast antud. — 6) Ta

näitab ühe terwe asja oša, jõi minu õllest, kõige noorem sinu wendadest, mis sa minuft naerad, mis sa temast weel hellitad — 7) Kustmuude seisab „rääkima, wait olema, kuulma, mõtlema“ järel, sest asjast olen ju kuulnud, ole wait sest, räägib palju omast tegudest, mis sa sest ütled, mõtled. — 8) Kustmuude näitab selle asja peale, kelle peale wäljaõeldis iseäranis mõnu paneb, õndsad need, kes puhtad südamest on, rikas fullast, ramb jalust, läheb näust siniseks, see on mõnest tükist õige küll, jalust ja käsist mähtima, peast haawama, sest ma olin rumal, see on hea minu meelest, tere hommikust, lõunast, õhtust, pudel on wiinast tühi, nahk oli paljas karwust, temal on rahast puudu, nemad on kirjatummisest ilma, ehk liikumise teusõnade juures, läks uksest wälja, sisse, mööda, läks seinast üles, hüppas mulgust üle, tuli mäest alla, keel on sõnadest ehk sõnadele waene, maa on rikas rahwast ehk rahwale. — 9) Kustmuude näitab seda, kelle eest hinda maksetakse, mis sa sest wanrist maksid, sai kolm rubla wakast. — 10) Nagu otsatumuude, nenda seisab kaa kustmuude kõrwupanemise ees, ta on minuft suurem ehk ta on suurem mind, küll ta saab wennast weel rikkamaks, kaa tuul on heilsest tagasi. — 11) Wäga isekombeline on weel: üks Saanist laps, mees, üks Jürist nimi, Reinust poeg on tema juures, Hansust poeg on haige, mull on üks Mardist wend, üks Anest õde.

Kellele muude näitab 1) kohta, nagu laps imeb rinnal, siin kohal, elab maal, on põllul, heinal, ta oli meil; 2) seisu, nagu ahi on tulel, jõel, nahk on kestal, moja on seinul, kangas on koel, ma olen selle asja tarbel, kõik on toimele, on heal meelele ja 3) aega, nagu mill ajal, sell päewal, aastal kahel kolmel. — 4) Mõistujõnades, nagu wilets witsal peksetakse, õnnis juul õpetakse, ta nuttis kurwal meelele, heal meelele (hea meelega, heast meelest), loeb prillil, hullul kombel, hirmul ja armul, tühjalt kõhul ootama, oma sõrmil toitma, witsul kaswata, tulele püüdma, lasse Kaarlit ütelda, aga lasse Kaarlise ütelda.

Kellele muude näitab 1) kohta ehk seisu, kelle sisse üks asi tuleb, läks maale, põllule, heinale, mehele minema, ta tuli meile, sündis ilmale, pea ei anna nii kõrgele minna, jutt jääb poolele, tööle hakkama, rufis kaswab putkele, haaw läks mädale, tõmba kõis pingule, kangas sai ju koele, küll ma neid saan toimele, ilmad lähewad pehmele, ma tulen teie jutule, palwele, raamatule õpetama, äritas wihale. — 2) Kellele muude näitab ühe wäljaõeldise omadust, nagu tark juule, rikas rahale, hea

mees jutule, nobe jalule. — 3) Kellelemuude näitab tarwitust, nagu see teeb kõwaks igale tööle, see on kõigile hea, ei see kõlba kellegile, need on wennale ülespandud. — 4) Kellelemuude näitab andmist, anna seda minule, see on mulle wastu meelt, üksmeel seisab waenule wastu, söötis lehmadele heina, õpetab lapsese raamatut, mina olen temale wanem tütar, aita mulle tööd lõpetada. — See näitab kaa rahu, see on mulle meele pärast, siin on meil hea olla, mull puudub raha. Sellega näidatakse kaa warandust, teistele saab weel nende jagu kätte, teistele on juba nende jagu käes, mull on põllud ja heinamaad, mull on kaeru müüa, minul ei täii enam anda, ta on meil sulaseks, mull on töö juba walmis, mulle on töö juba walmis, mull on aega puudu, see raamat on mulle tarwis, see on mull tallele pandud (ise), see on mulle tallele pandud (teine).

Kelleltmuude näitab 1) seda, kust midagi lahkub, nagu hüppas kaldalt meresse, tuli mäelt alla (mäest alla), tuleb põllult, merelt, rinnalt wõõrutama, tulen kirikust Jumala sõna kuulmiselt, tuleb mõisast teult, waatab mäelt, ja 2) seda asja, kellelt midagi on saadud, nagu ma kuulsin temalt, küsi teiselt, ostsin tundmata mehelt, oleme palju temalt kannatanud, niisama kaa laenama, lootma, nõudma, palkama, paluma, pärima, püüdma, warastama, wõtma juures, nagu ta palus mind kaasa tulla, ta palus mult abi. — 3) Kelleltmuude näitab üht üleüldist asja ligemalt, külle pealt, olalt, nagu lind on pealt must, alt walge, ta läks keskelt läbi, siit poolt sein, ma seisn sinu poolt, ema poolt sugufelts, part käib ujudes alt wee, nii kaa mind wiidi sealt üle. — 4) Kõsimise peale „kuida“, müüb kallimalt, odawamalt, ma räägin nenda kaugelt, kui ma asja tunnen, peases õnnelikult lahti, seda kutsutakse kahelt nimelt, seisawad kolmelt wiirult, ja nenda sagedaste nimetusemuutega paaris, nagu järk järgult, aeg ajalt, ford forralt, päew päewalt, ma küsisin mees mehelt, läksime sõna sõnalt edasi; — näitab seisu, nagu wäana witsa wõsult, ära mine palgilt wäänama, sõowad liha toorelt, täielt peab kõik kätte andma.

Kelleksmuude näitab 1) seda, mis tarwis midagi tehakse, olgu see töes ehk waimufilma ees, õndsaks tegema, funingaks tõstma, färneriks kutsuma, teenriks kauplema, ennast õpetatud meheks, rikkaks nimetama, hapuks ajama, kas ta on see, kelleks ta ise ennast ütleb, Anneks ristima, tõeks, waleks wanduma, suutäie wiina pooleks jooma, koorega walgeks walama, wereks muutma, kadunuks minema, jauks lugema, auuks arwama, waenlaseks pidama, suuremaks näitama, heaks mõtlema, waftrahaks

wahetama, elas kahepäälaseks, süda löi raskeks, õppis jepaks, hiljaks wiibima, kaameheks heitma, see langeb sinu süüks, haigeks jääma, rikkaks saama, tilgatumaks ärajooma, ülewaatajaks seadma, odawaks kiitma, kalliks loitma, põlgama, tühjaks naerma, haigeks ehmatama, wiinaks ärajooma, koeraks wiluma, waidlewad mind nooremaks, ei ma karda seda patuks. — Kelleksmuude näitab jäämist ja jätmist, nagu jäägu ta seks, ta tahab poismeheks jääda kõige oma eluaja, jätsid mind haigeks maha. Sellewastu seisab waldiseasja muude, kui ühe omaduse hoidmisest kõne on, tema pidas omad hobused head, pea oma riided puhtad, Sumal hoidku meile oma sõna selge, ma tahan teda ikka ilusa pidada; niisama, kui mitte muutmisest, waid uueks tegemisest kõne on, ta tegi müürid kõrgeks, aga ta tegi müürid kõrgeid; niisama seisab nimetusmuude, kui teiseksminemise juures mitte endise seisuga peale ei mõelda, nagu ma olen pehme inimene loodud, tema peab kaa saama inimene nenda kui teinegi, küünlapäew sai kaheaastane ehk kaks aastat wana, kelleksmuute ehk nimetusmuute asemel wõib kaa otsatumuude tulla, kas sa tahad seda usku ennast lasta ristida, tema on seda usku; — lühendatud lubas neid lauljateks õpetada, wanad inimesed ei wõi enam lapsiks saada, aga wanad inimesed ei wõi enam nooreks saada, nemad said ristiusulisteks, aga nemad said ristiusuliseks; —

2) Kelleksmuude näitab tarwitust, ettewõetud nõuu, kutsmist, nagu miks, seks, need lõngad on sukkadeks, andeks andma, noori puud raiuma pihiks, kolm naela rauda naeluks, see mees ei kõlba koolmeistriks, see on pulgaks suur, see ei ole terwiseks, see tuleb meile kahjuks, ta on meil sulaseks, Sumala sõna on õpetuseks, temale ei ole õõ õõks ega päew päewaks, see tüdruk oli mull lapsehoidjaks, ta tuli mulle meheks, käisin seal wõõraks, juuwiseks pörsaks on ta ju raswane küll, hundiks jooksuma, üks läks Wenelaseks, Ann, ole sa nooremaks ja mine, ma wõtsin teda kuiwaks ammetks, siis ta saab mind tuttawaks, mina teda tuttawaks, ega mina seda lihaks tahtnud süüa, esmaks, teiseks, kolmandaks, wiimaks, kõige wähemaks teen ühe kuue walmis. — 3) Kelleksmuude näitab aega ja wastab küsimiste peale „mis ajaks, kui kauaks,“ ma tulen söömaajaks, tule õhtuks jälle koju, see jääb tulewaks aastaks, seks ajaks wõib ta ju furnud olla, pealegi jäi meile üheks nädalaks, laenas mulle kaheks aastaks, eluks ajaks. —

4) Nefombeline on weel kelleksmuute weider pruukimine pärisnime juures, nagu mull on üks Kristjaaniks wend, Eenuks õde, Reinuks poeg on tema juures, ma tulen seda Kaaluks

poega vaatama; niisama weider on see omadusefõnana, üks Raiene tütar, üks Tõnune poeg.

S ü ü m u t e asemel pruugitakse nimetusmuunde, astuge sisse, sõbrad, ära nuta, laps, Saan ae, oh ja rumal, oh mina waene, mingi asja üle hüüdmise juures seisab asi ise otjatu- muutes, oh risti, oh wiletsust, oh õnnetust, oh seda head näist, oh wemmalt, mis need tahaksid.

Kohamuutmiste asemel pruugitakse seisufõnu. Kolme esi- mese jaoks on sees sisse seest, kolme wiimse jaoks peal peale pealt, käes kätte käest, juures juure juurest, sagedamine räägi- takse ta ostis, wõttis, palus, küsis mu käest kui mult, ta tuli meie juure, aga ta tuli meile (wõõrusete), läks jõe ääre, aga läks jõe, kaewule (wett tooma), läks mere peale, aga läks merele (kalu püüdma), niisama on reiel, põllul, heinal, weskil, wõrgal, õngel.

Kohamuudetel on see wahel, et kusmuunde, kuskohtamuunde, kustmuunde siseti, kellemuunde, kellesemuunde, kellestmuunde wälimisi muutid näitawad. Üteldatakse siis raud on tule, pane raud tule, wõta raud tulest, ja katel on tule, pane katel tulele, wõta katel tulest, ehk on meres, läheb meres, tuleb mere, kui suplemisest kõne on, aga on merel, läheb merele, tuleb merele kalapüüult. Räägitakse istumad lauas, istu lauda, tõusiwad lauast üles, ta läks seenile, on seenil, tuli seenilt, läks seeni, on seenis, tuli seenist. — Sisemised kohamuudet pruugi- takse wälimise ligiduse kohta, nagu laps on ema rinnas, süles, risti pooma, wiskas kiwi mu päha, peab käed alati peas, mees mehes kinni. — Kus mitte ühest kindlast ühendusest, waid üks- nes wälimisest ligidusest, kaa puudutusest kõne on, seal seisawad wälimised kohamuudet, nagu teele juhutama, laual magama, istuma, aga lauas istuma (sõõma), õpetaja astus altari, läks meilt ära, ta on mu kannul, wesi soeneb tule, wene tuli ran- nale. — Sagedaste pruugitakse mõlemaid, töö on käsil, käsis, ta on ammetis, hakkab tööle, tööse, rufis on öiel, öies, käib pähkil, pähkis ehk marjul, marjus, on sõõmahimul, -himus, on näljal, näljas, päewawalgel, -walges, kohtu poolt, poolest.

Teisiti on lugu mitmes mõttes, pane see asi jenna paika, pane see asi paigale (kust see päralt on), läks siit kohalt ära, läks siit kohast ära (talukohast), on maas (haige), on maal, töölistel heinal, hobused on heinas.

L e i d m a juures pruugitakse kustmuunde, nagu leidsid teda sõimest magamast, leidis ennast ühest suurest keldrist, kaa sõimes magawat ja ühes suurest keldris olewat. Tarwituse järel pruu-

gitakse ühe ja sellesama teusõna juures kõit kolm muudet, nagu mis ja otsid siin toas, seia tuppä, siit toast; ehk sealt külast ta leidis koha, mis küll temale oleks pässind, ta püüdis kohta leida jenna külasse, ja ehitas ennast kirikus, ta ehitas ennast kirikusse. — Kuskohtamunide pruugitakse nende mõjumata teusõnade juures, mis jäämist ehk hukkaminiemist näitawad, ja mõjuwate teusõnade juures, mis jäämise ehk hukkaminiemisele asja annawad, nagu mis see jenna aitab, alandama Sumala ette, hallita ise oma rahakoti kõrwa, ta asus meie sekka, asutas meid oma maa peale, ta äpardas teele, äratas lootust tema südamesse, ma ehitasin metsa enesele maja, ekkis põõsastiku, hundi hamba idanegu, jättis oma lapse koju, poolikule ehk poolele jääma, ta jäi weel linna, sugulaste juure, jäi haigeks weritõwesse, jõi oma raha kõrtsi ära, juhatas temale rahaangu wärawa taha, juurdus maa sisse, loom kadus metsa, juurema kohtusse kaebama, haua kaewasid puude wilusse maja taha, tiiki kaswab liina, kaswatan kasu kotti, katab palge kastenarma, kautasin kaerakoti tee peale, kaera külwie kautab, wesi kergib jõkke, see kipitseb mu südame peale, seia raamatusse on kirjutatud, teid kirutakse weel hauapõhja, künka otsa kolletama, ma tahan kosta teie ette, keel kuuwab suhu, oma raha riietesse kulutama, kummardas kuninga ette, jädemed kustusid wette, ta kuulas kambri, ma olen neile koha walmis kuulanud linna, ma kuulen tuppä, wesi on külmand toobrisse, jenna külmetati palju inimesi, ta lagunes jenna ära, langes tema ette maha, leidis juu mu peale, nemad lepiwad kofku, ldi oma leeri üles linna alla, magu lõhtes mästatiku, lõppesid ära jänu kätte, kõit see rahwas ei mahu kirikusse, tolliraha maksetakse jenna majasse, teda maeti kirikuajale, wili mädaneb põllu peale, ma mäletan teda weel mulla alla, mines tas ema kätte wahese, ta wõis neid kaugele äranäha, kes mind metsa näeb, jenna lilleke närtisfin, nishud nurmele närtsitab, põlwi Sumala ette nikutama, kohtu ette nimetama, ta nõrkus tee peale, igasse kohta nuusima, hoia lapsed tuppä, hoidis ennast eemale, mis sull jenna tuppä asja on, ostis alewisje enesele maja, õnnistawad sind hauapõhja, wahesti peidab pilwetije, põestastiku pendimaje, riided põlesid selga ära, odrad põllule põletab, puhusid tud tuppä, rägastiku raipenema, külma kätte äraroiduma, ta ei jalli mind tuppä, ta saab ammeti oma rahwa sekka, sai kuulsaks kõik maailma, et ei enam naesterööwi seia ilma siginekse, kuhu hoopu kukuteleb, jenna surma sigiteleb, hunt sõi härja ära rohuaja alla, haiget tuppä jootma,

fenna suigub mees ja hobu, furi nälga, rõugesse*), tahab linna surra, oma rahwasse, sündis koidu ette, wiletsufepõlwe sisse, armastust südame sisse süütama, paganad on teda ühe saare peale aratapnud, fenna tuwike tarretin, sind ei ole tarwis linna, tänawad sind hauapõhja, see mõte tärkas mu meele, kes teab teise sisse, nemad ei teadnud tuppä ühtegi, ei keegi wõi seda etteteada, tegi hirmust werewalamist fenna paika, kas ta toidab oma lapsi fenna, riidlemine tõusis nende wahete, see kaju tõusis tema waimu ette, tunnistas kuninga ette, laew pidi fenna tühendatama, neidu uinus laente kamberisse, ma unustasin raamatu laua peale, uppus wette, uputa kassipoeg jõkke, ma hüürin linna sisse ühe kambrikese, kuidas sa tohid wanemate ette waletada, fenna walmista meile söömaaeg, ta wannub oma wastast weel hauapõhja, wästsid sügawa lume sisse, wiiskab teda kui ussi aja taha, ta wiibis weel linna, nemad wiitsid palju aega tema kallale, leetrid wõtsid teda linna ära.

Haruldasem on: ekkis tee pealt ehk teelt ära, tuli ei lõpenuud toast, otsis houst metsast, ma ostsin seda turult, see soo hakkab mõisa alt, nägin seda enesest ja teistest, loeme sest raamatust, kaerad on aidast otsas.

Uinuse nimetusmuude kes? ehk mis? küsimise peale on nimesõna põhi, mis sõnaraamatus leida on.

Uinuse pärandusmuude kelle? ehk mis? küsimise peale seisab niisama sõnaraamatus. Sõnadel (hiie-, metsa-, narri-, õnne-, lese-, mehe-) tuff, (tule-) tuff, (tuffumise-) tuff on nimetusmuutes ühte moodi, aga pärandusmuutes tuka, tuhi, tuku. On nimetusmuute wiimne täht healega, siis jääb see enamiste pärandusmuutes paigale, ehk wiimne —s kaub ära; sõnad —ne lõpuga muudetakse nagu —s lõpuga; äraarutatud omadusesõnad —tu ja lühikese esimese liikmega sõnad —e lõpuga muudetakse nenda: hõbe pärandusmuude hõbeda, sãde pärandusmuude sãdeme, pime pärandusmuude pimedã (pime), hooletu pärandusmuude hooletuma (hooletu).

Uinuse otsatumuute lõpp on kas pärandusmuute sarnane, üksnes selle wahega, et seal muudetud nimetusmuute kõwadus jälle tagasituleb, ehk —t (d), nahk pärandusmuude naha otsatumuude nahka, Sumal pärandusmuude Sumala otsatumuude Sumalat, waene pärandusmuude waese otsatumuude waest, maa pärandusmuude maa otsatumuude maad.

*) Ruskohitamunde näitab siin seda, kelle tuurima mõjumise kätte surraks, nagu furi haawa; furi haawast, furi sejt hooõist õeldatse, kui surm ruttu tuli.

Paljuse nimetuse- ja pärandusemuude tehaſse mõlemateſt endiſteſt korrastiſtu, eſimene ainuſe pärandusemuuteſt — d lõpuga, teine otſatumuuteſt — de lõpuga, on otſatumuude — t (d), ſiis kaub ſelle järel paljuſe pärandusemuute d ära, naſt naha naſta paljuſ naſad naſtade, Sumal Sumala Sumalat paljuſ jumalad jumalate, waene waefe waefſt paljuſ waefed waefte, maa maa maad paljuſ maad maade; üksnes harwa on paljuſe pärandusemuude ainuſe järel tehtud.

Paljuſe otſatumuude on kõige raſkem, kaſ ainuſe ſarnane, üksnes teiſe healega tähe läbi teiſiti, nagu naſta paljuſ naſtu (naſt), poega paljuſ poege (poeg), lehte paljuſ lehti (leht), hunti paljuſ hunta (hunt), hilpu paljuſ hilpa (hilp), härga paljuſ härgi (härg), ehk on tal — ſid (ſi) lõpuks, miſ ainuſe otſatumuute külge liſataſſe, nagu hinge paljuſ hingefid (hing), tiiki paljuſ tiikiſid (tiik), luffu paljuſ luffufid (luff), ehk lõpp — id (mõnuta liikmeſ — i), miſ ainuſe pärandusemuute wiimſe healega tähe äraſautab ehk ſellega kahehealega tähe ſünnitab, nagu Sumala Sumalaid (Sumal), nooriku noorikuid (noorik), warga wargaid (waras), waefe waefid (waene), hobuſe hobufid (hobune), inimeſe inimeſi (inimene), hani hane hanefid.

Kuſkõhtamuude on ofalt otſatumuute ehk pärandusemuute ſarnane, kuſ otſatumuutel mitte paljaſ healega täht lõpuks ei ole, ofalt on tal — ſſe lõpuks. Kuſ kuſkõhtamuude otſatumuute ehk pärandusemuute ſarnane on, ſeal tehaſſe tugewama mõnuaga wahet.

Kõik teiſed muuted tehaſſe hõlpjaſte, kui nende lõpud — s, — ſt, — l, — le, — lt, — ks ainuſeſ pärandusemuute, paljuſeſ niifama pärandusemuute ehk ka otſatumuute külge liſataſſe, miſ ommetiſi ſiis, kui tal paljaſ healega täht lõpuks, niifama pehmeſ ſiſu ja mõnu pooleſt lähed, nagu ſee ainuſe pärandusemuutes on, ja healeta tähe lõpuſ äraſautab, kui ta — id (— it) peale lõppeb, karw pärandusemuude karwa paljuſ karwade otſatumuude karwu kuſtmuude karwadeſt ehk karwuſt, noor noore noorte noori kuſtmuude noorteſt ehk nooriſt, käſi käe kätte käſi kuſtmuude kätteſt ehk käſiſt, puu puu puude puid kuſtmuude puudeſt ehk puuſt, kala kala kalade kalu kuſtmuude kaladeſt ehk kaluſt, jalg jala jalgade jalgu kuſtmuude jalgadeſt ehk jaluſt, ſiga ſea ſigade ſigu kuſtmuude ſigadeſt ehk ſeuſt, Sumal paljuſe otſatumuude jumalaid kuſtmuude jumalaiſt ehk jumalateſt, noorik noorikuid noorikuſt ehk noorikuteſt, hobune hobufid hobuſiſt ehk hobuſteſt, inimene inimeſi inimeſiſt ehk inimeſteſt. Täieline nimeſõna muutmife kuju on: nimetusemuude rind, otſatumuude

rinda, pärandusemuude rinna, kustumuude rinnas, kuskohstamuude rinda, kustumuude rinnast, kellelmuude rinnal, kellelemuude rinnale, kelleltmuude rinnalt, kelleksmuude rinnaks, paljuse nimetusemuude rinnad, otsatumuude rindu, pärandusemuude rindade (rinde), kustumuude rindades (rindes) rinnus, kuskohstamuude rindu, kustumuude rinnust rindadest (rindest), kellelmuude rinnul, kellelemuude rinnule, kelleltmuude rinnult, kelleksmuude rinnuks.

Siimene nimesõna muutmine.

Nimetusemuude on kas ühe ainja pitka liikmega, enamiste healeta tähtedest ehk, healega tähe peale lõpetes, kahe lühikese liikmega, ainuse päranduse- ja otsatumuutel on ühesugused healega tähed lõpuks, paljuse otsatumuutel on hoopis teine healega täht lõpuks ehk —sid (—si), konn konna konna konne, jalg jala jalga jalgu, kala kala kala kalu, siga sea siga figu. Kaa kahe- ja mitmeliikmiga sõnad healeta tähe lõpuga muudetakse selle järel, kui viimse liikme peal mõnu on.

1) Sõnad ühe ainja pitka liikmiga. Arakadunud healega tähte, kelle kadumise läbi need sõnad übeliikmeliseks on saanud, peab sõnaraamatust otjitama. Üksnes mõne kokkupandud sõna ja mõistuseõnaliiste kõnekäänide sees on neid veel näha, nagu haganik leiwa jätku, humalik õlle jätku, wesi pitka piima jätku, raagapurje, jõhwihein, wettelaskuaeg, karjalaskupaew, õrkuroog, tuhkapuu, tuhkapäew, tuhkapäjs, tuhkapemp, pelgupaik, wihku filmaga, waikupuu, wäntaköis, teistest muutmistest weel hiiritäht, tuulimeski, ei ükjigi (= üksti); weel kellu, rammu, kaswu, asja, kahju, karja, keha, kirju, kolju, lahja, lodja, orja, ošja, purju, walju, kell, ramm, kasw, asi, kahi, kari, kehi, kiri, foli, lahi, lodi, ori, ofi, puri, wali kõrwas, pealegi kalju. Päranduse ja otsatumuude wõtawad kadund healega tähed a, e, i, u jälle wastu, laew laewa laewa laewad laewade laewu, tamm tamme tamme tammed tammede tammesid, müür müüri müüri müürid müüride müürihid, laul laulu laulu laulud laulude laulusid.

Paljuse otsatumuutes läheb a (a, e, i, ä, ö, õ järel) —u-ks, ja (o, u, ü kaa ö, õ järel) —e-ks, nagu karw karwa karwu, leib leiba leibu, wits witsa witsu, käpp kapp kappu, kõrw kõrwa kõrwu, sööt sööta söötu, —koer koera koere, must musta muste, külm külma külme, pöör pööra pööre ja pööru, põid põida põide; mõnel on —i, lehm lehma lehma, lepp leppa leppi, lest lesta lesti, mets metsa metsi, sepp seppa seppi, wend wenda wendi, king kinga kingi, pitt ehk piff pitka (pikka) pitki (pikki), film filma filmi, päew

päewa päemi, härg hārga hārgi, mārg mārگا mārگی, pārg pārga pārgi, selg selگا selgi, — julg julge julgi, leht lehte lehti, täht tähte tähti, kits kitse kitsi, lill lille lilli, küps küpse küpsi, suurema hulgal on —sid, hing hinge hingesid, kuff kuffe kuffesid. —
 Du healeta tähtede sees i-õhku kuulda, siis on otsatumuutes —a, nagu kott kotti kotta, hunt hunti hunta, pois poisi poisa, mõnel aga, nimelt wõõrastel sõnadel, on —sid, nagu kiil kiili kiilised, kõrb kõrbi kõrbesid, pill pilli pillised, siil siili siilised, talts taltsi taltsised, will willi willised, pood poodi poodised, ja nii kaa ilma i-õhuta, nagu sāng sāngi sāngised, hakk hakki hakkised, ommetigi on kaa lühemaid muutid, nagu püks püksi püksja, hoop hoopi hoopja, wāhk wāhki wāhka, kaa mõlemad kõrwu, nagu keppa keppised (kepp), tükka tükkised (tükk), tuffa tuffised (tuff), wokka wokkised (woff). — Neil sõnadel, kellel ainuses —u— sees on, on wāhe —usid kõrwas —a, nagu auk aukusid (auk), hilpa hilpusid (hily), kimp kimpusid (kimp), kirpa kirpusid (kirp), laasta laastusid (laast), saada saadusid saad, mõnel on kaa —u nagu ainuses, lindu (lind), peergu (peerg), silku (silk), taffu (takud paljus), tangu (tang), rohkem aga on —usid, nagu lipp lippu lippusid, samm samm sammusid, põld põldu põldusid. —
 Weel rāhnilisem on otsatumuude laulude sees, nagu paelasida, kardasida, rindasida, waldasida, piiskasida, pihtasida, tontisida.

Üheliikmega sõnade ainuse kuskohamuude on otsatumuute sarnane, aga raskema mõnuga, ainus wāljawõte on nõusse (nõu).

Paljuse pārandusemuude on l n r jārel, kui üks pitt healega täht ees kāib, ja wāhel s jārel, kellel k ehk t ees kāib, lūhen-datud, nagu paelte, seinte, koerte, kitste, otste, witste, õkste, sakste, pükste, aiste.

Otsatumuude ja mis selle järele kāib (paljuse pāranduse- ja otsatumuude) on siin ifka kōwa mõnuga, pārandusemuude pehme. Nimetusemuutel on kaa otsatumuutega ühesugune kōwa mõnu, nagu sõbr pārandusemuude sõbra otsatumuude sõbra paljus sõbru, adr adra adra adru.

a) Pp, tt, kk lähewad pārandusemuutes p, t, k-ks: lepp otsatumuude lepa leppa, lepp lepi leppi, lepp (punane hobune) lepu leppu, tupp tupe tuppe, niisama hepp, jupp, kapp, kāpp, kepp, kipp, klapp, klipp, klopp, flöpp, flupp, knapp, knāpp, knupp, kopp, kõpp, krapp, kupp, lapp, läpp, lipp, lopp, löpp, napp, nāpp, nepp, nopp, nupp, õpp, papp, popp, põpp, propp, pupp, rapp, ripp, ropp, rupp, rüpp, sapp, sāpp, sepp, sopp, supp, tapp, tāpp, tipp, topp, trepp, tripp, tropp, upp, hüpp wipp; — jutt juta otsatumuude jutta, jutt juti jutti, jutt jutu juttu, titt tite titte, niisama

att, hatt, ätt, itt, hitt, katt, katt, kätt, kett, klitt, flott, flutt,
fott, fott, fratt, kütt, kütt, latt, latt, lätt, lett, lott, lutt, lutt,
matt, mett, mitt, mutt, mütt, mütt, natt, natt, nett, nott, nutt,
nutt, ott, ott, patt, pätt, pett, pett, platt, plett, plott, plutt,
pott, prett, pütt, pütt, ratt, ritt, rott, rott, rutt, satt, sitt, sött,
jutt, sütt, tatt, titt, tött, trett, tutt, tutt, tütt, utt, hutt, hutt,
hütt, watt, watt, wutt; — laff pärandusemuude lafa otsatumuude
lakka, laff, lafi, lakki, laff lafu laffu, kuff kufe kuffe, niisama
haff, äff, häff, iff, jaff, kaff, kaff, keff, kiff, koff, köff, küff,
läff, loff, löff, luff, lüff, maff, meff, miff, moff, muff, naff,
näff, neff, niff, noff, nuff, off, paff, päff, peff, piff, plaff,
pleff, ploff, poff, põff, präff, priff, puff, raff, reff, riff, roff,
ruff, saff, seff, siff, soff, suff, taff, täff, teff, tiff, toff, triff,
trüff, tuft, tüft, huff, waff, wiff, woff.

b) P, t, k, s lähevad l, m, n, r järel pärandusemuutes
b, d, g, pehmeis s-ks, pump pumba otsatumuude pumpa, pump pumbi
pumpi, pump pumbu pumpu, rööp rööbe rööpe, niisama haip,
halp, halp, hilp, julp, kalp, karp, karp, kaup, kaap, kämp,
kärp, kääp, kelp, kemp, kerp, keep, kilp, kimp, kirp, kirp, klamp,
kläap, klimp, klomp, klump, knaap, knoop, knööp, komp, korp, korp,
koop, körp, kōmp, kramp, kraap, främp, fromp, fulp, furp, kump,
küüp, lamp, laap, lämp, läap, leep, limp, liip, loop, lörp, lööp,
luup, nälp, närp, närp, nilp, nolp, nõöp, nulp, hoop, ölp, hōlp,
pamp, peip, pemp, piip, poop, ramp, rämp, räap, romp, roop,
rump, ruup, samp, sämp, seep, sirp, sluup, somp, soop, sulp,
sump, suup, tamp, temp, timp, tolp, tomp, torp, toop, tölp,
tōmp, tōlp, tramp, traap, triip, tromp, trööp, truup, trump, tulp,
tulp, turp, turp, tuup, tülp, tülp, tümp, ulp, huup, ülp, hüüp,
waip, warp, warp, waap, wälp, wimp, wirp, worp; — wiit
wiida otsatumuude wiita, wiit wiidu wiitu, loit loide loite, niit
niidi niiti, niisama ait, eit, heit, joot, joot, Suut, fant, kart,
kaart, kärt, keet, kilt, kiut, kiut, kiit, kleit, froot, knuut, koit, kont,
kort, kort, koot, koot, köit, kört, kōnt, kōnt, kraat, kriit, krant,
kruut, kult, kunt, kurt, kurt, kuut, künt, künt, küüt, küüt, lait,
lant, laut, laut, laa, laa, leet, leet, lint, liit, loit, lont, loot,
loot, lööt, lööt, löit, lönt, luut, lüüt, maait, malt, mant, maat,
moot, moot, mõöt, munt, münt, muut, mürt naut, naat, näit,
neet, neet, niit, noot, noot, oit, palt, pant, part, paat, peit,
pelt, pelt, pent, peet, pilt, pilt, pint, piit, pleet, plint, pliit, pliit,
post, poot, poort, põnt, prant, praat, preet, priit, pront, prunt,
pruut, punt, puut, püüt, rait, raant, raat, reit, rent, riit, roit,
ront, root, ruut, ruut, sant, saart, saat, felt, sent, sent, seet,

filt, fint, fint, fiit, sort, soot, sööt, sööt, söit, sunt, sült, süüt, teat, tint, tiit, toit, tont, tort, toot, töit, traat, tuut, tüüt, huit, hunt, hurt, üüt, walt, wart, wart, waart, waat, wält, wänt, wänt, wäät, wilt, wint, wint, wolt, wööt, wöit; — malk malga otsatumuude malka, liik liige liike, liik liigi liiki, liigu liiku, niisama hait, hant, hart, aut, haat, ärk, ärk, helf, helf, jalk, jälk, järk, jääk, joot, jölk, jõuk, juuk, kalk, kalk, kart, kauk, kaak, käik, känk, kark, kark, kelt, kent, kerk, kerk, kikk, kilk, kink, kirk, kiuk, kiik, klink, kolk, kolk, konk, korik, kook, köök, köik, kölk, kölk, kōrk, kōuk, kränk, kränk, kreek, kronk, krōnk, krauk, kuit, kurt, kurt, künt, laik, lanik, lauk, leik, lenk, leek, link, loik, lonk, look, löök, lönk, löök, luit, luuk, maik, mark, mark, mauk, maak, märk, märk, määt, minik, morik, mölk, mölk, möök, mulk, munk, muuk, müük, müük, naak, näik, näät, nirk, nolik, nook, nörik, nölk, nörik, nulk, nurk, nuuk, onk, ort, horik, horik, öök, hōik, örk, paik, paik, palk, paik, park, pauf, paat, päik, päik, pärk, pent, peek, pilk, pink, piuk, piik, plank, plink, polk, pork, pook, põik, põnk, pōrk, pōuk, praak, prink, proof, pruuk, puik, pulk, purk, puuk, püük, rank, rauf, raak, ränk, rääk, reik, reek, rink, riik, ronk, rook, rōuk, ruuk, rünk, salk, sark, sauk, saak, särk, seek, sikk, silk, sink, sirk, sirk, siik, soik, solk, solk, sonk, sorik, söök, sünk, taik, tark, taak, tänk, tärk, tell, tell, teek, till, till, tiuk, tiik, toik, toik, tonk, tōnk, tōrk, tōrk, took, tölk, tōrk, tölk, tōnk, tōuk, traak, treek, triik, tröök, trunk, tuit, tulk, tulk, turk, Dürk, tüük, hulk, unk, urk, urk, uuk, huuk, hülk, hülk, waik, walk, wauf, waak, wäik, wäik, wärk, wüik, wüik, wöik, wōnk, wōrk; — kaus kausi otsatumuude kausi, pois poisi poisi, rasw raswa raswa.

c) B, d, g lähewad lühikese kännuhealetähe juures m, l, n, r-ks, amb ammu otsatumuude ambu, kumb kumma kumba, bomb (bommi) bommi bombi, niisama ramb, samb, wimb (wimm); — kild killa otsatumuude kilda, kild killu kildu, kild killi kildi, niisama kold, kuld, mald, mold, muld, pild, põld, sild, süld, tald (tall), töld, wald, wold, — kand kanni otsatumuude kandi, kand kanna kanda, kand kannu kandu, niisama and, hand, händ, hind, känd, kond, kōnd, künd, künd, lend, lind, määnd, määnd, mind, pand, pind, pind, pund, rand, ränd, rend, rind, rund, sund, sünd, tund, und, wand, wend, wind (winn), — kord korra otsatumuude korda, kird kirre kirde, pard parri pardi, kurd kurru kurdu, niisama mōrd, murd, pard, pird, sard, turd, ward, wärd, wärd, wird, wōrd; — king kinga otsatumuude kinga, hing hinge hinge, hing hingi hingi, hing hingu hingu, niisama, ang,

hang, äng, jung, kang, käng, kong, lang, ling, löng, mäng, ong, hong, öng, pang, ping, prang, pung, rang, ring, rung, sang, säng, song, tang, teng, ting, träng, tring, tung, wang, wing.

d) B, d, g teiste healeta tähtede järel ja pitka kännuhealetähtede juures kauvad ära, kuub kuue otsatumuude kuube, teised sõnad b-ga muudavad selle w-ks; — haud haura otsatumuude hauda, haud hauru haudu, pood poe poodi, püüd püi püüdi, niisama iid, hiid, jõud, kaud, laud, kaard, kaard, käänd, keed, keeld, kiud, koold, kuuld, kuurd, laid, laud, laad lae laadi, laad, laard, leid, leed, liud, loid, lood, lood, lööd löe löödi, luud, lüüd, mood, müüd, naud, neid need, nõid, oid, hoid, öud, paend, piird, poord, põid, pöud, praad prae praadi, puud, püüd, raid, raud, raad rae raadi, rääd, riid, roid, rüüd, saad, saag sae saagi, sead, sood, söud, söörd, süüd, taud, tõud, uid, hüüd, waag, wae waagi, wänd, wood, wöid; — arg ara otsatumuude arga, ölg öle ölge, haug hauri haugi, halg halu halgu, niisama alg, hiilg, jalg, ilg, karg, karg, kiirg, kraag, kurg, laug, leig, liig, loog, löug, marg, nörg, nülg, org, hoog, olg, palg, parg, peig, pelg, peerg, pürg, piug, piirg, põlg, praag, raig, raag, reig, roog, salg, saag, sälg, sirg, siug, siig, sorg, sölg, sörg, sulg, sulg, taig, taug, telg, törg, tõug, turg, urg, ürg, waag, walg, wilg, wirg, wiig, wiirg, woog, wölg.

Wõõrastes sõnades jääwad d ja g pärandusemuutes seisma, nagu Suut Suudi Suuti, mood moe (moodi) moodi, lood loe loodi, wiig wiigimari.

On ärafadunud d g ees kahehealega täht ae oe olnud, siis lühendatakse sõnaliige, aeg pärandusemuude aju otsatumuude aigu, halg halu, niisama aeg aja aegu, poeg poja poega, waeg, (= waja) waja waega, aed aja aeda, laed laja laeda.

e) B, g lähewad w-ks, j-ks, mis b juures korriline on, g juures aga üksnes üksikutes sõnades i-õhuga r ehk l järel jünnib, halb halwa otsatumuude halba, kõrb kõrwe kõrbe, kõrb kõrwi kõrbi, kaeb kaemu kaebu, niisama arb, haab, hiib, keeb, koib, kõlb, kurb, kürb, leib, leeb, loib, narb, nərb, nilb, hoob, riib, sõrb, talb, täib, teib, tiib, toib, turb, urb, warb, waab, wərb, wirb, wiib; — härg härja otsatumuude härga, niisama märg, nälg, pärg, selg selja selga ja jälg jälje otsatumuude jälge, niisama järg, karg, külge pärandusemuude külje ja külle, järg.

f) St, ht, jt kautawad t ja k ära, koht koha otsatumuude kohta, leht lehe lehte, jaht jahi jahti, köht kõhu kõhtu, niisama juht, kaht, kiht, laht, läht, liht, luht, lüht, maht, niht,

oht, paht, piht, plüht, praht, pruht, reht, roht, röht, ruht, siht, soht, taht, täht, teht, tiht, toht, tuht, uht, waht, weht, wiht, woht, wöht, wuht, wüht; — tuht tuha otsatumuude tuhka, tuhk tuhu tuhku, mäht mähe mähke, wäht wähi wähki, niisama ahk, ähk, hähk, kahk, kahk, kähk, kuhk, lahk, lähk, lehk, lihk, lohk, löhk, möhk, muhk, nahk, nähk, nohk, nuhk, nühk, ohk, öhk, hōhk, pahk, pihk, piuhk, plehk, põhk, prahk, puhk, rahk, rāhk, riht, rōhk, rühk, sahk, sohk, söhk, tahk, tihk, tohk, tōhk, uhk, wahk, wehk, wihk, wōhk; — raist raiša otsatumuude raiska, raist raišu raisku, kost kose koske, tuist tuišu tuisku, niisama ast, ast, haust, järsk, joost, karisk, karisk, kask, käsk, kiisk, kiisk, kuusk, laisk, laisk, lausk, lest lese leske, leesk, liusk, liisk, loisk, loisk, löösk, luisk, mösk, mösk, muisk, niisk, nuusk, oisk, hōisk, piisk, piisk, põisk, puisk, puusk, rask, reisk, roisk, roosk, rōosk, rūusk, sääsk, soorsk, soosk, suisk, suusk, toosk, tōusk, trāsk, tursk, tusk, uisk, huisk, usk, üisk, wāsk wāske, wääsk, wiisk.

Mõned sõnad st lõpuga jätawad pärandusemuutes k paigale, arisk, falsk, keisk, meisk, õrisk, plāsk, tāsisk, wāisk.

Rõigis paigus, kus otsatumuude pärandusemuute sarnane on, pannakse esimesele raskem mõnu peale, nagu pael, tall, ramm, tamm, ruun, kann, aer, narr, kass, klaas, kaew, salw, sõlm, järw, surm, torn, kahl, rahn, jõhw, pasm, oks, ots, saps, mers, kõrts, kast, kääsn, kihwt, ridw, pudr, adr, lagl, sõbr, lai, nui, sau, käi, rei, põu, kaa sõlm sõlme sõlme, sarw sarwe sarwe, talw talwe talwe.

2) Sõnad kahe lühikesse liikmega.

a) Wari pärandusemuude warju otsatumuude warju paljuse otsatumuude warjusid, kuri kurja kurja kurje, asi asja asja asju, hali, hari, hili, kabi, kahi, kahju, kali, kari, keru, kiri, kori, kosi, kuhi, lubi, mari, mähi, nali, nasi, näri, neli, nõri, nuhi, nuri, ohi, padi, põhi, puri, rasi, ribi, rubi, rudi, rübi, sari, tari, turi, tühi, hudi, wari, wähi, wäli, wili; — weel ahi ahju ahju. — Kuskohtamuude on otsatumuute sarnane, kirja, põhja, ahju. Siit on weel päralt tali ehk talw pärandusemuude talwe otsatumuude talwe, põli ehk põlw põlwe põlwe, kaa sau ehk sawi ja sui ehk suwi.

b) Kala pärandusemuude kala otsatumuude kala paljuse otsatumuude kalu, muna muna muna mune, pesa pesa pesa pesi, kiwi kiwi kiwi kiwa, kael kaela kaela kaelu, must musta musta muste, lehm lehma lehma lehmi, mers meri meri meri; — sid, küla küla külasid, ema ema emasid, sõna sõna sõnu, tera tera terasid, ihu ihu ihusid, maja maja majasid, kiwi

kiwi kiwa, uba uba ube, sõda sõda sõdashid, jagu jagu jagushid, isa isa isashid, nisu nisu nisu, weel mõlu mõlashid, näsu näsashid, padu padashid, figu figashid, püha ja waga on nimesõnana pühashid, wagashid, muidu pühi, wagu.

Kuskohtamuude abi, tõbi, tuba, koda, ladu, pada, sõda, jagu, jõgi, kogu, lagi, ligu, mägi, pagu, wägi, fashi, sifi sõnadel on appi, tõppe, tupp, totta, latt, patta, sõtta, jalku, jõtte, kottu, latte, liffu, mäfte, pakku, wäfte, fashi, fisse, aga küla, himu, nina, kõri, ihu, kiwi, maja sõnadel on küllasse, himusse, ninasse, kõrisse, ihusse, kiwisse, majasse. Nagu süli sülesse kõrwas sülle pruugitakse, nenda kaa jausse paasse ehk pajasse padasse jalku patta kõrwas, aga hädasse, häbisse, kubusse, mudasse, ridasse, udusse, wagusse.

Tärgmised sõnad käiwad nenda: löhi pärandusemuude löhe, tõbi tõwe, mägi mäe, niisama läwi, nimi, sawi, suwi, süli.

Tärgmistes sõnades kaub d ära: ida ea, idu eu, kida kea, kidu keu, kodu koju, kudu kuju, mäda mäa, mädi mäe, mõdu mõu, muda moa, nadu nau, nidu neu, nõdu nõu, oda oja, rida rea, redu reu, rodu rou, rudu ruju, sõda sõja, tädi tae, tõde tõe, udu uju, wida wea (ida, kodu, rida sees jääb d paremine seisma), muutmata jääwad häda, mudi, pudi, rädi, sõdi, tüdi, üdi, widu ja teised; — g kaub ära, hagu hau, jagu (jägu) jau, jõgi jõe, juga joa, kägu käu, kogu kou, laga laa, lagi lae, lagu lau, ligu leu, lõgu lõu, luga loa, lugu lou, magu mau, mägi mäe, naga naa (naja), nägu näu, nõgi nõe, nõgu nõu, nuga noa, pagu pau, pragu prau, regi ree, rigu reu, rüga rüa, sega sea, siga sea, juga joa, sugi soe, tagu tau, tegu teu, tugi toe, wagu wau, wägi wae, pealegi weel iga ea, higi hee, moga moa, muga moa, müga müa, nagi nae, nigu neu, oga oa, pegu peu, puga poa, pugu pou, rägi rae, sugu sou, taga taa, tägu täu, tigu teu, togu tou, waga waa, wiga wea, (higi, pugu, waga, wiga sees jääb g paremine paigale), muutmata jääwad iga, pugu, kägi, pigi, prügi, räga, togi ja teised; — b kaub ära, nõbu nõu, rebu reu, tuba toa, uba oa, fibu feu, kubu kou, luba loa, hobu hou, ribu reu, huba ehk hoba hoa, wibu weu (fibu, kubu, wibu sees jääb paremine paigale), muutmata jääwad kaba, kubu, lõbu, nabi, riba, ribi, tibu; — b lähed w=ks, naba nawa, saba sawa, tõbi tõwe, wõib aga kaa paigale jääda, niisama kaa pihi peu (pihu), rihi reu (rihu) sees h.

3) Kõhe- ja mitmeliikmelised sõnad —ik, —dik, —lik, —mik, —nik, —pik, —rik, —stik, —tik, —wik lõpuga, usklik uskliku otsatumuude uskliku paljuse otsatumuude usklikusi (usklikusid),

kodanik kodaniku kodaniku kodanikusi (kodanikusid), niisama aulik, heitlik, künnik, mõisnik, raisnik, wiitrik, awalik, õnnelik, ilmalik, kamarik, lepistik, wabadik, südamelik.

Wõõrad sõnad muudetakse nenda, nagu oleks mõnuga liige üheliikmeline sõna, nagu adress, oksjon, akkis, eksam, kanal, kontrakt, hopman, printsejs, tshetwert, — admiral, apelsin, januar, kapital, gubermang, gubernier, materjal (material), tshetwerik, sumadan, desfätin, ugurits, wiiolet, — konsistorium, ewangelist, ewangelium.

Teine nimesõna muutmine.

1) Üheliikmega sõnad. Neil on pitka healega tähe järel l, m, n, r lõpuks, ainuse pärandusemuutel on e, otsatumuutel t (lühikese healega tähe järel d), paljuse otsatumuutel i, keel keele keelt keeli, meri mere merd meri. Paljuse pärandusemuutes on t, meelte, huulte, saarte, joonte, keelte. Kuskohtamuude on paljuses otsatumuute, ainuses pärandusemuute sarnane. Teise nimesõna muutmise järel käiwad: heal pärandusemuude heale otsatumuude healt kuskohtamuude heale paljuse pärandusemuude healte otsatumuude heali, leem leeme leent leeme leente leemi, soon soone soonte sooni, noor noore noort noore noorte noori, kuust kuuse kuuste kuusi kuusi, niisama ääl, äär, joon, juur, kaan (= kaas), kaar, keel, fiir, koor, küün (= küüs), laan (= laas), meel, näär, niin, hool, paan (= paas), peel, peen, pool, saar, säär, jeen, sool, suur, teen, tuul, weer, wool.

2) Kaheliikmega sõnad lühikese esimese liikmega. Otsatumuutel on lühikese healega tähe pärast d (t asemel), paljuse pärandusemuude on näu poolest ainuse pärandusemuute sarnane; kuskohtamuutel wõib —sje olla. Näitused: tuli pärandusemuude tule otsatumuude tuld kuskohtamuude tulde (ehk tulesse) paljuse pärandusemuude tulede otsatumuude tuli, lumi lume lund lunde (ehk lumesse) lumede lumi, hani hane hand hande (ehk hanesse) hanede hani meri, mere merd merde (ehk meresse) merede meri, kusi kuse kust kuste (ehk kusesse) kusede kusi, niisama weel uni, weri, kaa rehi pärandusemuude rehe otsatumuude reht, weel mõni mõnda.

Kolmas nimesõna muutmine.

1) Üheliikmeliste sõnadel on oma lühikese healeta tähe järel enamiste ifka üks r, harwa n. Ainuse kuskohtamuude tehakse otsatumuutest, niisama kaa paljuse pärandusemuude, paljuse kuskohtamuutel on lõpuks —sje ehk on otsatumuute sarnane. Paljuse

otsatumuutel on —i (murreldi —a). Näske mõnu on nimetusemuutel ja mõlematel otsatumuudetel. Näitused on: a) kõrs pärandusemuude kõrre otsatumuude kõrt kuskohتامuude kõrde paljuse pärandusemuude kõrte otsatumuude kõrsi, niisama hirs, õrs, pars, tõrs, wars, wirs, läns (= lääns) lääne länt, esimese ja kolmandama wahel wanguwad kirs (kers), märs ja wõrs pärandusemuude wõrra ehk wõrsi; — b) kõis pärandusemuude kõie otsatumuude kõit kuskohتامuude kõide paljuse pärandusemuude kõite otsatumuude kõisi, niisama hiis, kuus, niis, õis, paas, põis, reis, täis, uus, hüks, wiis (5), esimese ja kolmandama wahel wanguwad wiis, woos.

2) Kaheliikmeliste sõnade muuted on nagu üheliikmelistel, pärandusemuutel —e, nagu soe, lõe, jõe, kää, wee, otsatumuutel —tt, paljuses nagu ainuse nimetusemuutel, andis raamatu mu kätte, wiskas wette, pesi käsi, sõi süsi. Seda seltsi sõnad on: käsi pärandusemuude kää otsatumuude kätt, kuskohتامuude kätte, paljuse pärandusemuude kätte (käte) otsatumuude käsi, niisama esi, kesi, lüsi, mesi, säsi, sisi, susi, süsi, tõsi, wesi.

M e l j a s n i m e s õ n a m u u t m i n e.

Nimetusemuutel on healega täht lõpuks, üheliikmeline, pärandusemuude selle sarnane, otsatumuutel on —d, paljuses —id, kelle —i ärakadund healega tähega seltsis kabehealega tähe sünnitab, ehk —sid. Ainuse kuskohتامuude on maa, pea, soo, suu sõnadel maha, pähä, sohu (soodu), suhu, maasäe ehk maa säse, töösse. Paljuse otsatumuude on hea, luu, maa, muu, õõ, pea, puu, wõõ sõnadel häid, luid, maid, muid, õid, päid, puid, teistel on —sid (—si) lõpuks, nagu suusid, teesid, töösid, koisid. Paljuse pärandusemuutel on korrastiku —de, nagu maade, piide, puude, luude, muude. Selle nimesõna muutmise järel käiwad maa pärandusemuude maa otsatumuude maad paljuse pärandusemuude maade otsatumuude maid, tee tee teed teede teesid, prii prii priid priide priisid, soo soo sood soode soosid, puu puu puud puude puid, õõ õõ õõd õõde õid, hea hea head heade häid, pealegi hee, jää, koi, krui, kun, küü, loi, luu, muu, pea, prei, püü, soi, sui, suu, süü, töö, troi, tüü, woo, wõõ, wõi.

Niisama muudetakse kaa mitmeliikmelised wõõrad sõnad, kellel mõnuga healega täht lõpuks on, nagu komite.

W i e s n i m e s õ n a m u u t m i n e.

Nimetusemuutel on kas healega täht lõpuks, kabe ehk mitmeliikmeline, esimeses lous enamiste pitka esimese liikmega, ehk

healeta täht lõpuks kahe- ehk mitmeliikmeline ilma mõnuta lõpu-
liikmega, pärandusmuude on kas nimetusmuute healega tähe
sarnane ehk võtab selle ära kadunud healega tähe jälle vastu,
otsatumuutel on —t, mis healega tähe külge lisatakse, wahest
aga kaa healeta tähe enese külge, kui see l, m, n, r ehk j on.
Pärandusmuutel on raske mõnu ja kõwa nägu, nimetuse- ja
otsatumuutel kerge ja pehme. Paljuse otsatumuutel on —id
lõpuks, mis ainuse pärandusmuute külge lisatakse ja selle healega
tähega (a, u) kahehealega tähe sünnitab, ehk ühe healega tähe
väljalükkab ehk ennast teiseks muudab (e, i). Kuskohتامuutel
on —ste. Näitused: aasta aasta aastat aastaid, woodi woodi
woodit woodid (woodiid asemel), õige õige õiget õigid (õigeid
asemel), ehe ehte ehet ehtid (ehteid asemel) — kewade kewade
kewadet kewadid (kewadeid asemel), tulija tulija tulijat tulijaid
— halastaja halastaja halastajat halastajaid, — Sumal Sumala
Sumalat jumalaid, noorik nooriku noorikut noorikuid, sõnum
sõnume sõnumet sõnumid (sõnumeid asemel), — sügawam süga-
wama sügawamat sügawamaid, armas armsa armast (armsat)
armsaid, tütar tütre tütart tütrid (—eid asemel), kangur kangru
kangrut kangruid, kannel kandle kannelt kandleid — säde sädeme
sädet sädemid, pime pimedat pimedat pimedaid, hooletu hooletuma
hooletumat hooletumaid.

1) Kabeeliikmega omadusesõnad —e lõpuga on juba nime-
tusmuutes raske mõnuga, ja sellepärast on pärandusmuude üsna
nimetusmuute sarnane. Näitused: haige pärandusmuude haige
otsatumuude haiget paljuse nimetusmuude haiged pärandusmuude
haigete otsatumuude haigid, niisama ahne, aine, hapne, arge, helde,
helge, helle, ihne, ilge, hüilge, julge, kahke, kaide, kaine, kange,
karge, karme, karske, katke, kauge, karme, kerge, kerme, kilbe,
korne, kõhne, kõrge, kõrne, lahke, lahwe, lämme, lääge, leige (leie),
lõnde, mürre, nätske, nilbe, niiske, nõtk, nuuge, hoide, otse, õhre,
õige, õude, õõne, pahke, pehme, peene, priiske, pürge (pürje), raske,
ratse, rohke, rõske, rõõge, ruske, ruuge, selge, sitke (sikke), sirge,
siuhke, sõrge, tahke, tänke (tinke), teene, tihke, tihte, tiide, tiine
(tüüine), tüüiske, uhke, umbe, ülbe, waibe, walge, wänge, wärske,
weike, winske, winge, wirge, wirwe; terwe on kerge mõnuga.

2) Nimesõnad —e lõpuga on nimetusmuutes ja selle järele
tehtud muudetes kerge, pärandusmuutes ja selle järele tehtud
muudetes raske mõnu ja kõwa tähtedega. Selle salgu sõnade
näitused on kombe pärandusmuude kombe otsatumuude komet
paljuse otsatumuude kombid, laene laene laenet laenid, niisama
ahwne, hirne, kaste, koste, kütke, läätse, lehwe, lemme, loiske,

luste, maitse, ofse, hoone, paise, palwe, pilwe, piste, piiske, puhte, purje, räime, reede, rooste, rõuge, sukse, süüme, taima, hülge, walwe, wääne, wiske ja teised, kaa kolmelikmelised nagu kewade, sügise, panime, ratsume.

a) P, t, k lähewad, pp, tt, kk tähtedeks, löpe löpe löppe, niisama hape, lape, läpe, öpe, põpe, rape, ripe, tape, täpe, tipe, tupe, hüpe; — kate kätte, niisama ite, küte, läte, mate, mete, mõte, pete, pite, räte, rute, tõte; — äke äffe, niisama ife, jake, kuke, lake, lüke, näke, pake, põke, rake, rike, täke, tõke.

b) B, d, g, w lähewad p, t, k, b-kb, raibe raipe, niisama karbe, kaabe, kärbe, koobe, kraabe, loobe, roobe, rööbe, warbe, kaa rabe; — muude muute, niisama heide, eede, keede, laide, leede, liide, loode, näide, oede, oode, peide, saade, sööde, sõide, täide, toide, uude, waade, wiide, wõide; — liige liike niisama ärge, kalge, kaage, kiuge, kõrge, krooge, künge, lauge, läige, leege, looge, lõuge, luige, maage, pilge, põige, rooge, rööge, solge, tärge, tilge, tõge, tuige, urge, waige, wiige, wörge; — tarwe tarbe, niisama helwe, kõrwe, kroowe, riuwe, turwe.

c) Kõhfordsetest l, m, n, r muudawad teine ennast b, d, g-kb, anne ande, kolle kolde, purre purde, lange lange, niisama kalle, kanne, kirre, lenne, murre, nõrre, ranne, rinne, rünne, tõnge, tunne, turre, wanne, winge, wirre.

d) Ühfordsete l, m, n, r ja healega tähtede järel lisatakse b, g juure, kääne käände, koole koolde, pööre pöördde, haue haude, niisama heie, iie, keere, liie, looe, määre, moone, niue, riie, roie rooe, sääre, sõue sõõre, suue, süüe, uule, uure, hüüe, wääne, wõie; — pale palge, niisama hale, hiile.

e) S, s järele lisatakse t, k, ehe ehte, niisama ahe, juhe, lahe, pihe, puhe, uhe; — mähe mähke, niisama põhe, puhe, pühe, rahe, uhe; — tuihe tuiske.

Pärandusemuute tähemuutmine ei tule mitte igal pool ette, kus see ettetulla wõiks. Rest-Gestimaal, ülemal nimetatud sõnad wäljawõetud, jääwad lühikese esimese liikmega sõnad pärandusemuutes muutmata, ja neil on otsatumuutes üleüldse —sid (—si), mure pärandusemuude mure otsatumuude muret paljuse pärandusemuude murete otsatumuude muresid; niisugused sõnad on weel ae, ibe, ihe, ime, jade, jume, kale, kare, kere, tide, file, koe, kobe, kõbe, kõne, kribe, lähe, lohe, lõhe, mage, mine, mure, nare, nõre, hõde, õhe, pere, pide, pile, pine, põle, pune, rage, rahe, rehe, sae, sine, sore, sõse, sure, tage, tare, tire, uhe, üse, wabe, wahe, wale, wene, wide, wire, wõre.

3) Kerge mõnuga on meelitamisefõnad, nagu Willu, Kaalu, Kata, Kotu, Liisu, Juku, jootu, muisu, kutsu, neiu, pääsu, peilu, peisu, kitu, kiisu, miisu, piilu, tillu, esmu, teisu, mustu, walgu, tita, äiu, kuku, papa, mamma. Siit on weel päralt: aasta pärandusemuude aasta otsatumuude aastat paljuse pärandusemuude aastate otsatumuude aastaid, weški weški weškit weškid (weškiid ase-mel), wainu wainu wainut wainuid, niisama ahka, herra, julla, kaatša, kaasa, fresla, friiska, krütska, lauba, lirwa, lõuna, mamma, mõrsja, nunna, õhta, papa, pilda, plika, prõua, summa, tenga, tita, walla, — kätki (käkki), kohwi, krutski, kufki, laudi, maandi, meški, perli, pihti, preili, pulli, tarški, träski, wardi, weidi, woodi, — hapu, haugu, haabju, esmu, jootu, jõulu, kroonu, kutsu, lämpu, mustu, õhtu, õllu, paargu, persu, põrgu, talgu, tarbu, teisu, tõmmu, walgu, wedru ja teised, — pealegi kolmeliikmelisi —si ja —ti (di) lõpuga, abaja, aguli, haleja, eleja, kabeja, kargaja, kaswija, kubiija, kuutaja, küdaja, malewa, majaja, minija, hommiiku, poroga, põhtija, põksaja, põluskä, prõõkaja, ratsuni, rüütaja, salaja, sõõbija taftija, terlitska, toonela, tuuskaja, huikaja ja teised, — nelja-liikmelised aawitaja, iidutaja, kaarataja, kiivitaja, koowitaja, lebitimka, piritaja, rõugutaja, silgutaja, tifutaja, tilgutaja, toris-taja, udutaja, ümberdaja, wiglitaja ja teised. — Siit on kaa kõik teunimesõna tegijamuuted —ja lõpuga, nagu andja, roomaja, armastaja, suuruustelega.

4) Healeta tähtedega lõppewad sõnad on kaheliikmelised, wäljawõetud on armastaw, sügawam, ilusam, mõnufam, kawalam, jämedam, hooletumam, palutamatum. — Wõõra sõnadel on siin pärandusemuude enamiste i, nagu uurits pärandusemuude uuritsa uuritse uuritsi, wärnits pärandusemuude wärnitsa wärnitse wärnitsi. Teuomadusõna —w lõpuga wõtaw wahest nime-tusemuutesse healega tähe, nagu minewa kord, tulewa nädal. Siit on kaa hull äraarutatud sõnu —k, —hk, —ik, —l, —m, —n, —nd (nt), —ng, —p, —r, —rd (rt), —sk, —st, —ts, —w ja omadusõnad —s, weel —ti (di), —si, —t (d) ja —s lõpuga päralt ja weel palju teisi, nagu hagan pärandusemuude havana otsatumuude haganat paljus haganaid, niisama abar, agar, agur, ainum (ainam), harin, awar, häbar, hädal, ämar, ebel, eben, edal, inar, Sumal, kabal, kadal, kagar, kamar, kanar, kaput, kawal, käbal, käbar, kägar, kähar, kibun, kimar, kobar, kodar, kubin, konar, kosar, kōmel, kōwer, kummer, madal, madar, magar, magun, maran, mägar, mügar, mürgen, nasar, nädal, nägal, nägar, ogar, ohat, onar, oraw, õhen, pabal, padan, pagan, pädar, piisar, põrand, pugal, pusar, püdal, pügal, rumal, sadul, sagar, sibul,

fömer, föfar, föömer, fugar, fügen, tabar, tanaw, täbar, tofin, tufar, ubin, udal, udar, humal, ümmar, wabar, wasar, wäraw, wedel, wöfar, wuril ja teised; — anum pärandusemuude anume otsatumuude anumet paljus anumid, niisama kadam, kodem, kurist, ladem, lahet, mügam, wärat, wettim ja teised; — ammet pärandusemuude ammeti otsatumuude ammetit paljus ammetid (amme- tiid asemel), niisama absat, alew, altar, helmar, helwet, jaakum, jeerunf, jeerup, kabel, kaiut, kaldun, kalfar, kalfun, kalmuf, kamsul, kamut, kanep, kannat, kapet, karbus, karman, kastan, kastar, kastrul, kaamel, kämmut, kärner, kiesel, kiugul, kiwit, kohwet, koowit, kööbar, krawat, kurat, latern, laadun, litaw, löuend, lupat, nabul, holop, pagor, pannul, pidal, pobul, pogur, porgan, puskar, pufar, redel, sammel, saadan, sedel, senep, ferep, fuhkar, fuhkul, tawar, taawet, tummal, humur, wigur, wiiof, wiiruf ja teised; — raamat pärandusemuude raamatu otsatumuude raamatut paljus raamatuid, niisama kabaf, kamal, kinam, konam, pataf, rafam, taldrif, unar, wabarm, wadaf, wasaf ja teised.

5) E, m, n, r ehk s lõpuga sõnad, nagu aken akna aknat (akent) aknate (akende) aknaid, niisama kühwel kühwli, kühwlit (kühwelt), kühwlite (kühwelde), kühwliid (kühwliid asemel). Wõõ- rastel sõnadel wõiwad ka mitmeliikmelised lühendatud saada, nagu apteker, apostel, efsempel, kartuhwel, kalender, september, trompeter, alabaster, kõigil on pärandusemuutes —i, nagu tohter, pärandusemuude tohtri, naaber pärandusemuude naabri. Kuskohtamuutel on —sje. Veel on rammus pärandusemuude rammusa, kuulus pärandusemuude kuulsa, jõudus pärandusemuude jõudsa, lonkur pärandusemuude lonkru. — Lühendatud sõnad on veel: kaaren pärandusemuude kaarna otsatumuude kaarnat pal- juse pärandusemuude kaarnate otsatumuude kaarnaid, niisama ahen, aken, astel, asten, kahtel, kaisel, kempel, katel, kaarel, kühwel, kindel, korsten, koorem, luider, tuster, maidel, munder, nuker, oter, pafel, pandel, pastel, pähkfel, poogen, põigel, preilen, räpen, saarem, soiber, söster, söster, söörem, taigen, tofer, waper, watel, waagen, wänter, wärten, (wärtel wärkel), wehkfel, weider, wifel, wirmel, wister ja teised; — kufal kufila kufalt kufalde kuflaid, niisama hapar, kafar, katal, kupal, kupar, latar, matar, pastal, pipar, säpar, tatar, tätar, tutar, wakar, wistar, wörwal ja teised; — omadusesõna armas armisa armast (armsat) arm- sate armsaid, niisama auus, ärkus, hirmus, jõudus (jõudes), jõukus, märkas, nõudus, hoogus (hoogas), hõlpus, rõõmus, seadis (seadus), sündis, tähtis, tüütes ja teised; — tütar tütre tütart tütarde tütrid, niisama ahter, kaker, keamer, kufex, laagel (laager),

mötel, mustel, müffel, pitkes (pitkne), polder, põidel, põrgel, seemen, tiider, tüüker, üüges, wastel, waabel ja teised; — aader aadri aadrit aadrite aadrid (aadriid asemel), niisama ander, anker, harkel, haspel, haustel (hauster), ämber, efer, hilper, jihwer, jöhker, kapel, kaster, kaabel, kaaber, kaardel, käägel, kehwel, kestel (kessel), keerel, filter, kinker, kiiber, klaaper, (kaaper), kleifel, kolter, koper, koojel, kraaper, kreetel, lahter, later, lauster, (lauter), lähker (lähkel), lämber, lääger, leiger, liiver, lomper, lööper, lömper, luhter, malper (malder), maader, muhker, naper, nastel, naaskel, näper, niker, oläter (olter), hoopel, ööder, pampel, pander, pastel (passel), paufel, paader, päfel, pender, pifer, pilber, pindel, pinder, pirkel, piiter, pomber (pumber), ponder, pontsel, pööwel, pönder, punder, punter, rafel, ränfel, render, rundel, rühkel (rühmel), rühwel, sander, saawer, seager, sepel, setel, seeter, sinkel, sööter, taper, temper, tilder (kilder), turbel, tünder, ühmer, hüüpel, water, waabel, wäster, wehmer, werfel, wifel, wiskel, wiigel ja palju teisi; — ankur ankrü ankrut ankrute ankruid, niisama haigur, andur, ifur, jumper, junkur, kiifur, kufur, luufur, nahkur, naabur, nutur, nuuskur, situr, tuhkur (tuhker), tuiskur, tukur, wanger, wifer. — S järel tuleb t, aher ahtra, niisama oher, waher (wahter). — G lähel k-ks, wanger wanter pärandusemuude wankri, kongar konker kontra. — B, d, g lisatakse healega tähtede järel juure, nagu peial (pöial pöigel) pärandusemuude peidla peigla, ehk peiel peidle, niisama weiar (weider) weidra, — healeta tähtede järel nagu wörel wörgli, kammal kambal pärandusemuude kambla, niisama kammer (kamber) kambri, kammal (kämmel) kãmbla (kãmble), kimmel (kimbel) kimbli, klammer (klamber) klambri, lemmar lembra, nummer (number) numbri, rãmmal (rãmmel) rãmbla (rãmble), rimmel (rimbli), sammal (sammel) sambla (samble), wemmal (wemmel) wembla (wemble), — kaenal (kaendel) pärandusemuude kaendla, niisama kannel kandle, kãnnal kãndla, keller (kelder) keldri, kinner kindra, koonal koondla, küünal küündla, küünar küündra, manner mandra, maaler maaldri, õnnal õndla, õnnar õndra, paenal paendla, pannal (pandel) pandla, peenar (penner pinner), peendra (pendra pindra), punnar (punder) pundra, teener (teender) teendri, werrel (werdel) werdle, winnal windla, ainus aindsa, kuulus kuuldsa, hoolas hooldsa, õnnis õndsä, õones õõndsä, woolas wooldsä, — ingel pärandusemuude ingli, niisama jünger jüngri, kanger (kangur) kangru, kangur kangru, kãngur kãngru, kringel kringli, õngel õngla, pangel pangla, pengel pengre, tungal

(tungel) tungla, tungur tungru, ungur ungru, wängel wängla, wengel wengli, wingur wingru. Soowida on h, d, g lühikeste healega tähtede järel, nagu sambla, wembla, kandle, kindra, öndla, werdle, keldri, öndsa ehk öntsa, aga pittkade järel mitte, nagu haamri, koonla, küünla, küünra, kuulsa, öönsa haambri, koondla, küündla, küündra, kuuldsa, ööndsa (kuultsa, ööntsa) asemel.

Nagu selle liigi nimesõnad, nenda muudetakse ka teomadusesõnad — w lõpuga, nagu maitsew (maitšma) pärandusesuude maitšwa, jooksew (jookšma) jookšwa, kattaw (katma) katwa, seisaw (seisma) seiswa, tuttaw (tundma) pärandusesuude tutwa tuttawa, ustaw (uškuma) uštawa.

6) Veel käiwad wiitendama nimesõna muutmise järel a) nimesõnad — e lõpuga, nagu ase pärandusesuude aseme, iste pärandusesuude istme, habeme, kibeme, kübeme, seemne. Minuse otsatumuude on — t, nagu ase aset, seeme seemet, süda südant. — Paljuse pärandusesuutes on — m — nagu ase, liige, pärandusesuude aseme, liikme, paljus asemete, liikmete, habe pärandusesuude habeme otsatumuude habet paljuse pärandusesuude habemete otsatumuude habemid, ase aseme aset asemete asemid, niisama häbe, ebe, ede, ide, ige, jäse, kibe, kide, kübe, kübe, lade, löge, ludre, made, mäde, nide, pige, pude, räbe, räde, rose, sage, säde, sibe, sige, tühe, ude, weel kribe, pide, ribe, tage, ware, iste pärandusesuude istme otsatumuude istet paljuse pärandusesuude istmete otsatumuude istmid, seeme seemne seemet seemnete seemnid, niisama ahke, ašte, aare, häitse, ärtse, heale, ehke, järke, jääte, käitse, keske, koere, koole, kõrke, kuule, kuure, lahke, laiste, meere, muure, nääre, nõtkke, paase, pike, piüike, rapse, ratse, ripse, ruske, rüste (rüše), rüüste, saaste, seige, seitse, site, solke, sööte, sööre, suude, suure, süüre, woole. Alma — m-ta ite pärandusesuude itte, kaste kaste, niisama kanne, kääne, keere, kiske, kütke, lähke, mähe, määre, hoolle, õitse, pilke, piste, põige, puhe, pühe, ranne, riise, sööre, suie, suiste, süüe, tärge, toide, tõuse, weere, wöte; teised jälle — m-ga, nagu anne ande pärandusesuude ande andme, juhe juhte pärandusesuude juhte juhtme, niisama lase (laske) lastme, liige (liike) liikme, rahe (rahke) rahkme, süüe (süüde) süüdme, koole pärandusesuude koolme. S ja s järele lisatakse t ja k juure, nagu juhe pärandusesuude juhtme, mähe mähkme, puhe puhkme, pühe pühkme, rahe rahkme, lase lastkme, d, suie suidme (suime), süüe süüdme, anne andme, kanne kandme, ranne randme, — d g lähewad t k-ks, köide köitme, toide toitme, kolge kolkme, liige liikme, põige põikme, tärge tärkme. —

Siit on veel pärit jalusti, kufuti, lokuti, nakkuti, nõreti, ratsuti, tilguti, tolguti, mitu, süda parandusemuude südame otsatumuude südant paljuse parandusemuude südamete südamid, wõti wõtme wõtit wõtmete wõtmid.

b) Omadusesõnad — tu (ti) lõpuga, nagu määratu parandusemuude määratuma otsatumuude määratumat paljuse parandusemuude määratumate otsatumuude määratumaid, niisama alatu, halatu, armetu, armutu, hännatu, jalutu, jõuutu, käsitu, keeletu, kõhetu, kunnatu, meeletu, näutu, hooletu, õnnetu, põhjatu, rammutu, reutu, riiwatu, üleannetu, wallatu, silmiti, wäeti.

c) Kahe lühikese liikmega omadusesõnadel on —d, nagu jäme parandusemuude jämeda otsatumuude jämedat paljuse parandusemuude jämedate otsatumuude jämedaid, niisama hale, are, äge, ebe, ele, hele, ere, jaha, jäle, jöle, jube, kabe, kade, (kae) kale, kare, kabe, kibe, kobe, kole, kome, kore, kõhe, kõle, kräbe, kume, lage, lahe, lame, lähe, lebe, libe, lige, ligi, loge, lühe, mage, mahe, muhe, mure, nabe, näbe, näse, nobe, nõre, hõre, page, pebe, pime, pire, pude, rabe, rage, rase, (= raskse), räbe, rāme, rebe, rese, riwe, robe, rube, rüwe, sage, sale, sele, (= selge), file, fire (= firge), sõre, sõge, sume, tahe, tige, tihe, tine, tire, tohe, tore, tõhe, tume, (tüme), tüse, wahe, wale, wāle, wile, wine, wire. Veel üks nimesõna, nimelt hõbe.

K u e s n i m e s õ n a m u u t m i n e .

1) Sõnad —as, —es, —is, —us lõpuga muudetakse ühte wiisi, üksnes paljuse otsatumuutel on wahe wahel; on nimetusmuute lõpul mõnu peal, siis on otsatamuutel —i, ilma mõnuta aga —id. Kuskohtamuutel on —ase, kus mõned lühendatakse, nagu haigusse, kiusatusse haigusesse, kiusatusesse asemel. Mõned sõnad on lühendatud, nagu weis parandusemuude weise (weifse) otsatumuude weift paljuse parandusemuude weiste, otsatumuude weifid (weiffid), niisama hiis ehk juus, leis (= leidis), käis, Klaus (Nikolaus), poos. Paljuse parandusemuude on wäituste, hiuste, omaste, harjaste, katuste.

Siit muutmise pärast sõnadesst on keel wāga rikas, iseāranis āraarutatud sõnade poolest. Mõned näitused on: harjas parandusemuude harjase (harjasse) otsatumuude harjast paljuse parandusemuude harjaste otsatumuude harjasid (harjassid), niisama iias, jalas, koeras, korjas, kuiwas, lahas, linnas paljus, matlas, ninas, oras, sirkas, teras, tõrwas, wahas, wannas, wii-

das ja teised; — ilwes ilwese (ilwesse) ilwest ilweste ilwefid (ilwefsid), niisama jänes, kares, firjes, kümnes, neljes, nõges, punes, hüpēs, wares ja teised; — emis emise (emisse) emist emiste emisid (emisid), niisama ääris, esis, kätis, keris, kiiris, koowis, kufris, küpsis, künnis, kütis, laudis, loomis, määris, metsis, nigris, niplis, nugis, nütlis, õilis, hõris, pealis, perfis, petis, poolis, pööris, põntis, pruulis, püüis, ratis, redis, jääris, felis, fepis, fuhis, tatis, täidis, tollis, tunnis, tuulis, uudis, ühis, weeris ja teised; — sõrmus sõrmuse (sõrmusse) sõrmust sõrmuste sõrmusid (sõrmusid), niisama almus, altus, alus, hardjus, harjus, harus, haamus, jalus, kahjus, kaelus, katus, kammus, kannus, karbus, karjus, katus, kaus, kännus, kohus, korbus, korjus, koskus, kõigus, kudrus, kuljus, laus, leius, lojus, lontrus, longus, loodus, loomus, lõhmus, lõpus, lõugus, lurjus, matus, meenus, molgus, murrus, murfus, nähus, nõldus, nõgus, oimus, hoius, osus, oodus, paelus, pahnus, pampus, pohlus, poodus, põhjus, põõnus, praus, prohwus, ratsus, ratus, räabus, rinnus, saarmus, sildus, filmus, soomus, suurus, talgus, talus, taus, teus, toidus, toodus, tõrjus, tuhkus, tuhnuus, tungus, hulgus, ümbrus, wajus, wafus, wammus, wantsus, warrus, waetus, widus, wintsus, wöörus, wõldus ja teised. — Siit on kaa aina paljuses pruugitawad suguwõjasõnad omased, wennased, õesed, kälised, langused ehk omaksed, wennakied, õeksed päralt.

Särgmised on äraarutatud, nagu õigus pärandusemuude õiguse otsatumuude õigust, paljuse pärandusemuude õiguste, otsatumuude õigust, niisama ablus, habrus, aelus, ahnus, haigus, aitus, halbdus, algus, alpus, antus, happus, argus (argdus), aiskus, ärdus, ärkus, headus, ehtus, heifus, heitus, heldus, helus, ihnus, hingus (hingdus), hirmus, hiilgus, järgus, järskus, jäädus, joobnus, joomus, jootus, julgus, jultus, kaebus (kaebdus), kangekaelus, kaflus, kalgus, kaljus, kandus, kangus, kargus, karaskus, kartus, kastus, katus, kaugus (kaugdus), kaumus, kauplus, käimus, käitus, käsnus, kästus, kehwas, kelmus, kergus, kerjus, kermus, kestus, keedus, keeldus, keetus, kihlus, kitsus, kiilus, kiitus, koerus, kohtlus, kordus, kostus, kookus, köitus, kõhnus, kõlbus (kõlbdus), kõlksus, kõrgus, kõrkus, frantsus, kuimus, kuldus, kurbus (kurbdus), kurjus, kurtus, kustus, kuulduus, kuulus, kuumus, küllus, külmus, laenus, lahjus, lahkus, laius, laiskus, laitus, langus, lämmus, leigus, leifus, leitus, leskus, liiguus, liigus, liitus, loduus, lollus, loomus, lootus, lõppus, maitsus, maisus, mängus, märgus (märjus), märkus, mäsjus, moonduus, mõistatus, mõllus, mõtlus, murdus, muutus, müütus, naerus,

nappus, naabrus, nähtus, näitus, närwus, nääfus, neelus, niis-
 fus, noppus, norfus, noorus, nõdrus, nõidus, nõrfus, nõutus,
 nõõlus, nuhtlus, nurjus, nuttus, hoidus, hoitus, oltus, orjus,
 ostus, otfus, hoolus, wotus, hoovus, öördus, õiglus, õmblus,
 õndsus, õppus, hörnus, õõnus, paistus, paitus, pakfus, paljus,
 pandus, pattus, peastus, pehmus, peitus, peenus, peetus, pikfus
 (pikfus), pilfus, pistus, piinus, poous, pöörlus, priskus, priius,
 puhfus, puhmus, puhtus, puistus, puutus, püfus, püüfus, rah-
 wus, raipus, raisfus, rantus, rasfus, raswus, raufus, rautus,
 räppus, reffus, rikkus, rohkus, rohmus, roppus, roojus, rõhkus,
 rõskus, ruttus, salgdus, jantus, jaatus, jeadus, seisus, selgus,
 sitfus, sompus, soojus, sõbrus, söimus (söimendus), sõitlus, sõitus,
 summus, sundus (suntus), juurus, juutus, jündfus, jüüfus, jüüus,
 taplus, tarbus, tarkus, tähtjus, tähtjus, täitus, täius, teadus,
 terwus (terwis), tihfus, tihnus, tiinus, tiitus, toitlus, tormus,
 totrus, toomus, toorus, tõlpus, tõmbus, tõrfus, tõstus, tõttus,
 truusus, tuhmus, tuimus, tundmus, tuntus, tuskus, tühjus, uhfus,
 uimus, uindus, huljus, hullus, ulpus, umbus, huntus, uppus,
 ülbus, hüüfus, waenus, waewus, waejus, wahwus, waidlus, wai-
 fus, waimus, walgus, waljus, walmus, walsfus, walwus, wan-
 gus, waprus, wargus, wastus, waatus, wäitus, wältus, wäntus,
 wäärus, weidrus, weifus (weiffus), wilfus, winsfus, wirfus, wii-
 bus, wiitus, woorus, wöötus, wöidus, wöimus, wöitus, wöttus,
 wöörus ja teised; — kolmeliikmelised, nagu jõledus päranduse-
 muude jõleduse otsatumuude jõledust paljuse pärandusemuude
 jõleduste otsatumuude jõledust, niisama ahastus, ahwatus, haka-
 tus, alandus, armastus, apardus, efsitus, kadetus, kaetus, kawalus,
 kogudus, madalus, lõpetus, manitus, nõrgatus, nurjatus, ogarus,
 ofsendus, pimedus, põhjandus, roojatus, rumalus, seletus, sõge-
 dus, tugewus, tüdimus, hukatus, usinus, wäsimus, wiletus ja
 neljaliikmelised, nagu kärsitus, muretumus, hooletumus, wäe-
 timus ja teised.

2) Sõnad — ne lõpuga käiwad niisama, nagu atlas atlane,
 jänäs jänene, kärbane kärbes, nõgene nõges, nugis nügine, wares
 warene, sulane pärandusemuude sulase otsatumuude sulast, pal-
 juse pärandusemuude sulaste otsatumuude sulastid, armuline armu-
 lise, armulist, armuliste, armulisi, äkine, karjane, näljane, pöö-
 rane, sarnane, sinane, warane. Teine ja naene on kerge mõnuga
 ja muudetakse nagu armuline, paljuse otsatumuude teisi naesi,
 kõik teised on raske mõnuga, nagu sulane, waene waele waeft
 waele waeftid, niisama juine, puune, luine, kuune, maine,
 wöine. Dn — ne ees healeta täht, nagu kuldne, kuldse, kuld-

fid, siis on kullast, kullaste (kullane), wiimist, wiimiste (wiimast, wiimaste) wiimne (wiimane), pealift, pealiste (pealne), heilse, pealse, äärse, paljuse pärandusemuude wiimsete (wiimne), poolsete (poolne), kodakondsete, raskejalgsete, weel wiimset, kulbset (kulbne), raudset (raudne), aegset (aegne).

Pisut wäljawõtetega, nagu kärbane, nõgene, rebane, siplane, sulane, jänene, nugine, warene, käiwad —ne, —dane, —kane (kune), —kene, —klane, —lane, —ldane (dlane, dline, ldane), —line, —mine, —lifane (lifune), —lejane lõpuga selle muutmise järel, nagu jõulune, kangune, kaugune, fergune, kontrane, kostrane, kõkane, kõrgune, künkane, laiune, laukane, lõunane, paksune, paljune, pandlane, paukline, pähkline, pikkune (pikkune), pilpune, piiskune, puhkune, raskune, rikkune, rukkine, samblane, juurune, tarkune, tatrane, taaldrine, tätrane, teibane, tündrine, tütrene, wahtrane, warbane, wargane, wemblane ja teised.

Seitsmes nimisõna muutmine

Siit on sõnad —as, —es, —is —us lõpuga päralt.

1) Wiimse liikme peal mõnuga sõnad, enamiste äraarutatud ehk kaa wõõrad sõnad, kolme- ehk mitmeliikmelised, kaa kaheliikmelised raste mõnuga hakuliikme peal sõnad, jätawad nime-
tusemuute s otsatumuutes t ees maha, nagu hämmelgas pärandusemuude hämmelga otsatumuude hämmelgat paljuse pärandusemuude hämmelgate otsatumuude hämmelgaid, angerias ehk angrias, angeras angeria angeriat angeriate, angeriaid. Kustohtamuutes on korrapäraft —sse. Siit on päralt haganas, ahelas, ahingas, haibakas, ainumas, hallikas, astijas (astija), hädalas, emakas, heeringas, hiilingas, inaras, jõhwikas juurikas, kabledas, kadakas, kamaras, kannikas, kasakas, kasukas, kaabakas, kaalikas, kaarikas, käbalas, kägalas, kärakas, kibukas, kiiwitas, kodaras, kommakas, kopikas, korikas, kuhelas, kuinukas, kumakas, kuningas, kuramas, kusjakas, kujukas, kugaras, künnapas, laenikas, latakas, latikas, laadikas, leitjakas, lemnikas, leesikas, liblikas, liimikas, liistakas, lobjakas, lommukas, lutikas, lusika, modaras, magunas, majajas (majaja), mardikas, matikas, meesikas, minijas (minija), mõrt-
sukas, murakas, murikas, mustikas, muulikas, naritsas, nartsakas, oblikas, ohasas, orikas, hõelas, õnaras, paganas, palakas, parukas, pätakas, pihlakas (pihlikas), pirakas, põrnikas, prusjakas, pugalas, purakas, purlakas, piigalas, räbakas, räbalas räntsakas (rätsakas), ritfikas, rõõwukas, rusikas, jagaras, jaadanas, fainamas, jäärikas, sibulas, silakas, sinikas, sitikas, sõõrikas, sugaras, furnukas, täna-

was, timukas, tiirakas, torukas, trullingas, tubakas, tubinas, turakas, udaras, hurtsikas, uurakas, uutfikas, wadakas, wappfikas (waappfikas), warwakas, wawernas, wasfikas, waarikas, wilakas, wildakas, witsfikas, wiidikas, wiilakas, woilokas, wolukas ja teised.

— Weel on hagijas, halgijas, ammurgas, hädaras, hämmelgas, elajas, enelas, imalas, ingrias (wingrias), jooksjas, kadajas, kame-lias, karbalas, kaswijas (kaswelias), kaarnas, kädaras, kibudas, korsnas, kubjas, labidas, lagijas, läillas, leisfikas (leiskas), lem-mergas, lustjas, luudijas (luudjas), makaras (makrijas), maarjas, nahkijas (nahkjas), narapas (narakas), nälkijas (nältkjas), nugijas, ohtjas (ohakas), olangas (olankas), paenjas, pagaras, pädajas, pigalas, pihelgas, puhulgas, rasfijas, raudijas, rämmelgas, rein-las, roojalas, sawernas (sagermas saarmas), sipelgas, söömergas, tabunas, taignas, takijas (takjas), tibunas, tiilkas, tobijas, toomingas, tungelias, turblas, undijas, waheras, wapräs, watlas, waagnas, wärdijas, wedurjas, widujas.

2) Raheliihmelised sõnad —as, —es, —is, —us lõpuga, kelle esimene liige kerge mõnuga on, jätawad s, s paigale, nagu kungas künka kungast kungaste künkaid, koobas koopa koobast koobaste koopaid. Siit on pärest haljas pärandusemuude halja otsatu- muude haljast paljuse pärandusemuude haljaste otsatumuude hal- jaid, niisama ablas, abras, aeras, haewas, aiwas, armas, eias, hiiras, juuas, Judas, kappas, karnas, kartjas, kaatsas, käbras, käilas, kärsas, kitsas, kiilas, tiiras, tiibas, kobras, koesas, kompras, kotkas, köblas, lahnas, loilas, maias, määras, melsas, miiskas, mõltjas, narmas, niglas, oinas, hoopas, õbras, paenas, pahmas, paljas, paras, patjas, paatsas, päämas, persas, pohlas, polmas, ponkras, põlmas, põrsas, põõsas, rahwas, räästas, rõibas, sa- mas, säinas, suias, taewas, tainas, taargas, tihnas, tiiras, tob- ras, tõuras, tutkas, udras, hiiuras, wainas, wairas, waljas, wardas, waargas, wäänas, wiiras, wiisas, wooras, wööras, ja teised; —es lõpuga herneš herneš herneš herneš hernešid (herneid), niisama ables, helmes, firwes, furles, niiskes, õõnes, taarges, ternes, toores, tõtkes, wiires, —is lõpuga kaunis kauni kaunist kauniste kaunid, niisama arnis, jaspis, kallis, kööpis, kõrnis, nairis, näärin, niiskis, päris, tarwis, tooris, walmis, — ainus.

Pärandusemuute raske mõnu teeb, et

a) t ja k lähewad tt, kk-ks, nagu mätas pärandusemuude mäтта, niisama kätas, ratas, mütas, otas, — rivas rikka, niisama flokas, fufas, ofas, rufis, safas, tifas, tõkes, tufas;

b) b, d, g, w lähewad p, t, k, b-ks, nagu pilbas, pilpa, niisama kambas, kääbas, kelbas (kõlbas), koobas, kõöbas, kõmbas,

fulbas, laubas, pumbas, rambas, roobas, saabas, turbas, wilbas,
— laegas laefa, niisama algas, haugas, ärgas, elgas, juugas,
kaigas, kaugas, kirgas, knaagas, korgas, kõõgas, kõlgas, kõrgas,
küngas, laugas, leiges, lõugas, meigas, melgas, moigas, mõigas,
mõlgas, mungas, mürgas, paigas, pangas, päiges, põrgas, reigas,
roigas, roogas, rüngas, tärges, tõlgas, tõngas, tõrges, tülgas, tün-
gas, tüügas, ungas, urgas, uugas, walgas, wilgas, wõigas,
— teibas tewas teiba, niisama kärwas, siibas, tiibas, turwas,
urwas, warwas, taewas taewa, röibas röiwa; —

c) kahelordne l, m, n, r lähed oma jugulajeks, nagu ham-
mas hamba, niisama lammas, jammaš, — kallas kalda, finnas
finda, warras warda, niisama ärras, kännas, marras, parras,
urras, wallas, wannas wanna, wõllas wõlla, — kangas kanga,
niisama ongas, rõngas, šangas, tungas; —

d) d, g, t, k lisatakse juure, nagu õies õide, waras warga,
puhas puhta, niisama ahas, tahas, — pähes pähke.

R a h e l j a s n i m e š ö n a m u u t m i n e .

Selle järel käiwad kõik forrawastased nimesõnad, nagu äes
(ääs) pärandusemuude äte otjatumuude äest (ääst) paljuse päran-
dusemuude äeste (ääste) äkid (äkeid), ees ife eest eeste ifid (ifeksid),
kaas kaane kaant kaasi (kaasa), kohus kohtu kohut kohute (kohtude)
kohtuid (kohtusi), koldud koldu koldut koldute kolduid, kõik kõige
kõik (kõike) paljus kõik kõikide kõiki, küüs küüne küünt küüsi (küüsa),
laps lapse last laste lapsi, laas laane laant laasi, lääs lääne
läänt, loe = looe, pärandusemuude looja, mees mehe meest mehi,
mõni mõne mõnda mõni, muu paljuse pärandusemuude muunde
(muude), neitsit neitsi neitsit neitsid, hobune hobuse hoost (hoost
hobust) hooste (hooste hobuste) hobusid, õlut õlle õlut, paas
pärandusemuude pae, pisut pisku pisut, roe rooja, rohi rohu
rohtu rohtusid, ruis ruki ruist, soe sooja, tohi tohu tohtu tohtu-
sid, ukš ukše ušt ukši, wiimas pärandusemuude wiimandama ehk
wiimanda otjatumuude wiimat, wõrs pärandusemuude wõrra.

7. Omaduseõna tõstmine.

Omaduseõna tõstmise juures lisatakse pärandusemuute külge
—m, teufõrwasõnana —mine (kaa —m). Pärandusemuute
healega täht jääb wahest paigale, wahest muudetakse a ja u e-ks,
nagu kuiw kuiwa kuiwem, tark targa targem, kurb kurwa kur-
wem, laisk laisa laisem, märg märja märjem, arg ara arem, hull
hullu hullem, kõwa kõwem, kuri kurja kurjem. — Šlma healega

tähe muutmata fant sandi sandim, alp albi alxim, nüri nürim, wilu wilum, wali walju waljum, noor noore noorem, täis täie täiem, hapu hapum, haige haigem, jäme jämeda jämedam, lähe läheda (lähe) lähedam (lähem), sügaw sügawa sügawam, wäeti wäetima (wäeti) wäetimam (wäetim), armas armja armsam, kindel kindla kindlam, puuduline puudulise puudulisem, kitsas kitsa kitsam, ärras ärda ärdam, ärgas ärka ärkam, wõigas wõika wõikam, puhas puhta puhtam, sulal sulam, püha püham, waba wabam, waga wagam, wiha wiham, wisa wisam. — Natufene teisiti käiwad omadusefõnad — lane lõpuga, nagu õiglane õiglase õiglam, kohtlane kohtlam, weel hooletum ehk hooletumam, lühem (lüh, lühikene), õhem (õhufene), peenem (peen, peenikene), pisem ehk pijum (pisiikene), weikejem (weike ehk weikene), paljum paljem muidu enam (palju), param ehk parem (hea).

Teufõrwasõna tõstetaks nenda: kofe kohem, otse otsem, wähe wähem, kinni kinnem, kaa nimesõnad, nagu isi isisemb, mees mehem, kont kondim, koer koerem, kogu koom, laps lapssem, waras wargam, wari warjem, raibe raipem, sõbr sõbrem, weis weisem, piir piirem, narr narrim, meister meistrim, loik loigem, torm tormim, püsi püsim, kaa teunimesõnad, nagu haritum haritud harima, pahnatum pahnatud pahnama, kattenum kattenuid kattema, paelutamata paelutamata paelutama, harimatam harimata harima, mõjujam mõjuja mõjuma, wõtjam wõtja wõtma, passiwam passiw passima, pruugitawam pruugitaw pruukima ja seefugused.

Kõik tõstetud omadusefõnad käiwad wiendama nimesõnamuutmise järel, nagu suurem suurema suuremat suuremaid, jämedam jämedama jämedamat jämedamaid, hooletumam hooletumama hooletumamat hooletumamaid, paelutamata paelutamata paelutamata paelutamataid.

Tõstetud omadusefõna ülendatakse järguiste sõnadega; weel, hoopis, palju, alandatakse: wähe ehk natufene.

Weel ülemamale tõstetaks nenda: pärast ep ole sealt mitte üht wähemat tilka saadud, ta kattis teda selgema fullaga, kõige selgema fullaga, kõige suurem, lutikad on kõigist hõelad = kõige hõelamad, misjugune on see suur käsufõna käsus, nagu jõledate jõe oled ja teinud, ja oled narride narr. Weel suuremaks teha se seda kui läbi, ehk olgu ta kui kõwem = kuigi kõwa, mind ei ole suurem kui jaks lõõnud, ehk oleks mull suurem kui süü oluud. — Kõige kõrgemat tõstmist näitawad järgmised sõnad: wäga, wäega, paha, mahutu, tohutu, ilmatu, imetu, kummatu, püsti.

8. Seisusõnad.

Seisusõnad näitawad muudetawa sõnade otsatumuute ees ja pärandusemuute taga asjade seisu.

Aeg — ajal, aegu, mõlema korra ajal ehk aegu, iga sõna aegu rahwas tõstis kisa.

Alla — all, koer magab laua all, mees on naese (walitususe) all, ta on tohtri all, tema on mõisa karja all (karjatüdurukus), raamat on nina all, see on rubla all minu käes, asi on kohtu all, ta on wahi all, tema ei wõi filma all mind salida, afna all, ufse all, ta on kõige päewa riiste all, wantriraitad on raua all, see põld on ruffi all, — alla, koer pugese laua alla, ma andsin herra alla, panin suutäie wiina sööma alla, sain tohtri alla, üks mees palub teid ufse alla, need ratsad on raua alla tehtud, mis alla su pandid jääwad, — alt, koer tuli laua alt wälja, peasin herra alt lahti, südame alt tänama, lind on kõhu alt walge, afna alt läbi minema.

Nimesõna ees, nagu puujuur on all maa, seisab all tuule, läks alla tuule, ma läksin alla tuule, alt wee, käib ujudes alt wee, alt tuule ruffid, alt kulmu ehk kulmu alt waatama, alt kae ehk kae alt waatama, päew oli ju alla lõunat, on alla kahtekümmend aastat, alla naela, jõuab alla jõge, wett.

Alasi — alasi kalda.

Aru — aru (wiisi), müüb oma wilja tündri aru.

Ase — asemel, asemele, ta teeb tööd teise mehe asemel, ma läksin wenna asemele.

Äär — ääre, läks mere ääre, löi kõrwa ääre, — ääres, maja seisab tee ääres, — äärest, wõta pada tule äärest ära, mine kaewu äärest ära.

Enne otsatumuute ees, nagu kellu kümme enne lõunat, nädal enne lihawõtet, ta oli esimene seal enne teisi.

Esi — eel, eele, ta sõitis mu eel, aga ta sõitis mu ees, läks minu eele, eelkäija, eelsõitja, aga eeskõne, jõulu eel, oli seal minu eel. — Ees, ette, see seisab mu filma ees, kui ta mu filma ette tuleb, sead käiwad karjatse ees, palusin sead karjatse ette, kuidas sa tohid kohtu ette waletada, ei näinud enam kätt filma ette, ette juud, — eest, kadus mu filma eest ära, mine walge eest ära, see on mu eest warjul, põgenes mu eest ära, Sumal hoidku sind kahju eest, saksa ees korda saama, läks sügise teise peremehe ette, kui ta mu ette tuli, jaine uued passid nende eest, ta on lapse eest majas, maksis wiis rubla tündri eest, ostis wilja kümme rubla eest, lehm ei anna mitte kitse eest piima, ma ei ole selle eest süüd teinud,

— pea hoolt minu lojuse eest, mis eest ehk ette ja lööd mind, tänas võmaja eest ehk ette, ärge kartke minu ette, mis võime selle ette; — tunni kahe eest ta heitis hinge, täna kolme aasta eest.

Ilm — ilma, puudusemuude ees, ilma rahata, ilma lapsita.

Jälg — jälg = järel, olid koerte jälgil karu leidnud.

Järg — järel, järele, eel eele vastu, ma käin tema eel, ta käib mu järel, kalla aga minu järele, lamba kitse järele panema, — see karjamõis, see kõrts on meie mõisa järel, mull on kahju selle järele, mõtle selle järele, ma tahan sinu tahtmise järele teha, keha järele, jala järele, leiba naela järele andma, — järelt, ekfis mu järelt ära, seda ma leidsin tema järelt.

Juht — juhil, puhumise juhil jahutama.

Juure — juure, terwise juure aitama, tule aga minu juure, ehituse juure lähed palju raha tarwis, ei kanna hoolt senna juure, jää meie juure, — juures, elab meie juures, see sõna on mitme asja juures, kaa toa juures, reie juures = toas, reies, — juurest, läks praegu meie juurest ära, see leiti mehe juurest.

Kald = kallas, kallale, koer kippus liha kallale, ta tuli mu kallale, sinu juu on teda kutsunud sinu kallale, — kallal, koer on liha kallal, ta on alati mu kallal, ta on juure hoolega töö kallal, — kallalt, läks oma töö kallalt ära.

Kamu — kamul, pimeda kamul.

Kand — kannul, kannule, nagu järg, sõjamehed lendsid Kalewi kutsu kannule surmateeda sõudemaje, kuda jälgi kaste kannul . . . kadunud eidest kätte saame.

Kaud — kaudu, mere kaudu, mõisa kaudu, ilma kaudu, suu kaudu, ehk otjatunnuutega, ühte jalgteed kaudu, meie tulime merd kaudu, meelt kaudu, käsi kaudu, — kaa sõnade ees, kaudu minu wärawat, kaudu filmi, kaudu palet wett mahalaskma.

Kaup — kaupa, müüakse tündri kaupa, elu kaupa, tüki kaupa, sõnade kaupa, järgu kaupa, õõ kaupa, kiwi lähed fillu kaupa.

Kaasa — kaasa, kaasas, tule mu kaasa, wõta mind oma kaasa, see on mu kaasas.

Kaasa ja kaasas sõnades on —ga süündinud, mis ühendust näitab, tule minuga, elab wennaga ühes linnas, see passib jutuga, mull on temaga tegemist, nüüd ma olen herraga tasa, hea sõdamega mees, leikas noaga, rahaga ostma, see raamatu ma sain kahe rublaga, tuulega, merega, metsaga elama, tema sõda on murega raskets jäänud, filmadega haige, hoopleb tartusega, hai-

seb wiinaga, ta on perega tige, wihane, tahtis hädaga aknast wäljafarata, ajas mind poole unega üles, wiis korda päewaga, tuue aastaga peab töö waluis olema, selle ajaga pidi ta õppi-ma, nemad kirjutasid meie ütlemisega, see rihm on selle tiiksliga pikk, oh nutuga jälle, meie olime (mina olin) Kaarluga linnas, andis meile Kaarluga, mis teil Kaarluga wiga on.

Käsi — kätte, tuule kätte rääkima, päewa, külma kätte panema, tõwe, haawade kätte surema, tule kätte ärapõlema, mõõga kätte tapma, — käes, ta on külmatõwe käes haige, seisab tuule, päewa, wihma käes, rattad kiitsuwad janu käes, — käest, ma küsisin, ostsin, sain tema käest, tule wihma, külma käest tuppä, kuulas naese käest.

Kesk, kesk toas, kesk tuppä, kesk toast, „kus“ ja „küs-kohta“ küsimise peale otjatumuutega, nagu seisab kesk põrandat, pange kesk põrandat, kesk saart, — keskkel, keskkele, jännes sei-jis lammaste keskkel, astus meie keskkele, — keskelt, kadus teiste keskelt ära, wennaste keskis ei pea riidu olema.

Kiri — kirja, kirjas, maarjajää loetakse joolade kirja, on joolade kirjas, — kirjast, walaskalad on ju ammu kalade kirjast ärawõetud.

Kiuste — kiuste, ei teine wõi teise kiuste hukka minna, tegiwad seda aga Sakslaste kiuste.

Koht — kohta, pane laua kohta rippuma, jäi ukse kohta seisima, sai mehe kohta, teiste kohta jõudma, — kohal, päew seisab mäe kohal, ripub laua kohal, linna kohal, istus akna kohal, — kohalt, wõta laua kohalt ära, mine ukse kohalt ära; pealegi pruugitakse weel kohta, see jookseb minu kohta, kas ja wõid rääkida minu eluaja kohta midagi kurja, peakord beldakse hulga kohta, pois ei wõta seda last oma kohta, arwa seda õpetust oma elu kohta, suurte jõgede kohta on meie jõgi oja, annab selle aja kohta, kell ei anna, päewa kohta, nelja päewa kohta, aasta kohta, see oli liig waew lapse kohta, see on minu kohta raha küll, mis see suure mõija kohta teeb, ukse kohast saadik.

Kombe, nagu wiis, kombel = wiisi, wäe kombel.

Kord — korral, jüdame liikumise korral, teise liisu korral, selle kitjuse korral.

Kõrw — kõrwa, istu seia meie kõrwa, mina ei astu teie kõrwa, nõudis mind enese kõrwa, see raha sai kõrtsi kõrwa pan dud, kae kõrwa wõtma, — kõrwas, tema tall on meie maja kõrwas, päew päewa kõrwas, see ep ole ühtegi teise kõrwas, kae kõrwas kaitama, — kõrwaft, wõttis teise teise kõrwaft ära, houft juu kõrwaft wedama, tuuleft beldakse kõrwas tuule.

Külg — külge, piigi hakkab sõrmede külge, seu loom seina külge kinni, ma annan sulle need päewad jenna külge, nemad on minu külge sugulased, ta oli jenna külge, — külles, loom on seina külles kinni, taewa külles ja maa peal, — küllest, liift on laua küllest äratulnud, wõtaks tõwe lapse küllest, paneks enese külge, teie elate minu küllest.

Künd — künnal, tüdimatal tööl künnal, kirja künnal, wahetuse künnal.

Ladw, risti ladwas, puu ladwas.

Lape, seisab ufse lappes.

Läbi seisab pärandusemuute ees, wihtm käis läbi kuue, tulime läbi wee, tuisu, läbi une, häda ehk haiguse, surma, see juhtus läbi wiina, aga häda läbi, wiina läbi, on nimesõna ees nimeasemesõna, siis on seisusõna nende wahel, see sõna seisas mu läbi südame, harwa otsatumuutega, nagu läksin läbi õid, tagaseisusõnana, mis ehk kust läbi ma rääksin sinuga, see tuli hooletuse läbi.

Pigi seisab pärandusemuute taga ja otsatumuute ees, ta pakkis mu ligi, tule mu ligi, ligi poodi, kirik on ligi maanteed, ligi seda aega, — wälimiste kohamuudetes pärandusemuute taga, kirik on maantee ligidal, kiriku ligidal, lõuakontide ligidal, — kui ta raja ligidale sai, ta on ju kõrtsi lähedale jõudnud, — lehtis tamme ligidalt, sandi kohtade ligidalt peab ärahoidma.

Lugu — loul, loult, koorma loul ostma, kopika loul oleme seda saanud, seal antakse leiba naela loult.

Mööda, otsatumuute ees, tuul ajab lund mööda maad, oraw käib mööda puid, pitkne löi mööda kaste alla, sõua mööda randa, käib mööda nurke, — „kuida“ küsimise peale otsatumuute taga, käsku mööda, tahtmist mööda, annan waestele jõudu mööda, aega mööda, suud mööda rääkima; — merd mööda (kuida) ja mööda merd (kus), tulid maanteed mööda (kuida) ja tulid mööda maanteed (kus), läheme mööda teise rahwa jälgi ja lapsed käiwad wanemate jälgi mööda (nagu wanemad); — meist mööda.

Naale, naal, jäi seina naale püüsti magama, wöttis waele lapse enese naale, elawad teine teise naal, muidu abi naal elama, käib kapi naal, palk seisab seina naal, — naalt, palk kuskus seina naalt maha.

Oht — ohul, selle ohul odrad saamad walmis, teine teise ohul ehk ohuldaja, — ohtu, see on seal linase riide ohtu, teumehe ohtu, lapse ohtu alles olin, poisikesel ohtu mees.

Ots — otja, teda pandi tule otja põlema, läks üles puu otja, sõida silla otja, riputa see naela otja, — otjas,

šõbra kae otsas, nisa otsas imetama, kaswas taadi leiwa otsas, eide piima otsas, ma ei taha teda enam filma otsas näha, — otfast, wõta naela otfast maha, lind jõõdab poege noka otfast, leidfin seda kapi otfast.

Sige — õie, otsatumuute ees, õie uft.

Slu, õlul, hüppab kae jala ja sawa õlul.

Paif (ase, koht, lape) — paifu, paigus, neljaspäewa ehk reede paifu, kõige paifu = kõigis paigus, — kui suure linna paigus tulekahju juhtub olema.

Pära — pärale, pärandusemuute taga ja otsatumuute ees, Misklipäewa pärale, nii kaua kui pärale Sürgi, — päralt, kelle päralt see on, see on minu päralt, mõisa päralt, olgu Sumala päralt, — päraft, päraft pühi, kolm nädalat päraft pulme, päraft Sürripäewa, päraft seda kui, päraft mind, pitka aja päraft, heile nädala päraft, — mispäraft, sellepäraft, minu päraft, rõõmustab teiste kahju päraft, wabiseb külma päraft, kardan tema päraft, mull oli hale meel lapse päraft, ära pahanda tema jutu päraft, saabas on jala päraft, kuub keha päraft, see ei ole wiisi päraft tehtud, pill hüüab jala päraft, siis ma tantfin lusti päraft.

Päris — päri, päri wett, päri tuult.

Pea — peale, peale saja wiiekümne keele trükitaakse bibliiraamatut, peale aasta, peale kauba, pealeselle, waeb peale kahekümne naela, pealeselle kui, kellu kaheni peale lõunat, peale find. — Palju pruugitawamad on kõik kolm wälimist kohamuudet pärandusemuute järel, nagu pane sõõk laua peale, ronis ahju peale, haige peale minema, see jäi selle nime peale, meil ep ole nime selle peale, lese peale minema, wõõra laste peale tulema, see jäi minu peale, mitme tarkuse peale õpetama, klaasi juu peale panema, järje peale saatma, ahne wiina peale, kange oma õiguse peale, käib minu peale, räägib minu peale, tema süda on kuru mu peale, ufse peale minema, tahtfin tema peale minna, kaebab, halastab, loodab, mõtleb minu peale, tegi seda oma kulu peale, see jäi selle peale, puhkab oma töö peale, wandus oma õiguse peale, selle heale peale läksiwad senna, ma läffin tema kaisu peale, sügise peale laenama, tema peale wõeti liisk wälja, — peal, sõõk on laua peal, seisab ufse peal, seda kutsutakse kae nime peal, surma peal haige, mis peal ta elab, elab minu laua peal, ast on kohtu peal, ta on hinge waakumise peal, enese peal olema, need kaks kirikut on ühe maa peal, linad on ju selle aja peal, see on juhtumise peal, nemad on puuraimise peal, — pealt, wõta sõõk laua pealt ära, jala pealt mahakukkuma, pane uks enese pealt kinni, tule ufse pealt ära, ütles ufse pealt, jooksu

pealt, lennu pealt lastma, furnu suu pealt ta ütles, härg kallas kännu pealt ümber, priimeeste pealt wõtakse kaa soldatid, jõgi tuleb hulga maa pealt jälle wälja, tuule pealt tulema, teda leiti wargatöö pealt, lind on selja pealt must; — needsamad seisusõnamuuted pruugitakse niisama nagu all nimesõna ees, peale wee hoidma, tõusis peale wee, mine peale tuule, seisab peal tuule, on weel peal wee, pane pealt tuule aknad kinni, pealt tuule ruffid, harwemine, kui mitte weest ja tuulest kõne ei ole, nagu puukänd on peal maa, pealt põlwe, kesse liigub peale (peala?) liiwa, kesse astub peale haua, astub isa haua peale; — pähä, tegi suremise pähä seaduse, wiidi warga pähä linna, pandi kahetümne aasta pähä, müüwad tinapreesid hõbeda pähä, lasi oma koera hundi pähä maha, unetuse pähä jääma, jättsid teda hooletuse pähä, õnne pähä saime seia, enne kui sadama hakkas, oma pähä, mitmesse pähä.

Penn — pennil, linnud istuwad okste pennil.

Pidi, otsatumuute taga, kätt pidi, nina pidi, karwu pidi, rindu pidi, winnas teda käsi pidi uksest wälja, köit pidi wedama, tähte pidi ütles, kahte pidi rääkima, kahte pidi waatama, ei kumbagi pidi, mitmet pidi, kõiki pidi; — kaa teuförwasõnadega ühendatud, nagu altpidi, ettepidi, wäljaspidi, läks tahapidi linna.

Piht — pihta, suu pihta lööma, piha pihta andma, ukse pihta koputama, üks tõrukene kuffus ta nina pihta, kui haamer naelapea pihta, läks puu pihta.

Pitk — pitki, otsatumuute ees, sõua pitki randa, otfsin kanapesa pitki lastu, pean käima pitki mõisu, tuli pitki jõge alla, pitkuti wagusid, pitkuli (pitkul) selga, — harwa pärandujemuute taga, aja pitki.

Pool poole, saagu ta surema poole ehk elama poole, see tee lähed linna poole, hommiku poole, ei mõisa poole ega walla poole, see oleks hea herra poole ja minu poole, maa olen ju wana poole inimene, — pool, istus minu pool ahju kõrwas, linna pool rahwas, — poolt, tuul on hommiku poolt, kaks inimest tuliwad linna poolt, minu isa poolt suguselts, selle kõrwa poolt ma ei kuule, ühe kää poolt riisus heina, — õiguse poolt, aja poolt wõiksin küll tulla, aga keha poolt ei jaks, selle poolt, selle poolt ma olen kõwa, sugulase poolt, — poolest = poolt, õiguse poolest, minu poolest tehke, mis tahate, kaubaasja poolest rikas, toidu poolest oleme waesed, ma matan teda õemehe poolest, kohtu poolest on mõistetud; — kahel pool, kahela poole, kahelt poolt ehk mõlemal pool, siin pool, seia poole, siit poolt, seal pool, jenna poole, sealt poolt ehk teinepool, teinepoole, teinepoolt,

kahel ehk mõlemal (mõlemail) pool teed, pane kabele poole uft, elab siin pool, seal pool järwe, mine teinepoole (teise poole) jõge, tuli teinepoolt (teiselt poolt) jõge, sõida siit poolst aeda, lõuna pool mäge.

Põhi — põhja, põhjas biblikeele = alla, all, pani kiwi oma pea põhja, oda, mis tema pea põhjas oli.

Põik, põigi = põigeti, pitti ja põigi lauda, peffis põigi reisi.

Põud — pouda, peffmise pouda lehm läks wafkasse.

Rada — rajal, seaduse rajal, järelejäänud riisme rajal.

Ristati, otsatumuute ees, ristati esimest künki.

Salaja — salajalt, läffid minu salajalt kõrtfi.

Saru, sarnane, sarnaline, sarna, langes surnu sarna maha.

Sega — sekka, seas, ta saab koha oma rahwa sekka, pani odre kaerte sekka, nende seas elawad palju Wenelasi, — seast, kes on teie seast kõige patujem.

Selg — selga, pörutati kolm pauku uffe selga.

Selts, nagu hull, wõõra rahwa seltsis.

Sisi — sisse, sees, wälk käis toa sisse, panin ju lapse juure raamatu sisse, kaks nädalat kolme sisse, kes wõib teise südamet sisse teada, ta waletas mu suu sisse, — selle aja sees, ühe päewa sees mõlemad lapsed surid, ta on wiiekümne sees, sinu pere elab kurja wiisi sees, — seeft, kui Sumal hinge sinu seeft wõtab, üle suwe toitsin teda oma suu seeft.

Sõrw — sõrwi, luulekeele sees otsatumuute ees, sõrwi selga andma, sõrwi lauda.

Sund — sunnil, kuuma sunnil.

Suu, pane nuga leiwa suhu, wõta nuga leiwa suust.

Taga — taha, laua taha istuma ehk minema, astu mu selja taha, meie jääme jää taha, — taga, seisja mu selja taga, faksad on jõõmalaua taga, see on mulle wäga pitka maa taga, — takka, kaa tagant, tagast, laua takka ülestõusma, aasta takka, päewa takka, üheksa päewa takka, pane üks enese takka kinni, ei ma tea seda hinge tagant, lubas seda naese (selja) takka; — kõik kolm seisawad kaa otsatumuute ees, nagu läks taha Dartut, see on taga meid, taga linna, ehk pärandusemuute ees, nagu taga selja, takka selga, selja taga.

Tagasi, otsatumuute ees, tagasi kätt noaga taguma.

Tarwe — tarwis, raha riiete tarwis, selle tarwis, mis tarwis, see on Saanitule tarwis.

Tasa, lumi on aja tasa, ääre tasa, ühe tasa, wesi tõuseb kõitide kallaste tasa, kraawid on inimese pea tasa sügawad, wee tasa wiin.

Teel — teel, truubitamise teel, aluspõhja kuiwakstegemise teel, juured ei jõua veel nii palju niiskust üleswõtta, kui lehtede teel wäljahingab.

Tõtt — tõttu, õpiwad teine teise tõttu, wili kaswab sõnniku tõttu, hobune jookseb ohje tõttu, laps õpib raamatu tõttu, selle tõttu et . . . , weiski jookseb paiwu tõttu.

Turjal — turjal, sadula turjal istuma.

Hulk — hulka, läks mõrtsukate hulka, teda pandi solbaitite hulka, — hulgas, hulga hulgas, kitsed käiwad lammaste hulgas karjas, — hulgast, mõned meie hulgast, kes nende hulgast on suurem.

Üle — üle, ei seda pruuki ole üle kiskonna, tema ajas paistesse üle keha, üle nelja koorma, üle kahe hobuse maksis 350 rubla, üle teise päewa, läks üle mere, hobune kargas üle aja, kuu paistab üle metsa, wesi tõuseb üle kallaste, astus üle seaduse, üle minu tahtmise, üle selle, ma olen noorem üle tema, see sõna käib kõik üle maa = üle kõige maa, inimese nimeasemesõna juures seisab üle selle taga, kui tuul tema üle käib; — ta on, ta walitseb teiste üle, ta on selle üle haigeks jäänud, mull on hale meel waeSte üle, ta sai selle üle peksta, see tuli selle üle, mis ja naerad mu üle, ärge wihastage, pahandage minu sõnade üle, mulle tuli naer selle asja üle.

Ümber, pärandusemüite ees ehk taga, jooksis ümber õue, aja (õues, ajas), jooksis õue ümber, aja ümber, seu ohelik ümber kaela ehk kaela ümber, õue ümber ehk ümber õue on aed, ümber aasta ehk aasta ümber, ümber seisab nimeasemesõna ja nimesõna wahel, hakkas tema ümber kaela = hakkas ümber tema kaela ehk tema kaela ümber, ta on hõõste ümber õppinud; — ümbert, üksnes pärandusemüite taga, puu ümbert peab rohu ärakatkuma, üks käsi wõttis ta kaela ümbert kiini. — Ümber juures seisab kaa kaudu ja ringi, kõikide peale, kes nende ümber kaudu elasid, su ümber ringi on kõisi, hooned ümber ringi õue.

Wahel — wahela, ära mine nende wahela, tegi wahela aja wäljade wahela, — wahel, woodi ja seinu wahel seisab tool, meie eneste wahel ütelda, ei ta tee wahet oma laste wahel, — wahelt, peasin tema küünthe wahelt ära, tule nende wahelt ära.

Waral — waral, silma waral, kõhu waral käima, häda waral, kannab selja waral, kapi waral käima, naelte waral ristis rippuma, õngede waral kalu saama, näppude, mere, metsa, õstu waral elama, laps elab sõotmise waral, lapsed on ifka

teiste waral, teeb kõik sundimise waral, — warale, kerjamise warale jääma, wäe warale jätma, jääma.

Wasta — wasta ehk wastu, muist otsatumuute ees, kui liikumiseft kõne on, muist pärandufemuute taga, nagu läheb wasta (wastu) tuult, jõge, koputab wasta (wastu) uft, wiiskas wasta (wastu) maad, seina, kaa — nagu ümber — nime- ja nimeafemesõna wahel, löi mu wasta (wastu) filmi, oma wasta (wastu) rindu ehk wastu mu filmi, wastu oma rindu, — sellewastu tagasõnana ta ütles minu wasta (wastu), tema jüda on külmaks jäänud naese wasta (wastu), maffin tündri tündri wasta (wastu), film filma wasta (wastu), hammas hamba wastu, selle aja wasta (wastu) ennaft röömustama, kurwastan selle wasta (wastu), walmistage endid selle wasta (wastu), ta on minu wasta (wastu); otsatumuutega õhtut wasta, seda wasta ehitama, tooma, mis wanemate meelt wasta seisis, löö uft wasta ehk wastu uft, nemad on teine teisega hammast hammast wasta (wastu), tulgu nemad seia suud suud wasta, kõrts ehitati kiriku wasta, tuli mu wastu, — wastaš, meie pere seisab kirikumõisa wastaš, — wastaft, kõrts kautati kiriku wastaft ära.

Wägi — wäel, wäle, färgi wäel tööb tegema, kuue wäel, õö wäel ehk wäge, oma jõuu wäel, — wöttis ennaft färgi wäle.

Wäli — wäljalt, wee wäljalt too wägeda.

Weer — weere ehk weerde, weeres, weereft.

Wiis — wiisi, päewa wiisi.

Wõit — wõitu, laulawad teine teise wõitu.

Weel on saadik, ta on meie juures Süripäewast saadik, ta jääb meie juure Süripäewast saadik, põlwest saadik, ammuft saadik, waesemast sandist senni kui kõige wägewamast kuningast saadik; niisama kunni ehk senni kui, nagu kunni reedeni, kunni esimese weerandini, kätkest kunni puufärgini, senni kui otsani.

Seisusõna pruugitakse kaa teuförwasõnana, nagu läks mööda, astu sisse, jookse peale, wõta sein wahelt ära, panin wett sekka.

9. Arusaõna.

1) Peaarud. Kõsides ja ühtlasi kahtlane on mitu pärandufemuude mitme otsatumuude mitmet ja mitu paljuse nimetumuuude mitmed otsatumuude mitmid (mitmeid). Mitmet ja mitu, mitu raamatut ja ostsid, aga ma ostsin mitmet sugu raamatuid. Palju öeldakse, nagu palju wett, raha, maad, rahwast, inimesi,

aga mitu maad, inimest. Palju ei muudeta Rest-Gestimaal, üksnes paljaks. Nagu mitu ja palju on iga esimese nimesõnamuutmise järel, ja kõik.

Kindlad aruõnad on: 1 üks (üksigi = ükski), 2 kaks, 3 kolm, 4 neli, 5 viis, 6 kuus, 7 seitse, 8 kaheksa, 9 üheksa, 10 kümme, 100 sada, 1000 tuhat, 1000000 miljon ehk must tuhat. Muudetakse üks pärandusemuude ühe otsatumuude üht ehk ühte kuskohتامuude ühte ja ühesse igauhesse, kaks kahe kaht ehk kahte, kolm kolme kolme, neli nelja nelja, viis wiie wiit, kuus kuue kuut, seitse seitse seitset, kaheksa kaheksa kaheksat, üheksa üheksa üheksat, kümme kümme kümmend (kümmet), sada saa (saja) sada (sata), tuhat tuhanda (tuhanda) tuhat (tuhandad), miljon miljoni miljoni; kuskohتامuude kahte, kolme, nelja, wiide, kuude, teistel on —se. Paljus pruugitakse, kui nimesõna üksnes paljuses pruugitaw on, nagu kahed rangid, kolmed käärid ehk kui mitte üksikud, waid hulga kaupade loetakse, mitmed sukad, ühed heinad, kaks last, aga kahed lapsed, kahed käd. Üksnes nimetusmuude tuleb ette, teiste muudete tarwis on ainus nimesõna paljusega ühendatud, nagu sõitis ühe houstega, kahe houstega, mull ep ole kaht kotta, üksnes 1 ja numbrid peale 10 tulewad sagedaste kaa teistes muudetes ette, nagu räägib ikka üksi sõnu. 10 paljus on kümmed (kümmended) kümnete (kümmendete, kümnide) kümneid (kümnid, kümmendid), 100 saad (sajad, sadanded) sadade sadasid (sajandid), 1000 tuhanded tuhandete (tuhandide) tuhandid, 1000000 miljonid miljonide miljonisid (miljona). Kümme, sada ja tuhat pruugitakse omanduse- ja nimesõnana, nagu tuhandete filmade ees, tuhanded wõõrad, laewad, miljonid rublad.

Seldiseasjalisena ja wõlbiseasjana pruugitakse aruõnad nimesõnana ja nõuawad loetud asja ainuse otsatumuutes, nagu mitu inimest, kolm houst, sada rubla, tuhat lammast, need kuus aastat ehk see kuus aastat, — muidu seisawad nad omadusesõnana nimesõnaga ühesuguses muutes, mis ikka ainusesse jääb, nagu kolme hobusega, saja rubla eest, neljast inimesest, raiu wiide jalku, kolmeks korraks. Mina üks pruugitakse ikka omandusesõnana, ja suurte ümmarguste arude juures pruugitakse paljus, nagu tuhat pisukesti ja suuri loome, aga sada kaksikümmend suurt, kiskmist ja wähemat saart*). Sääraline on, kui aruga ühe suurema hulga üht osa on arwatud. Siis tuleb kellestmuude, nagu kaks

*) Niisama on ikka paljus, kui aru alles tagajärel tuleb, nagu seal on wiis kaupmeest, aga kaupmehi on seal wiis.

minu lastest, aga kaa otsatumuude ehk ühesugune muude aru-
sõnaga, kui nimesõna ees üks pärandusenäitaw sõna seisab, nagu
saatis kaks oma last, andis kabele minu lapsele, kabe minu poja
lapsed, kabe minu lapse juures, tuli kabe herra hobusega, übe
oma sõrmega, mitu neid seda kuulsid; on aga nimesõna ees üks
sennanäitaw nimeasemesõna, siis seisab kellestmuude, kaks neist
lastest, ma nägin kaht neist lastest, ja seisab arusõna ühes teises
muutes kui nimetuse-, päranduse- ehk otsatumuutes, siis tuleb
nimesõna sesjamas muutes paljuses, nenda kui andsin kabele neile
lastele, kahes neis majades, sain ühelt neist mehilt, üksnes kus-
kohtamuute juures seisab nimesõna üffi ainuses, läts ühte neisse
majasse. Ei ole arusõna mitte jautaras meeles mõeldud, siis
on finnitamisõna selle ees, nagu saatis omad kaks last, tuli
herra kabe hobusega, need kaks last, andsin neile kabe(le) lapsele,
neis kahes majas, sain selt ühelt mehelt, läts neisse kahte majasse.

Mitmeordfed kümned, sajad j. n. e. peetakse nimesõnadeks,
nagu kaks, kolm, neli j. n. e. inimest, nii kaa kakskümmend
(20), kolmkümmend (30), nelikümmend (40) j. n. e., kaks sada
(200), kolm sada, neli sada j. n. e. wiis tuhat (5000), kuus
tuhat, seitse tuhat j. n. e. Kaa muudetakse neid nagu nime-
sõnu, kahelkümneaga, kahelkümnel, kahest sajast, kolme tuhandele,
weel übe nimesõnaga, kahelkümne rubla eest, kahelkümne inimesega,
kahelkümnel inimesel, kahest sajast inimesest, kolme tuhande ini-
mesele, saatis kakskümmend oma sulast, kaheskümnes neis maja-
des, tuli kahtekümnesse neisse majasse. Saja ja tuhande juu-
res öeldakse kas üks sada, üks tuhat ehk paljalt sada, tuhat,
nagu arusõna üks wabest kaa teise nimesõna eest ärajäetakse, kui
see übe järeltulewa teise arusõna wastu pannakse, nagu päew
ehk kaks enne. Suuremad ja wähemad arud ühendatakse nenda,
nagu neid kirjutatakse, nagu kaks sada kolmkümmend neli mil-
joni wiis sada kakskümmend seitse tuhat kaheksa sada neliküm-
mend üheksa (234,527,849). Mõnu seisab teist peal, nagu üks-
teist kümmend, kaks teist kümmend j. n. e. kummi üheksateistkümmend.
Kuna iga aru muudetakse, jääb teist muutmata, nagu kaheteist-
kümne tuhande seitseme saja wiiekümne kuue mehega. Ruttu
loetakse üksteist, kaksteist j. n. e.; niisama üks kolmat, kaks kol-
mat j. n. e., üks neljat, kaks neljat j. n. e., j. o. kolmat, nel-
jat kümmend. Ühendatud wiisi pruugitakse üffi nimetusmuutes.
Et wähetuse eest hoida, pannakse „teist“, kui see „teisi“ peab
tähendama, arusõna ette, nagu kaksteist inimest = kaksteistkümmend
inimest, aga teist kaks inimest, teised kaks inimest.

Aru „faks“ näitavad veel paar, mõlemad, kumbki. Üks paarist on teine, nagu mu teine film on haige, teine finnas kadund ära. — Üht umbes aru veldakse üks, kaa mõni ehk arusõna järelepanemisega wälja, mõlemate ees on enamiste veel üks, nagu (üks) aastat kümme, (üks) mõni kümme aastat. Rahtlust kahe aru wahel näitab ehk, nagu neli ehk wiis aastat, neli wiiet aastat.

2) Reaarud. Nende pruukimine on lihtlabane, sest et nad kõik omadusefõnad on. Nende küsimisefõna on mitmes pärandusemuude mitmenda otsatumuude mitmet. Mõlemad esimesed arud on esimene ja teine, harwa kaa kahes, teised on kõik reaarudest äraarutatud, nimelt 3. kolmas, 4. neljas, 5. viies, 6. kuues, 7. seitsmes, 8. kahesjas (kahesjamas), 9. ühesjas (ühesjamas), 10. kümmes (kümmemas), 100. sajandes, 1000. tuhandes. Mõlemad esimesed reaarud esimene ja teine käiwad kuuenda nimesõnamuutmise järel, teiste päranduse- ja otsatumuuted on: 2. kahenda kahet, 3. kolmanda kolmat, 4. neljanda neljat, 5. wiienda wiiet, 6. kuuenda kuuet, 7. seitsmenda seitsmet, 8. kahesjanda kahesjat, 9. ühesjanda ühesjat, 10. kümmenda kümnet, 100. sajande sajandet, 1000. tuhande tuhandet. Pärandusemuude 2 künni 7 pruugitakse kaa harwa kahendama, kolmandama, 8 künni 10 kahesjama, ühesjama, kümmema. — 11. üksteistkümnes pärandusemuude üheteistkümmema otsatumuude ühtteistkümmet, 12. kaksteistkümnes pärandusemuude kaheteistkümmema otsatumuude kahtteistkümmet, 13. kolmasteistkümnes pärandusemuude kolmeteistkümmema otsatumuude kolmatteistkümmet, 14. neljasteistkümnes pärandusemuude neljateistkümmema otsatumuude neljateistkümmet j. n. e., 20. kaheskümnes (fakskümnes) pärandusemuude kaheskümmema otsatumuude kahtkümmet, 30. kolmaskümnes pärandusemuude kolmekümmema otsatumuude kolmatkümmet, 40. neljaskümnes pärandusemuude neljakümmema otsatumuude neljakümmet j. n. e., 21. kaheskümnesesimene pärandusemuude kaheskümneesimese otsatumuude kahtkümmetesimest, 22. kaheskümnesteine pärandusemuude kaheskümneteise otsatumuude kahtkümmetteist, 23. kaheskümneskolmas pärandusemuude kaheskümnekolmanda otsatumuude kahtkümmetkolmat j. n. e., 31. kolmaskümnesesimene pärandusemuude kolmekümneesimese otsatumuude kolmatkümmetesimest, 32. kolmaskümnesteine pärandusemuude kolmekümneteise otsatumuude kolmatkümmetteist, 33. kolmaskümneskolmas pärandusemuude kolmekümnekolmanda otsatumuude kolmatkümmetkolmat j. n. e.

Kõik arud, teist 11 künni 19 wahel wäljawõetud, muudetakse, nagu tuhande kahesja saja kahesjatümmeteisel aastal, nelja-

teistkümndal heinakuupäewal anti Ria linnas „Ründja“ wälja, ehk Sakfalee wiisi aastal tuhat kahesja sada kahesakümnd kaks (1882). Kaa reaarude juures wõiwad mitmekordsete kümnete juures ühed eesotjas seista, nagu 11 kummi 19, esimene kolmatkümnd = kaheskümnesesimene (21), teine neljatkümnd = kolmaskümnesteine (32), kolmas wiietkümnd = neljaskümneswiies (45) j. n. e. Üksnes esimene aru muudetakse, seitsmendal aastal kahesakümnd, wiiendaft päewast seitsmetkümnd.

3) Peaarudeft arutatakse omadusejõnu — ne lõpuga, nimelt 1 ühene, 2 kahene, 3 kolmene, 4 neljane, 5 wiiene, wiidene, 6 kuune, kuudine, 7 seitsmene, 8 kahesjane, 9 ühesjane, 10 kummene, 11 üksteistkummene, 20 kaheskummene, 31 kolmekümneühene, 45 neljakümnewiiene j. n. e. pärandusemuutest nagu üks aasta ehk päewa kolmene laps, kaa üks aastane ehk päewa kolmene laps.

4) Murtud numbrite aruõnad. Pool on ainuses nimesõna ja paljuses omaduseõna nagu, nagu mull on weel pool leiba, andis mulle poole leiba, poole leiwaga, poolest leiwast, ta on alles pool poisifest, pooled leiwad, pooli jõnu ajama, pooltest (poolest) kopikatest korjatakse ruble kokku. Teisiti on ainuses pool wenda ja pool õde, kelle pärandusemuute poole peale ifka pärandusemuude tuleb, kaa kui see õeldiseasi on (sellewastu poole leiba), ta wõttis mu poole õe naeseks, laskis mu poole wenna lahsti. Segatud arud loetakse nenda: kaks üks pool, kolm üks pool j. n. e. ehk pool kolmat, pool neljat j. n. e., poolteist sada (150), pool kuuet, tuhat (5500). Esimese ütlemise juures muudetakse iga aru oma ette, nagu ta seisib seal kaks ühe poole aastat, ei ta 'p ole weel kaht üht poolt aastat wana, kase ühe poole aasta sees, teises jääb pool järgmise aruga muutmata, nagu pool wiiet aastat, pool wiiet aasta sees, pool wiiet saja aasta eest, pool wiietteistkümnet aastane; muudetakse aga kaa näitaja nimeasemesõnaga, nagu selle pooleteise aasta sees. — Teiste murtud numbrite tarwis pruugitakse kolmandik, neljandik, wiieandik, kuueandik, seitsmendik, kahesjandik, ühesjandik, kummendik, kaksteistkummendik, kuusteistkummendik j. n. e., ehk osa = weerend (weerand), nagu $\frac{1}{3}$ üks kolmandik, kolmas osa, $\frac{1}{4}$ üks neljandik, üks weerand, osa ehk neljas osa, $\frac{3}{5}$ kolm wiieandiku, kolm wiiet osa, $\frac{7}{16}$ seitse kuusteistkummendiku, seitse kuuetteistkümnet osa j. n. e.; lugija jääb muutmata, nagu kolmneljandikust kolmest neljandikust asemel. — On lugija üks wähem kui nimetaja, siis loetakse kaks osa, kolm osa, neli osa, kus wähe

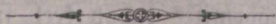
suurem on kolm osa kaht waja, neli osa kolme waja, kolm osa wiieft jauft, üksteistkümmend osa kahestkümmestwiieft jauft ($11/25$).

5) Roguarusõnad öeldakse pärandusemuutes, nagu olime kolmekümmewiie mehe, meie kündsime kuue mehe, nelja leiwa ühes peres, nemad käisid kolme poisikese, muist teuförwasõnana, nagu kuuekese (kuue käsi, kuuekeste, kuue keske), kolmekesi (kolme käsi, kolmekeste, kolme keske), ehk üksi kaks kolmi j. n. e., meid oli kolmkümmendwiis meest, käisime kolm poisikest. Mitmekesi ehk mitmekeste on kaa üks omaduseõna mitmekesine.

6) Seisuarudeft on wõrs, selle wõrs ehk see wõrs, ühe wõrs, kase wõrs, selle wõrs neil on weel, nüüd on ühe wõrs kõigil, fenna on weel teine see wõrs maad, anna kõigile ühe wõrs, andsin teisele kaks see wõrt, ma ei wõi kõigile ühe wõrt anda. — Nagu wõrs on kaa palju, nagu kus meil häbi ja häda ühe palju oli.

7) Teuförwasõnaarud on reaarud kelleksmuutes, nagu teiseks, kolmandaks, neljandaks, wiierendaks j. n. e. üksnes esimesest öeldakse esiteks (esmaks).

Teised teuförwasõnasarnased ütlemised öeldakse nenda: a) üks kord, kaks korda ehk kasele korrale, kolm korda j. n. e., ja seft arutatud omaduseõnadega ühekordne (korrane), kahekordne, kolmekordne j. n. e., — b) esimest korda, teist korda, kolmat korda j. n. e., ja esimesel korral, teisel korral j. n. e.

II. Õeldiseõpetus.

Üleüldised tähendused.

Üks sõnadega väljaveeldud mõte hüütakse õeldiseks. Iga veeldise sees on 1) veeldiseasjaline, 2) väljaveeldis ja 3) veeldiseasi.

Sõnajärg on Geestikeele sees kaunis waba. Peaveeldise sees seisab esiteks veeldiseasjaline, siis väljaveeldiseteusõna, siis veeldise laiendused; on teusõna abiteusõnaga kous, siis seisab abiteusõna väljaveeldiseteusõna asemel, näitujeks ta müüb täna kõik oma lambad ära, aga ta on täna kõik oma lambad äramüünud, ta tahab täna kõik oma lambad äramüüa. Küsimise tarwis on „kas,“ nagu kas ta müüb täna kõik oma lambad ära? kas ta on täna kõik oma lambad äramüünud? kas ta tahab täna kõik oma lambad äramüüa? Nagu „kas,“ nenda seisawad ka kõik teised küsimiseõnad veeldise eesotsas, nagu mispärast, kudas, millas ta tahab kõik omad lehmad äramüüa? mitu lammast ta on tahtnud äramüüa? kumma ta müüb täna ära? Kõrwasveeldise sees seisab teusõna lõpetuseks, nagu kui ehk et ta täna kõik oma lambad äramüüb.

Sõnade ümberpöörmisses lubab keel suurt wabadust, nagu kas olen mina kaewand sinu peale? kas mina olen sinu peale kaewand? waene lugu on see, see on waene lugu, ära tahtis hobused tappa, tahtis hobused äratappa, ma mitte seda ei wõi velda, ma ei wõi mitte seda velda, Sumal andku teile elu pitka, auu kõrget, Sumal andku teile pitka elu, kõrget auu, ei kõik kanad õrrele ei saa, kõik kanad ei saa õrrele, kõik pilwed ei anna wett, ei kõik pilwed anna wett.

Tugewamat mõnu pannakse kordamise läbi sõna peale, nagu ma palusin küll, aga ei saanud ega saanud, ootasin küll mitu ja mitu nädalat, aga ei tulnud ega tulnud.

Juttupakkumise juures seisab jutule wõetaw inimene nimetusemuutes, nagu Jaan ae. Hüüdmiste juures seisab inimene nimetusemuutes, asi, kelle pärast õhatakse, aga otsatumuutes,

nagu oh mina waene! oh teie ruualad! oh seda head naest! oh risti oh wiletsust!

Soowimiseööeldis seisab käskimisewiisi kolmandamas inimeses, kus soow tulewal ajal tõeks mõeldakse minewat, ehk soowimisewiisis, kui täitmine üksnes wõimalik ehk kaa, kus soow minewa aja peale näitab, wõimata mõeldakse, nagu kui ma aga täna weel linna saaksin, ehk wõeldiseasjalise ümberpöörmisega, saaksin ma aga täna weel linna.

Küsimiseööeldised küsitakse küsijawa nimeasemesõnaga ehk teuförwasõnaga, kus need puuduwad, seal seisab küsimiseõna kas, ja nimelt kas ilma sõnajärje muutmiseta ehk wõeldiseasjalise ümberpöörmisega, nagu kelle peale sa tahad ehk tahad sa kaewata? mis tööd ta on ehk on ta täna teinud? kust meie peame ehk peame meie seda saama? kuidas teie wõite ehk wõite teie nenda rääkida? kas inimene wõib sellega läbijaada? kas ta on kõik tagasitoonud? Ümberpöörmise juures jäetakse „kas“ wälja, nagu on ta ikka weel haige ehk kas ta on ikka weel haige? Küsijaw teuförwasõna kui jäetakse kaa wahest wälja, nagu kaugelt sa oled ehk kui kaugelt sa oled? kawa ja seal oled olnud ehk kui kawa ja seal oled olnud? niisama ammuks see on? paljaks seda on? — „Ehk“ asemel wastastiku küsimise sees on wõi, ja kui wäljaööeldis mõlemate liikmete sees mitte seesama ei ole, siis korratakse küsimiseõna teise liikme sees, nagu kas ja tuled westkiit wõi kõrtsiit? kas sull on odre müüa wõi kaeru? aga kas ja lähed täna weel linna, wõi kas ja jätab hoomseks ehk wõi jätab ja hoomseks? — Citamisküsimistes on kas . . . ei asemel kaa eks, mis kaa kutsumise tarwis pruugitakse, nagu eks ta tule sisse = tulgu ta sisse, eks ja räägi oma juttu = räägi oma juttu, eks tehku nooremad kaa järele = eks nooremad tee kaa järele ehk tehku nooremad kaa järele.

Wastuses korratakse küsimiseööeldise teusõna, nagu kas inimene wõib sellega läbijaada? jah wõib, wõib jah, wõib küll, küll wõib, ei wõi, kas lähen? jah mine, mine küll, ära mine mitte; on küsimise sees mõnu ühe teise sõna ja mitte teusõna peal, siis korratakse see jah ja ei mitte-ga, nagu kas ja lähed hoomeline linna? jah lähen, jah hoomeline, jah linna, ei lähe, ei mitte hoomeline, ei mitte linna; teusõna kordamise asemel wõib kaa paljas tõestamisõna seista, nagu kas ta saab oma tööga walmis? saab küll ehk küll ikka, ei saa ehk ei mitte.

Kannatawa öeldise wastu tehakse neist kirjameestest, kes Saksa keele mõtlewad, palju wigasid. Mind, sind, meid, teid otsitakse asemel kirjutawad nad mind ja ab otsitud.

Üksiku sõnade ehk terve öeldiste kõrwupanewa ühenduse tarwis on sidemesõnad, nagu arutawad ehk, ehk — ehk, wõi, kas — wõi, muidu, kas — kas, ford — ford, — teisekste-
gewad aga, waid, muud kui, — põhjandaw sest, — järel-
tulewad seepärast, sellepärast, siis, — ühendawad ja, ning,
nii hästi — kui, nii — nii, mitte aga — waid kaa, mitte
ainumalt — waid kaa, mitte üksipäinis — waid kaa, ei üks-
nes — waid weel, ega, ei — ega, ei — ei. — Sagedaste jäe-
takse sidemesõnad maha, nagu ära pehha hārga, (sest) hārg läheb
pehstes hullemaks, ära kiida ise ennaft, (waid) lasse muud kiita.
Sagedaste jäetakse kaa ja maha, kus kaks sõna üht asja tähenda-
wad, nagu häda waewaga, iga aeg küsib oma tööd tegu, kui
Sumal elu terwist annab, ajad päewad läksid edasi, wõtaks süle
seljaga wastu, anti süüa juua, arwawad teda paremaft lihast
wereft olewat, pisike suur jäi sisse, puhtaks lagedaks ärasõoma,
luuks lagedaks, puuks paljaks, ööd päewad tegin tööd, kõik suud
silmad, kõik minu luu liha, ma olen maad ilma näinud.

Mahajäämad on sõnad, mis rutulise kõne sees mahajää-
wad, nagu Suhan (andis) hobusele pihta ja (läks) tuhat nelja
ajades edasi, mis teha, kust talupojale küünalt wõtta.

Sihtlabane öeldis.

Öeldiseasjaline.

Öeldiseasjaline tuleb kahes kujus ette, kindel (nimetuse-
muude) ja kahtlane (otsatumuude), olgu öeldis tõestaw ehk eitaw.
Nimetusemuude seisab 1) mõjuwa teusõnade, niisama kaa 2) mõju-
mata teusõnade juures, kui asi terwelt, sellewastu otsatumuude,
kui asjast üks teadmata o s a on mõeldud.

Üks juurelisatud omadusetunnismärk ei mõju mitte, et see nenda
kinnitatud sõna nagu terve seltsi o s a k s wõiks peetud saada,
waid mõlemad kofku on jälle terve asi oma ette, nagu peenikene
wihm kahetab, kange wälk läis toa sisse, temal on pitkad küüned
(kõik ühепиткufed), temal on pitki küüsi (mõned aga), temal on
ju hallid hiuksed (kõik), temal on ju halla hiuksid (üks o s a aga),
nüüd on aeg koju minna, nüüd on weel aega koju minna.

Teusõna, kelle juures kõige sagedamine küsimine tõuseb, kas
nimetuse- ehk otsatumuude, on o l e m a. Nimetusemuutes on
mull on hirm, janu, nälg, õigus, mure, tüli, mull on hea meel,
paha meel, hale meel, hoonel on katus, seinad, ukfjed, aknad, puul
on oksad ja lehed, sell talupojal on ait, saun, hobused, härjad,

põllud (kõik terwed), aga sell kaupmehel on soola, tõrwa, naelu, wiina (otsatumuude, terve asja teadmata osa), niisama mull on külma wett, sell kaewul on külm wesi, sell peremehel on head härjad ja sell peremehel on haigid hãrgi, ja nenda ifka, kui ühest osast mõeldakse, nagu sell kaewul on wett rohkeste, peremehel on hobused küll, sellewastu jälle teises meeles sell peremehel on küll hobused weel, aga hãrgi ep ole tal mitte.

Otsatumuutes seisab õeldiseasjaline üksnes mõjumata teuseõnade juures, nagu senna mahub weel inimesi, senna mahub weel palju, wãhe inimesi, saab lund, peenikest wihma, jãmedat rahet, ninast jookseb werd, tiiki kaswab sammalt, puhub pehmet tuult, siin kaswab herrale noort metsa, sellesarnatsid asju juhtub küll, juba korjab inimesi, kas kuulub uudist? See otsatumuute seis on küll sellega ühes, et selle peal mõnu on, nimetusemuute peal mitte, nagu katlas keeb hernid (mis), herved keewad katlas (kus), siit kãib tuult sisse (mis), tuul kãib siit sisse (kus), niisama abjust tuleb wingu ja wing tuleb abjust, aknast sadas wihma sisse ja wihm sadas aknast sisse. — Õeldiseasjalise otsatumuudet pruugitakse paljuses ja tarwisõnade ehk kehata sõnade juures ainuses, ja kehata asjadest ainuses ei wõi küll mitte üht osa mõelda. Siiski tuleb seda ette, kui elawat hinge nãgemata olekus nagu jeltsi asemelolijat mõeldakse, kaa siin on otsatumuutel mõnu peal, nagu talus peab peremeest olema ja peremees peab talus olema, mull on houst tarwis, aga see hobune lähew mulle wãga tarwis, talupojast saab küll kaa herrat, kas niisugust elajat on kaa maa peal, mis asja sull on? nenda kaa teunimeõnad — mine lõpuga, nagu mull on rãatimist, palumist, kirjutamist. Koguni nimeasemeõnu wõib kaa nenda pruukida, kuidas see wõib olla ja kuidas seda wõib olla? on kaa seda, kui seda sünnib, suurt seda on! paljuks mind on, ei sa wõi teada, kunniks sind weel siin on, meid oli kuus. Kui muidu üsna ühesuguste õeldiste sees nimetusemuude ja otsatumuude õeldiseasjalisena wahetawad, siis on ifka mõlematel wahel wahel, nagu paljuks mina olen, ei saa wõi teada, kunniks sina weel siin oled, meie olime kuus, see puudub ja seda puudub, palgesse lõi will ja palgesse lõi willi, kas tuleb keegi ehk weel üleülbsemalt ja kahtlasemalt kedagi; muu ja muud wahel tehakse nenda wahet, et asjade juures otsatumuude (muud) pruugitakse, nagu ühtegi muud, muud midagi, mis muud, inimeste juures aga mõlemad, nagu keegi ehk keegi ehk ükski muu ja kedagi muud.

Õitamisõeldiste sees seisawad niisama mõlemad õeldiseasjalistemuuted. Kus otsatumuude tõestawa õeldise sees pruugitakse, seal jääb see kaa muidugi paigale, kui eitamine weel juure-

tuleb, nagu ei saa lund, ninast ei jookse enam werd, siin ei kaswa weel noort metsa, ei korja weel inimesi, ei kuulu uudist midagi, katlas ei kee hernid, aga herved ei kee katlas, siit ei käi tuult siäse, aga tuul ei tule siit siäse, ahjust ei tule wingu, aga wing ei tule ahjust, afnast ei sadanud wihma siäse, aga wihm ei sadanud afnast siäse, talupojast ei saa küll mitte herrat, ei seda wõi olla, aga see ei wõi olla, seda ei sünni ilmaški, ei tulnud teegi ehk ükski muu ja kedagi muud. — Teusõna olema juures on otjatumuude, nagu temal ep ole weel halla hiuksid, mull ep ole hirmu, nälg, õigust, hoonel ep ole weel katust, seinu, afnaid, sell talupojal ep ole hãrgi ega hobusid, temawanusid mehi ei ole, tema jüdames ei ole muud kui kadodus, muid ei ole, paremat maad ei wõi olla, nüüd ep ole weel aega ruffid leigata. Kui aga õeldise omaduse-tunnismãrk arasalatakse ehk alandatakse, siis seisab õeldiseasjaline nimetusemuutes, nagu meil ei ole ilusat rohuaeda, aga meil ei ole nii ilus rohuaed kui neil, paremaid odre (õhre) mull ei ole mitte, aga ega temal paremad odrad ei ole kui minul, ega meiega ole seesama lugu, neil ei ole kuigi suur maja, tänana ei ole nii kange tuul kui heile, ei seal ole parem wiljamaa kui siin, ega teil ole niin karjamaad, aga ega siin ole teie karjamaa, tänawu ei ole weel sooja aega olnud, aga siis ei olnud weel soe aeg, nüüd ei ole weel aeg ruffid leigata, ega tänana ole pühapäew, miks leiba ei ole laua peal? aga miks leib ei ole laua peal? peremeest ennast ep ole kodu, aga peremees ise ep ole weel kodu. Kõsimine eks (kas ei) on sagedaste tõestaw, selle juures õeldiseasjaline nimetusemuutes seisab, nagu eks sull ole weel wastust käes? aga eks sull ole wastus käes (tõestaw), eks sull siis ole filmi peas? aga eks sull ole filmad peas, eks tal olnud must kuub seljas.

Da õeldis üks inimese nimeasjemesõna, siis jäetakse see, kui seal peal mõnu ei seis, sagedaste maha, iseäranis esimeses ja teises inimeses, wãhem kolmandamas.

Kahtlase õeldiseasjalise tarwis ei ole Gestickeele sees iseäralist sõna, selle asemel pruugitakse 1) mõjumata ja mõjuwa teusõna kannataw wiis, nagu ei jeda tohita wõtta, oleks minu jãrele tulnud, wãhest saab kure oldud, ei teatud kust pidi wõtma, tänana oleks pidanud mindama, soola leiwaga üksi ei elata; — 2) tegawa, iseäranis mõjuwa teusõna aintuse kolmas inimene, nagu ei jeda tohi wõtta, ei tea, kust peab wõtma, tänana oleks pidanud mindama (kannataw) ja wedama (tegew), tooks küll, kui teaks, jeda wõib küll saada, natukest tunneb näpuga katsudes, külast ei pease läbi, peab ümberkãima, suuga jõuab palju teha, mis teha, kui

paremat ammetit ei ole saanud õpitud; — 3) tegewa teusõna — paljuse kolmas inimene, kus inimesed ehk rahvas üldiseasjalise mõeldakse, räägivad küll, et peab hea olema, loodavad ikka, et ilm peab pehmemaks minema; — 4) kaa ainuse teine inimene, mis tahab teha, kui paremat ei ole, näed küll wäewa, aga ei aita midagi.

Wäljaõeldis.

Kui üldiseasjaline otsatumuutes on, siis seisab wäljaõeldise teusõna ikka ainuses, on see nimetusemuutes, siis on wäljaõeldise ühtesündimine. Näitab wäljaõeldise teusõna mitme üldiseasjalise peale: siis seisab teusõna paljuses ja esimene inimene käib teise ja kolmandama, teine kolmandama ees, nagu mina ja sina wõi tema, mina ja teie wõi nemad, meie ja teie (sina) wõi nemad (tema) tulime, sina wõi teie ja tema, sina wõi teie ja nemad tulite, kolmandama inimese nimeasemesõna asemel wõib kaa üks nimesõna seista, mina ja Mart tulime, sina ja Mart tulite, selle asemel üldise kaa meie tulime Martiga, teie tulite Martiga, nemad tulivad Martiga.

Wäljaõeldise nimetusemuunde näitab, mis ja kuidas üldiseasjaline iseene ette on, tema jäädawat omadust ja loomu, nagu see on wesi, muld, tuhk, rasw, mtu wend on koolmeister, kõster, kaupmees, õpetaja, kaew on sügaw, mägi on kõrge, rohi on haljas, see on suur asi, esimene ford, mina olen see mees, mis ma enne olin, seefama olen ma nüüdki. Citamine ei tee fiin wahet, nagu see ep ole mitte wesi, mu wend ei ole mitte kaupmees, kaew ei ole mitte sügaw, ega see ole suur asi, mina ei ole mitte enam see, mis ma enne olin, üksnes muu ja muud juures tehakse wahet, nagu mina ei ole muu keegi ehk muu kui seefama mees, aga mina ei ole muud kui sulane, seda ei ole suurt, neid on mitmekarwalisi.

Wäljaõeldis seisab üldiseasjalisega ühe aru sees, nagu mu wennad on kaupmehed, nemad on sõbrad, sugulased, kaewud on sügawad, aidad on tühjad, olge rõõmsad, õiglased, nii head, inimeseta kannatawas wiisil üldise mõeldakse siis oldi rõõmsad. Teistiti on terwe „olge terwe“ sees ja täis, nagu kotid on täis, sellewastu täied kotid. Niisama on lugu teiste mündete ja seisusõnadega pruugitud mündetega, nagu need sõrmused on kullast, heinamaad on metsas, üksed on lufus, need inimesed on ju wanuse poole. Ümberpöörduw ühendatakse jälle teised teusõnad kui „olema“ omadusesõnaga, kui mitte ühe sündinud asja wiisi ei näidata, waid kuida üldiseasjaline sellejuures on ehk seisab, nagu kiviaines sei-

fab wili niiste, humalad kaswafid siin enne wägewad, mäeotsab paistewad weel walged, seisa pitt.

Wäljaõeldise kelleksmuude ütleb ühest asjast seda, mis see juhtumise wiisi ja ajuti kindla ehk teadmata aja sees on, nagu ta on kaks kuud pidalifeks olnud, see pois on nüüd meil sulaseks, kui mina Swaks oleksin olnud, tema tütar on mull lapselõidjaks, tema wend on kõster, tema wend on meie kiriku juures kõstriks. Ise wiisi on ole (olge, olgu) terweks ehk tuhandeks terweks ole (olge, olgu) terwe kõrwas.

Wäljaõeldis seisab otsatumuutes, kui see näitab, kust liigist üks asi oma loomu poolest päralt, nagu ta on juba surma nägu, pilwed on wihma karwa, tema oli oma tahtmist, ma olen wiimikuid lapsi, see on soola magu, ta on waese rahwa lapsi, tema on suurt sugu, kuub on uut moodi, lagled on kaht tõugu, tükk on mäge ja teine metsa, see on õiget aega, õlekubud on weike wõitu ehk wõima, mõis on Tartu maakonda, nemad on üht isa, teist ema, kalad on marja ja niiska, nemad on üht sugu, seda sama sohki, see ep ole minu wõima, nemad on üht nägu, kus fina aset oled? see on liiga, mina olen tema poege, ta on meie usku, katoliki usku; teine lugu on, kui ühe õeldiseasjalise nime-tufemuute asemel weel üks otsatumuude on, nagu seda on liiga, siin on liiga õeldiseasjaline ja seda on nimesõnalisa, niisama neid on mitmekarwalisi, neid ehk inimesi oli suur hull, kümme; neid on mitmekarwalised (nende hulgas) ja nemad on mitmekarwalised (kõik), nemad on mitmekarwalisi.

Wäljaõeldis pärandufemuutes tuleb harwa ette, nagu see kuub on minu, kelle maja see on? see on meie wanemate.

Dmadufetunnismärk.

1) Kindlat sugusõna Gestickeele sees ei ole. Selle asemel pruugitakse sennanäitaw nimeafemesõna see, kelle peal siis õeldise-mõnu seisab, nagu häda selle lapsese, mis (õigem kes) mitte wanemate sõna ei wõta kuulda, teised küll on hästi kaswanud, aga see puu, mis ma ise oma käega olen istutanud, ei taha weel wilja kanda ühtegi, see on see laew, mis meie ootamise, siin on see puu, mis ma mullu istutasin, aga see on puu, mis ma istutasin. Arusõna üks paljus ühed on kahtlaseks sugusõnaks. Üsna selgeste ütelda, kus ta peab seisma ja kus ta mitte ei tohi seista, ei ole wõimalik. — a) Õeldiseasjaline ja õeldiseasi pruugitakse ilma selle sugusõnata, kui need midagi tuttawad ettearwatawad, nõupeatawad, teatawad, oodatawad, muidugimõistetawad on,

fugufõnaga aga, kui need tundmata ja wõõrad on, nagu mull on hobune, mull on üks hobune, kas sull on kirwes, miska sünnib puu maharaiuda? kas sull on üks kirwes, miska sünnib puu maharaiuda? hobune (oma tuttav) on lepikus, üks hobune (wõõras) on lepikus, mees tahab herra jutule, üks mees (wõõras) tahab herra jutule, wõõrad on kojaukse ees, ühed wõõrad on kojaukse ees, aga wõõraid (üks osa) on kojaukse ees. Deldiseasjaga on niifamafugune lugu, nagu ma saatsin teise temale appi (keda rääkija ja räägitaw tunneb), ma juhatan sulle ühe mehe, ta kinkis mulle ühed head käärid (mis ma enne ei tunnud), wõta suurem nael (tuttawa hulga feast), osta mulle üks hobune (keda meie mõlemad weel ei tunne), senna peaks sild tehtama (nõu teha), senna peaks sild tehtama (mis paraja koha pärast muidugi mõista nõutakse), senna peaks üks sild tehtama (paha ei oleks, kui senna kusagile üks sild peaks tehtama). — b) Kindlam on ühe pruukimine wäljabelsienimesõna juures, see lisatakse üksnes juure, kui see waimu ja õpitud ammeti peale tähendab, nagu ta on üks auus mees, üks waras, üks walelik, üks lurjus, üks unikott, nemad on mõlemad ühed koerad, ühed head inimesed, see on üks kawal loom, aga see on koer, lammas, maha, puu, see mees on puusepp, Rootslane, peremees, soldat, metsawalt.

2) Omadusesõna. Siit on kaa nimesõnad ja aruõnad päralt. Omadusesõnad peatfiwad oma nimesõnaga ühes muutes ja arus olema, aga Rest-Gestimaal on see puuduline. Kuskohtamuutes jääb —se ja kellele muutes —le maha, nagu kalli Gesti rahwale, noorema wennale, õige teele. Kogunimesõnade juure pannakse omadusesõna paljuses, nagu mõlemad naesterahwas, noored rahwas, enne neid uusi rahwast, need pisut elajaid, wiimsil kolmel aastal, paljusenimesõna juures seisab omadusesõna pärandusesemuude ainuses ja nendajamati kõik omadusesõna pärandusesemuutest tehtud muuted, otsatumuude aga käib korrapärast nimesõnaga ühte ja niifama kaa otsatumuutest tehtud muuted, nende asemel wõib aga kaa ainuse pärandusesemuutest tehtud muutid pruukida, nagu mõlemad käed, pärandusesemuude mõlema kätte, otsatumuude mõlemaid käsi, kustuude mõlemas ehk mõlemas kättes, kellele muude mõlemaile ehk mõlemale kättele harjunud wiisi mõlema kättele, kellele muude mõlemail ehk mõlemal kätteil, walged riided, pärandusesemuude walge riiete, otsatumuude walgid riidid, kustuude walgist ehk walgest riietest (riidist), kellele muude walgil ehk walgel riietel (riidil). Kuwendama nimesõna muutmise järel omadusesõnadel on ikka kaa paljuse pärandusesemuude ja selle järele tehtud muuted, esimese nimesõna

muutmise järel ei ialgi. Seisawad omadusesõnad nimesõnana, siis muudetakse nad igas muutes täieste, nagu rikaste raha, rikastele, pühadest, aga rikka inimeste, rikka inimestele, pühast inimestest.

Tuule ja mõistusesõnade ehk muidu ennemuistse kõnewiiside sees seisab omadusesõna nimesõna järel, nagu tuul kanapoja kofutab, wihaleht lapse noore, Sumal andku teile elu pitka, auu kõrget, ei wõtta suwel pitkal raamatut kätte.

Kui omanduse- ja nimesõnast kofkupandud sõna tehakse, siis jääb esimine muidugi muutmata nagu täied talupojad (kuuepäe-wamehed) ja täistalupojad (selged Gesslased); enamiste pruugitakse kofkupandud sõnaes nimesõna üksi, nagu õhtutuul (lääne-poolt tuul), aga õhtune tuul (mis õhtu puhub).

Mõned omadusesõnad tarwitawad weel üht lisa. See sünnib pärandusemuute läbi, mis suuruft, ruumi, igapidist laiust ja muud näitab, nagu kolmetoobine, neljanaelane, minusuurune, kämblalaiune, wiieküünrane, küünraförgune, käewarrejämeline, wihmaalune, lauapealne, wereaadne, raharikas, metsaküün, Petri-nimeline (tema nimi on Peter), aga Petri nimeline (Petri kaim), minu nimeline (minu kaim). Mõõt seisab tõestawa õeldiste sees nimetusemuutes, eitawa õeldiste sees otsatumuutes, nagu ta on üks aasta, pool aastat, paar aastat, kolm aastat, mitu aastat, mõni aasta wana, ei see ole üht sülda, poolt sülda, kaht sülda pikk, omadusetunnismärgina niisama, üks kolm aastat wana laps, ehk muidu kofkupandud omadusesõnaga, üks kolmeaastane laps, üks kahejüllane palk.

3) Omadusetunnismärk seisab nimesõna ees.

Pärandusemuude seisab kofkupandud sõnas, kui see nimesõna loomu ehk liisku näitab, ja nenda ifka ainuses, kui kaa sõna muidu paljuses peaks pruugitama, nagu teupäewad, loiduaeg, kaerakott (kaerad), nisumaa (nisud), pulmarahwas (pulmad), talgu-õlut (talgud), filmanarts (filmad), wahet on hästi teha lamba-laut lammasste laut, nefrutiraha nefrutite raha, saab sulasepalga sulaste palk makseti wälja. — Mitte kofkupandaw pärandusemuude on õeldiseasjaline, nagu Sumala heldus, inimese lootus, meie walla inimesed, wee kohifemine, koera haukumine, waadi põhi, maja katus, ehk õeldiseasi, nagu inimese tapmine, Sumala kartus, siiski wõib, kui ilma pärandusemuute tähenduse peale waatamata nimesõna ligemat tähendust wäljaõelda tahetakse, kaa siin kofkupandut pruukida, mis rääkimise juures ifka nimesõna healemõjust tunda on, nagu inimesetapmine, Sumalakartus, koera-haukumine, kellahelin ja kella helin, kellade helin; on pärandusemuutel enesel weel üks seletusesõna ees, siis näitab see lahutatud

healemõnuga pärandusemuute peale üffi, mõlema sõnade kofku-
ütlemise juures koqusõna peale, nagu nemad on meie walla
inimesed ja ta on meie walla wanem. Omadusetunnismärgi
pärandusemuutid wõiwad mitu tükki ühe teise järel tulla, kus siis
ikka eelkäija järgmist ligemalt seletab, nagu mu selle poja naefe
wenna lapsed.

Otfatumuude seisab omadusetunnismärgina, aga üksnes, kui
sell enesel weel üks seletusesõna enese ees on, nagu wihma karwa
pilwed, suurt sugu rahwas, uut moodi kuub ja uue moodi kuub,
üht nägu lapsed, noore wõitu ehk wõima inimene, meie usku
inimesed, paremat seltsi kartuhwolid.

Teised muuted pruugitakse iseäranis luulekeele sees omaduse-
tunnismärgina, aga ka igapäewases keeles, nenda kellelmuude,
nagu waskiratusil wanfriga, aine keelil kutsumine, hõbenofal lin-
nufene, — kusmuude literissa linikud, sulgis kuub, lufus
ufest sisseminema, fortsus kulmuqa, winnas püis, päris inimesed,
wangis kuniqaq, rafus läsi, tähtes taewas, pilwes ilm, — kustu-
muude hõbedast oda, puust pink, plekist toos, traadist konks,
õigusel on wahast nina; — niisama seisowad mõned teufõr-
wasõnamuuted omadusetunnismärgina, nagu ehana riides,
mõrtsufana malgaq, omas koquna riigis, wiifita kombes, ilma
tööta inimene, süüta surm, armuheitmata inimene, hädata elu,
pärani suuga, maani särk, kaksipidi lugu, ülespibi nina, ene-
muiste mälestusi, päiwiti sulane, pärafi põlwe rahwas, pärafi
riid, tagasi kaelaga, waastastiku äär, paariistiku number, ülestiku
woodid, kummuli pada, laiali tiibuga, wäqifi elu, jalasi rahwas,
wabelite kättega, hiljuti laps, majal mail, ühes kaugek külas, kau-
gemalt rahwas, jõude kingad, tagant wäraw, kust mees sa oled?
siit koha inimesed, wäga äkitielt trepid, lendes sammul, lausa
laqedal, wiltu silmil, finni tähed, püsti kaelaga, labti hinstega,
alasti loomad; — wiimaks weel mitmed seisufõnad päranduse-
ehk otfatumuutega, nagu enne aega laps, enne päewa töö, üle
määra sõna, üle kuuekümnne aasta mees, pealt ratta weskki, alt
ratta weskki, keha järel kuub, wanuse poole inimene, adra taga
mees, minu ema poolt selts, pehme südamega inimene, walge
werega mees. Mõned seda seltsi ühendused, muutmata omaduse-
tunnismärgiga, wõiwad kofkupandud saada, nagu salafõnula, ehk
pruugitakse äraarutatud omadusesõna — ne lõpuga, nagu enne-
aegne laps.

Nimesõnalisa.

Kellenamuude on peaaegu kadunud, aga pruugitakse veel pisut, nagu lapsena ta hakkas põdema, rikkana ta tuli meie külasse, tüdruk toodi noorena seia, toovad heinad rohtuna koju; selle asemel pruugitakse kelleksmuude, nagu elab teise juures poppiks.

Palju laiemalt on sellesama mõtte sees kelleltmuude pruugitanud, nagu lapselt ta hakkas põdema, rikkalt ta tuli meie külasse, tüdruk toodi noorelt seia, odrad lastsin haljalt äraleigata, see jäägu küntult seisma; — kelleltmuude nimesõnalisana paljuse kõrvas seisab enamiste ainuses, ja korrapäraselt nenda, kui see omadusse sõna on.

Enimese seisus, amet ehk aunimi seisab nime ees, nagu keiser Peter, kuningas Dawid, peremees Mart, kaupmees Mugis, sulane Hans, rätsepp Kaarl, sepp Jonas, karjane Mihkel, ja mõlemad muudetakse, nagu keisrist Petrilt, peremeest Marti, karjatse Mihkli, üksnes kellele muute — le jääb esimese sõna juurest maha, nagu keisri Petrile; ei ole pärisnime juureantud sõna mitte aunimi, waid ühe würsti liigunimi, siis seisab see nime järel, nagu Aleksander Suur, Aleksandri Suure teud, Aleksandrist Suurest; seisab liianime ees ristinimi, siis jääb see muutmata, nagu kangru ehk kangur Peter Niine soowimise peale. Enne pärispõlwe ärakautamist, ja igapäewases elus praegugi veel, hüüti inimest isa nime järele, nagu Jaani Jüri, Mihkli Jaani Peter, ehk elukoha järel, nagu Sõõrupere Juhani ehk lühidelt Sõõru Juhani. — Sõnad herra, isand, prõua, emand, noor herra, noorsand, noor isand, preilien, mamsel seisawad pärisnime pärandusemuute järel, nagu Petersoni isandale, Anna preilnal, uuema kirjakeele sees pannakse ameti- ja aunimi pärisnime ette. — Kui pärisnimi mitte üht inimest ei näita, waid mingi eluta asja, siis seisab see muutmata pärandusemuute ees, nagu Düna jõgi, Ria linn, Peipse järw, mõlemad sõnad öeldakse kofku, nagu Saksamaa, Prantsusemaa. Nagu pärisnimed, nenda pruugitakse ka loodusasjad, hawitkala, marmorikiwi, leppapuu. On seltsinimel veel üks omadusse sõna ees, siis ei tee see mingi wahet, nagu suurel Wolga jõel, suurel Ria linnas, sügawast Peipse järwest, on aga selle ees üks nimesõnafarnane omadusetunnismärk, siis käib nimesõna järel, ja mõlemaid muudetakse, nagu Peterburgi linnas, aga pealinnas Peterburgis, Pariisi linnast, aga Prantsuse linnast Parisist.

Omadusetunnismärgiks on veel tarwisõnad, mõõdetud ja loetud asjade sõnad mõõdu, kaalu ja hulga tarwis, kui need öeldi asja-

lifest ehk veldiseasjaks veldise sees on. Nsi, kellest mõõdufõnad ühte teatawat osa ülesannavad, seisab otfatumuutes, nagu siin on kaeru ja siin on kolm tündrit kaeru, otfsin puud ja otfsin koorma puud. Mis veldiseasja wormi sees tähendatud hulk seisab, see ei tee terve asjale wahet, nagu mine üks werst maad, läks ühe wersta maad, ei saand weel üht wersta maad ära käinud. Dsa-fõnad on nimesõnad, kust kaa palju, pisut, wähe, mitu, küll päralt on, ehk nimeafemesõnad, nagu mis rahwast (kui palju)! aga mis rahwas (mis sugused), mis head saab see, aga mis hea, ehk kaa teufõrwassõnad, nagu kaa aega, muist aega, rohkest inimesi. Peale mõõdu- ja kaalusõnade on weel siit päralt rubl hõbedat, hulk inimesi, tükk aega, üks osa linna põles ära, till wett, kõige pisem selts räästaid, paar kingi, mõned suitsud piipu, üks ponts last, maailm ruumi, täis liha ehk kaunis kont houft, teine pool pead walutab, wõtan suutäie leiba, kuuetäis kalemit. — Omadusefõna täis jääb muutmata, nagu ära aja suud täis leiba, kõif kraawid on nüüd täis wett, ja mitte kindla suuruse sõnestustele lisatakse ikka täis juure, veldakse üks toop ehk waat õlut, aga üks klaasitäis õlut, kaks waka kartuhwliid, aga kaks koti ehk korwitäit kartuhwliid, kaks kotti ehk korwi täis kartuhwliid.

Ei seisa mõõdufõna mitte veldiseasjalisena ehk veldiseasjana veldise sees, waid mingis teises seisuses, siis seisab sõna järgmise sõnaga ühes muutes, nagu ühe rubla hõbedaga, kase waka kaerte wasta, ühes naelas linades, suuremal hulgal inimestel, suurest hulgast mitmesugusist jagubest kokkuseatud, tüfiks ajaks, ürifefeks ajaks, natufefeks ajaks, ööl otfal (öö otfa), suwel otfal (suwe otfa), ei ole lapsest peast ühtegi õppinud, eluks ajaks (eluajaks). — Rest-Gestimaal jääb sõna palju muutmata, aga ses muutmata wormis pruugitakse see üksnes veldiseasjalisena ehk veldiseasjana, muidu veldakse selle asemel hulk ehk suur.

Pool ühendatakse kaa omadusefõnaga, nagu pool hullu rahwas; — pool wenda, pool öde seisawad pärandusemuutes ikka ühesuguses muutes, kaa kui see veldiseasja näitab, nagu wõttis mu poole wenna kaasa, muidu aga korrapärast, nagu wõttis poole leiba kaasa; paljuses pruugitakse pool nagu omadusefõna, pooli sõnu ajama, see jääb poole ehk poolte õdedele, pooled wennad, pooled leiwad.

Pole mõõdu- ehk kaalusõnal mingi arusõna ees ja selle päralt tarwisõna mitte omadusetunnismärgiks, siis pruugitakse mõlemate kokkupanekut, nagu mis nüüd kaeratünder maksab? üks tünder kaeru, tünder häib kaeru, mis sa odrawakast maksid? nüüd saad sa odrawaka kase rublaga, mis sa linanaela eest said? Kui mõõdu-

õna mitte nagu fiin teadmata hulga mõõduks ei pruugita, waid aru „üks“ mõeldakse, siis peab see ikka juurelisatud saama, nagu mis ja ühest wakaft odrest maffid? wõib kaa juuremõeldud saada, nagu mis nüüd tünder kaeru maffab? nüüd saad ja waka odre kahe rublaga, mis ja naela lina eest saib?

Niisamasuguses seisus seisab kaa ase, nagu kus sa aset oled? ta on fiin aset, ei tea, kas need asjad tuuakse seia aset, kas jääwad seia aset.

Õeldiseasi.

Õeldiseasjal on niisama nagu õeldiseasjalisel kindel ja kahtlane nägu, kahtlane seisab otsatumuutes, kindel käsikimisewiisi juures nimetusemuutes ja muidu ainuses pärandusemuutes, paljusjes nimetusemuutes. Nende mõlemate nägude wahel wahet teha, mis õeldiseasja juures muidugi raskem on kui õeldiseasjalise juures, on küll see, kelle wastu kõige rohkem effitakse, mitte üksnes wõõrastest, waid Oestlastest enestest, mitte libtlabastest taluinimestest, sest nende keele järele on ju „Kündja“ Oesti keeleõpetus kirjutatud, waid haritud Oestlastest, kelle keeletundmine oma hariduse läbi Saksa keele kammitas on pimendatud.

I. Oitawa õeldiste sees on õeldiseasi otsatumuutes, nagu mis ja ei saanud teisi fenna? ei mina wõta wargaid wastu, ära pane aknat finni, ära kalla wett wälja, ei see maffa üht, poolt, kaht rublaqi, Jumal ei ole mulle lapsi annud, ma ei ole mitte üht ainustki korda seal olnud. — See ei maffa mitte oitawa küsimiste kohta üks ehk kas ei aqa, kui küsimine paljas kõnenägu ja õeldis päris tõestaw on, nagu üks sa siis ikka weel (ei) ole oma hārğa aramüünud, aga üks sa ise ole oma hārja aramüünud. Wäljawõetud on nimesõnad, mis teufõrwasõnana pruugitakse, nagu palju, wāhe, murreldi hulk; natufene, kaa „üks“ oma nimesõnaga, nagu mitte üks küüs ei tea ma sest. Ma ei saand heile oma raamatut kätte, waid täna, ehk ma sain oma raamatu kätte, aga mitte heile, waid täna, ma müüsin mitte ainumalt oma põllud, waid kaa oma heinamaad ehk paremine ma ei müünud ainumalt (ehk aga) oma põldusid, waid kaa oma heinamaad. Kus aga sellesama teufõna wäljajätmiseqa kaks õeldist kokkutõmmatakse, kellest teine tõestaw on, siis ei mõju esimese eitamine mitte enam teise õeldiseasja peale, nagu ma ei wõi teile ühtegi järelejätta muud kui oma weifese hurtsiku.

II. Tõestawa õeldise sees peab tähele panema, mis mõtte sees õeldiseasi mõeldud on.

A) Du öeldiseasti kahtlase mõtte sees mõeldud, siis seisab see teu loomu peale vaatamata otsatumuutes, korrapärast mõnuga. Tarwisõnade juures on see väga kerge, nagu too wesi sisse (kindel), too wett sisse (kahtlane, teadmata osa), tuul on puid mahamurdnud ja katustid ärawiinud, wõtab wargaid wastu, ostis enesele hãrgi ja hobusid, aga ostis enesele hãrjad ja hobused, ja ise panid temale süled selga, Sumal on sulle terwed kãed ja jalad annud ja weel pealegi mõistuse. Kõige enam tähelepanemist nõuab nimesõna ainuses, kui see mitte tarwisõna ei ole. Otsatumuutes seisab ma andsin temale palka ja riidid, aga ma andsin temale ju palga kätte (teenitud ehk kaubeldud), wõttis kümneft (tal oli õigus wõtta), aga wõttis kümnese (üks kord), mina andsin kãsku, (olin ülem), aga mina andsin kãsu, et ta pidi põllule minema, kui meie Sumala nimega hakatust teeme (üleüldse), aga kui meie Sumala nimega hakatuse teeme (praegu kindlaste), see annab head haisu wälja, aga kes andis roosile hea haisu? andis neile julget elamist, aga andis neile julge elamise, kaubahinda maksiwad orawanahkadega (üleüldse), kaubahinna maksiwad orawanahkadega (ühel kindlal korral), nemad said suurt julgust, kust ja see julguse wõtsid? anna mulle kätt, andis temale kãe ja tõstis teda püsti ehk nemad pistiwad oma kãed mu külge, pidiwad mõned ühe, teised teise kãsku wastuwõtma, lãkitas kãsud enese eele, kui teie aga seda üht kãsku tãidate, ta on oma kohuse tãitnud, kes kõwerust külwab, see leikab wiletsust, heidame liisku, teise liisu sinule, teise minule, sinu peale panen ma oma lootust (ikka), sinu peale panen ma oma lootuse (sell korral), nemad wõtsid naest ja lãksid mehele (üleüldse), tema wõttis enesele naese oma meele pärast, neis kousolemistes tehakse asjade üle otsust (üleüldse), siis teeb seltji walitsus otjuse (kindel), kõik andsid mulle õigust, see annab seltjile õiguse, süüdlase kãest wastamist nõuda, ja oled oma wendade kãest panti wõtnud, kelle kãest ja oled selle pandi wõtnud? andis tema kãttele suud, Sumal on meie suu ja kõrwad annud, see oleks meie peale süüd saatnud, see oleks süü meie peale saatnud, andis üht ja teist (mõndasugust), andis ühe ja teise (kindla asja), anna meile oma püha waimu (osa), Sumal andis temale tulise waimu, teie peate wastust andma, mis wastuse ma pean wiima, tema sai waenlastest wõitu, niisama kiitust andma, kohut mõistma, kohut pidama, mahti saama, palwet tegema, seletust tegema, sõbrust pidama, teadust andma ja palju teisi.

B) Du öeldiseasja juures midagi kindlat ehk terwet asja mõeldud, siis kãib selle muude teusõna ehk teu loomu jãrele.

1) Ei ole tegu mitte otsa saanud ja lõpetatud, vaid tuurib ikka edasi, siis seisab veldiseasi otsatumuutes.

a) Kordamiseteuſõnad näitavad teu tuurimist.

b) Teuſõnad, mis tundmuſi ja meelemõlgutuſi ehk nende alwalduſi wäljaütlewad, nõuawad veldiseasja otsatumuutes. Niiſugused ſõnad on armastama, wihtkama, kartma, ſoowima, nõudma, kahetſema, ſoowitama, auuſtama, halatſema, himuſtama, kiitma, laitma, õigeks kiitma, õnniſtama, maeniſtama, rõõmuſtama, wihaſtama, kurwastama.

c) Praegune ja minew aeg nõuawad veldiseasja otsatumuutes, ſest et nende juures tegu mitte ära ei ole lõpend, vaid nagu edasi tuuriw ja ſündiw mõelda on, nagu kutſer paneb ju houſt ette, mis nemad ſeal ülewal teewad? panewad aknaid kinni, kui ta aknaid kinnipani, tõuſis äkiſte kange tuul, kui noort herrat maeti, hakkas wihma ſadama, juba panid koormat peale, mis kutſer tegi? pani hobuſid ette. — Täielife praegufe ja minewa aja ſees tehakſe wahet, kas tegu edasi tuuriw wõi lõpend mõeldakſe, nagu ſuits rikub ſilmad, aga mis ſa ſeal rikud ſilmi? kui ma teiſt widewiku ajal lugema näen. Niiſama on praegufe ajaga lugu, kui ſee tulewafe aja aſemel pruugitakſe, nagu homme ma teen uued wärawad (mis tarwis on), aga homme ma teen uufi wärawaid (teadmata hulk).

d) Kõik teuſõnad ilma wäljawõtteta nõuawad iga lou ja iga aja ſees veldiseasja otsatumuutes, kus tegu edasi tuurimas mõeldakſe, nagu keſtpaigas purtſus kaew weejoont taewa, ta wõttis wäſtu kõiki, kes tema juure ſiſſeläſſid, kewade ajas ſüdame ehk ſüdanſt paisuma (efimine ütleb, mis üksford tõeſte ſündis, teine kiidab kewade jõudu), pidajid oma ſulaſid wäga häſti, takti peetakſe ſeiſtes parem kui käies, Sumal on, kes waesid lapsi ülespeab, pidage aega kalliks, töö hoiab terwet ſeeſtpidift inimeſt kofku, kinnitas nende kurbe ſüdamid, aga kohus kinnitas ſeaduſe, wiletſuſe tuli puhastas ja karastas uſku, nemad rõhuſid maad ſuure rõhumifeega, teeniwad oma igapäewafſt leiba, aga ma teeniſin mõne hea kopika, tuleta oma meele oma tõutuſt, piſemaid maajaguſid nimetaſid ſihelkondadeks, ſee kõrgendab puude hinda, kõwerda nende ſelga, kui nemad weel noored on, kiuſas mu laſt waraſtama, aga kiuſas mu lapſe waraſtama (tõeſte), palus üht kohta, kuulutaſid armuõpetuſt, lautas riſtikoguduſt ſellelābi wälja, jutud lühendaſid aja igawuſt, ſina wõikſid minu jalataiſi wāhendada, löid käſi kofku, aga löid lauad kofku (nii et nad kofkujāiwad), üht leiba oleme ſõõnud, aga ühe leiba oleme (āra-) ſõõnud, teiſed kaks oleme āraannud, ma olen üht ja teiſt õppinud, ſilitas lapſe pead,

ma ütlesin seda last, ta kiitis seda nõuu heaks, maantee peal pani ta üht põllumeest tähele, siis täidab tema kohusid tema abiline, aga nende seast täitis ta puudused (tõeste), oodake wastust, tema on see, kes südamid liigutab, ta mängis ja laulis üht waimuliku laulu.

e) Teusõna tehesmuude ja teunimesõna kuskohamuude, kusunnuude, kustumuude ja kellelamuude nõuawad ikka õeldiseasja otsatumuutes, nagu ma tulen houft äramüümast, ma lähen oma houft äramüüma, ma olen walmis seda wõlga äramaksma, ma olin seal oma houft äramüümas, mull oli hale meel oma houft äramüües, tema ütles käsi risti pannes, kannatab kõik oma suud lahtitegemata.

2) Kindla õeldiseasja juures ei ole tegu mitte tuurimas, waid on otja saanud ja lõpetud. Õeldiseasi seisab pärandusemuutes, nagu tuuled hoiawad wee ja õhu terve, et meie kõik wana aja tunnistused kadumise kartuse eest hoiame, ma olen su lapse hoidnud, aga ma olen su last hoidnud (ühe tüki aega), ta pidas oma tõutuse, õpetaja pidas ühe wäga wägewa jutluse, pea oma suu finni ja kõrwad lahti, päewa palawus oli mehe wäsitanud, täna ehk sadas weel wiimse lume maha, laps wõttis wastase meele, see saadaks südame sulama, kalli raha wõtsid sa temast, suust ninast peksis were wälja, sa oled oma terwise ärajoonud, Jumal ehk lasseb teise woe paremine korda minna, istutas ühe wiinamäe, nii lõpetas ta oma kuulutuse, kõik oma suure wara lubas ta wennale, kuidas pean ma selle kurja meie pealt ärapöörama, ta pidi eluga oma julguse maksma, ta on kõik mu waranduse riisunud, aga nemad on seda rahwast riisunud, ta uskus teie hooleks poja, kõik on oma wande wandunud, aga ta wandus oma last.

Sagedaste näitab teu lõpetust üks lisa, nagu ta peksis last, peksis lapse wigaseks, lõi houft, lõi hobuse weriseks, mis sa enam oma asju räägid? mees rääkis oma haleda lou üles, ma lõpetasin kangast, ma lõpetasin kanga ära, ma lugesin seda raamatut, ma lugesin see raamatu läbi, kuiwates, pesi oma käsi, pesi käed puhtaks, kuiwatas käed ära, ma tunnen meest, ma warsti tundsin mehe ära. Eisaga teusõna juures seisab kaa otsatumuude, nagu katsi oma südant läbi, seda asja peate tagaajama, wandus oma tunnistust tõeks.

Inimese ja tagasinäitaw nimeasemesõna nõuawad õeldiseasja otsatumuutes, niisama kaa kes, nagu mees, keda sa jaatsid, aga kelle sa jaatsid? — Sennanäitawa nimeasemesõnal on mõlemad õeldiseasjanäud, siiski pruugitakse jagedamine kindla see ehk selle

asemel kaa otjatumuudet seda, nagu wiska seda kõik nurka, wöttis seda kaasa, seda ma kingin sulle, aga mitte nenda, kui üks kindel nimesõna sealjuures seisab ehk fenna juure mõelda on, nagu selle ehk see kuue, raamatu ma kingin sulle, selle ma kingin sulle, teise su wennale.

Kaa mõjunata teusõnad wõiwad mõlema öeldiseasjadega ühendatud saada, nagu käiwad merd, tema on kõik maa läbikäinud, aga ta on maad läbikäinud (ta on maal ümberhulkunud), ma läksin oma asju, laps käib kolmat aastat, üksi jälgi käiwad iga päew, läksin jeda umbet lund, ta käib kohut, jooksis üht joont, kaebab pead, hambaid, walutab pead, oigab konta, hobune hirnub kaeru, meie walwafime haiget, sead jooksewad oma pead, ei mina käi kõrtjis jalga, puhkas jalgu, nina jookseb werd, filmad jooksewad wett, põeb filmi, aga ta on selle tõwe ju ärapädenud, magab seda wäsimust, aga magas oma lapse furnuks, maga uni otša, ehutatas roosi käe peale, teenis truuste oma peremeest, ta tänas mind.

Õpetama, käskima, keelama teusõnad nõuawad inimese öeldiseasja kellelemuutes, kui weel üks asjalit öeldiseasi sealjuures on, nagu õpetas lapsele raamatut, lauluwiiisid, kas ja tahad mulle suud keelda, kes on sulle jeda käskinud paremine kes on sind käskinud jeda teha, sellewastu ühe teunimesõnaga õpetas last lugema ehk raamatule, ilm keelas meid wäljaminemast, kas ma käsin mehe isjetulla? uskuma nõuab peale öeldiseasjamuute weel kellelemuudet, nagu ta uskus mind, aga ta uskus mulle oma raha, pealegi weel ujub Sumala sisse; aitamata nõuab kellelemuudet, kui weel üks teunimesõna (otjatumuutes) sealjuures on, mis näitab, misjuguise töö ehk tegemise juures abiks ollakse, nagu aitas mulle leikust lõpetada, aita mulle wett tuna, muidu öeldiseasjamuutega, nagu aitas mind august wälja, lafäst maha, ja kui weel üks teunimesõna otjatumuude sealjuures on, siis wõib öeldiseasi üksnes selle pärast olla, nagu aita mind pesta, aita mulle pesta. Rahekoradne öeldiseasi tuleb üksnes harwa ette, nagu ta löi mind niijuguise hoobi, kui ta mind selle hoobi sai löönud.

Kus teusõna otjatumuude ühe teise teusõna walitsuse all seisab, seal on tähele panna, kas öeldiseasi teunimesõna wõi walitseseja teusõna pärast on, nagu anna oma mõistatus äramõista, anna mulle teada tee, mis ma pean käima, aga teile on Sumala salajat asja teada antud, ta sai halli kuue kodu kanda, aga ta sai weel oma kuube kanda, oma kuue kasti panna, wii lambad niita, tõin lapse ristida. Kas ja tohid ust lahtiteha (õigus ülepea), aga kuidas ja tohid ukse lahtiteha, ma wõin küll ust lahtiteha, aga kas ja wõiksid küll selle ukse minu eest lahtiteha.

Seisab teusõna otsatumuude nimesõna walitsuse all, siis on õeldiseasi kahtlane, nagu ma jätan oma wenna maha, aga mull on kahju ehk hale meel oma wenda mahajätta, sinu kohus on tema tüärt wõtta, mull on lootus täna oma tööd ärälõpetada, temal on luba teise kätte oma õigusi uskuda, mõtlesid enestel õiguse olewat wõõrast maad omaks wõtta, temal on soowimine üht kooli asutada, tema esimene hool oli enesele kindlat asupaika muretseada.

Niisama on lugu, kui teunimesõna läbi lühendatud õeldis õeldiseasjaks on, nagu mull on raske uft lahtiteha, Jumala ees on see kerge asi waest rikkaks teha. — On lühendatud õeldise asemel üks täieline seal, siis tuleb muidugi üksnes õeldiseasja meel ja tegu üffi tähele panna, nagu kantakse hoolt, et meie tululise asja kätte saame, sinu kohus on, et sa tema tütre wõtad, ehk mull on lootus, et ma täna saan oma töö ärälõpetada.

Õeldiseasjaks on ka läbimõõdetud ruum ja läbimõõdetud aeg, nagu ma ajasin teda taga penikoorma maad, ta imetas oma aasta otsa.

a) Õeldiseasjaga õeldakse siis nenda tegude ja olu aja-tuurimist wälja, üleüldse aega „kui kaua“ küsimise peale, kõige kõik asemel jätab s ees e maha, nagu ma olen kõige päewa, kõik (kõige) see päewa tööd teinud, elas ühe aasta, kaks aastat, ma olen hulga aega, natukesse aega, terve nädala, neli kuud seal olnud, ta on ifka päewa haige, teise terve, ma tahan weel mõned päewad oodata, walwasin kõige õõ, kõik õõd, jää weel natukene aega, pool nädalat, kolm päewa, mõned tunnid seia, kaunatawalt teda peeti terve nädal ehk nädala wangis, ära jää terwet nädalat jenna. — Kui ei ole tuurimist üleüldse arwatud, waid lõpetuseks tarwiline mõõt aega, siis pruugitakse seisusõna —ga, nagu ta ehitas kümme aastat kirikut, aga ta ehitas kümne aastaga kiriku walmis, kahe päewaga ma ei saa põldu äraõestatud. Õõestawa õeldiste sees seisab otsatumuude, kui aja läbimõõtmine mitte lõpetatud ei ole, waid weel edasi tuurimas on, nagu ta on ju kolmat nädalat haige, ma olen seitsmet aastat seal, laps käib neljat aastat.

b) Mõõduotsuseks kõrwupanemise juures „kui palju“ küsi-mise peale seisab õeldiseasi üsna niisama, nagu see on natukesse, ühe sülla, kaks sülda, poole sülda, paari sülda teisest pikkem, natukesse, poole sülda, ühe sülla, kaks sülda pikkemad palgid, müüb ühe rubla kallimast, lugu on natukesse, hea jau teisiti ehk teisjt wiisi, mõne aja pärast seda. Citawa õeldiste sees seisab otsatumuude, nagu see pall ei olegi kaht sülda, poolt sülda pit-kem; on aga üksnes seis, mitte mõõt käsil, siis ei ole eitamise-

õnal mõju, nagu ta ei müü kaht rubla kallimalt, aga ta müüb poole kallimalt. Nagu palju, vähe, nenda pruugitakse kaa natu-
lene, paar, tükk muutmata, nagu näeb juba natufene paremine,
ehk weel muidu nimetusemuude, nagu omadusesõna juures, nagu
ta tuli hea aeg waremine.

Teised öeldiseliikmed.

Kohaseisust on nime- ja seisusõnade juures juba räägitud.
Ujaseisust on tähele panna:

1) Ujaturimine „kui kaua“ küsimise peale, ma ep ole kolmel nädalal linnas olnud, ta ep ole kolmel päewal iwa marja oma suhu wõtnud, seda ei saa ma kõigel eluajal äraunustama, ei wõta kõigel suwel raamatut kätte, tükk (tüki) aega olin seal, ootan juba paar (paari) päewa.

2) „Millal, millas“ küsimise peale wastus.

a) Neg, lühifene ehk pitt, on lõpupäewana mõeldud, kus midagi sünnib ehk mitte ei sünni, nagu mill ajal kokku millal, mis ajal, tõuseb koidikul, tänawu suwel ma käisin seal, sell õl ta suri, minewal nädalal külwasime kaks päewa, ütles wiimsel surmatunnil, noorel põlwel, talwel, keshommikul, laps sündis päewatõusu ajal, tänapäewal, tuhande kahetsasaja kahetsakümne- neljandal aastal ehk tuhat kahetsasajada kahetsakümmendneli, kahe- kümnewiendal nääriskuupäewal tuli „Kündja“ Gesti keeleõpetus wälja; niisama kaa sell korral, kahel korral, esimesel korral.

b) Peab üht ajaruumi wäljabeldud saama, kelle sees midagi sünnib ehk mitte ei sünni, siis seisab kusmuude ehk mõjuwamalt seisusõna sees, nagu suuri odre külwatakse ju Sürikuus, selle wähe sees, selle aja sees, kui ja kõigel suwel raamatut kätte ei wõta, küll ja siis kahes aastas ei saa lugemist kätte, mitme aasta sees ei ole haigus nii tige olnud; wähest wõiwad kusmuude ja kelleksmuude ükspuhas kumb pruugitud saada, ütles wiimsel surma- tunnil ehk wiimses surmatunnis, estmine näitab surmatundi, teine wiimsse tunni aja sees, mõlemad sündisid ühel päewal, aga mõle- mad sündisid ühe päewa sees.

c) Harwemine seisab öeldiseasjalisenägu (nimetusemuude ja otjatumuude) „millal“ küsimise peale. Nimetusemuutes seisab kord, päew, nagu üks kord, see kord, teine kord, tähtpäewad, nädalapäewad, nagu esmaspäew, teisipäew, neljapäew, laupäew, pühapäew, Jaanipäew, Mikklipäew, niisama kaa reede ja kesh- nädal, aga kaa keshnädalas. Nagu nädalapäewad, nenda pruugi- takse kaa aastaajad, nagu tänawu suwi ma käisin seal, kewade,

sügise, siiski jälle kaa suwel, talwel. Nimetusemuude pruugitakse korrapäraft, kus nimetatud aeg korratud mõeldakse, nimelt iga-ga, nagu iga hommiku, päew, öhtu, kuu, nädal, aasta, aga kaa püha-päew. Otsa ees seisab ajatuurimise tarwis pärandusemuute asemel kaa nimetusemuude, nagu päew otsa, mõni istub nädal otsa kõrtsis. — Otsatemuude näitab aega terwelt, kellest juhtumine üks osa on, nagu ma olin õhta aegu, ööd seal, niisama esimest otsa oli ta wait, jõulust aega tuleme tagasi. Nagu see otsatemuude on kaa see, mis „mitmet korda“ küsimise peale wastab, nagu maja on ju teist korda ärapõlenud, teda nüheldi kolmat korda, teise kõnelääni annab kellelmuude, nagu kui ta esimest korda warastas, peasis ta weel lahti, aga teisel korral tabati ta finni.

d) Kaa öeldiseasjanägu tuleb „millal“ küsimise juures ette, iseäranis sõnade juures, mis „korda“ tähendawad, nagu lapsed läksid hulluma korra, esimese korra ta oli wäga wäsinud, korra (ehk kord) külmetab, korra (ehk kord) sulatab, see ei ole seda puhku mitte juhtunud.

e) Päewa aegu ja tundisi öeldakse nenda wälja: kute lauldes kolmat korda, (kellu 3 hommiku), noore keshommiku ajal, keshommiku (kellu 9—10), lõuna rinna ajal, karja lõuna ajal (kellu 10—11), noore lõuna ajal (kellu 11), lõuna, lõuna ajal, lehmaliipfil (kellu 12), poole lõuna ajal, talupoja lõuna ajal (kellu 1—3), õhtust ööd, enne kufke (enne kellu 11), kufes, kufe ajas, kufe lauldes (kellu 11), keshöö ajal, poole öö ajal, hommikust ööd, hommiku pool ööd. „Millal“ küsimise peale on kell kõrwas kaa kellu pruugitaw, nagu kellu (kell) üks, kuus ehk kellu ühe, kuue ajal, enne kellu wiis ehk wiit, pärast kellu wiis ehk wiit, kellu pool kuus, kellu kuueni, kellust (kellu, kella) neljast kellu wiieni, sellewastu on öeldiseasjalisena kell pruugitaw, nagu mis kell on? kell löi üks, kaks, kuus, kell on wiis ära- wõi wäljalöönud, kell on neli, pool neli, kümme minutit üle kolme, kell on kolm weerandit kolm, kell on kolm wähem kümme minutit, kell käib kuue peale ehk kuut, kell on kuue peal, kell käib kümme minutit kuue peale ehk kuut, kell on kümme minutit kuue peal.

3) „Kui kauaks“ küsimise peale wastatakse —ni lõpuga, kelle ees kaa kunni seisab, nagu poole ööni, ja saadik, nagu seia saadik.

4) „Mis ajast saadik“ küsimise peale wastab kustumuude, kas üksi ehk saadik sõnaga ühendatud.

5) „Mis ajast peale“ küsimise peale wastab kelleltmuude, nagu see walitsuse käst on aastalt tuhat kahelksada kuuskümmend-wiis, see ajalehe number on seitsemendalt talwekuupäewalt.

6) „Mis ajaks“ küsimise peale vastab kelleksmuude, nagu tuli õhtuks meile, jõuluks saame koju, jättis külwamise homseteks päewaks, see jäägu tulewaks nädalaks, lubas pühapäewaks walmis teha.

7) „Kui kauaks ajaks“ küsimise peale vastab niisama kelleksmuude, nagu tuli meile kolmeks nädalaks, see on eluks ajaks, läks kahets päewaks linna, aja juures, kelle tarwis midagi peab ulatama, pruugitakse peale, nagu seda ma sain kahes nädala peale (et sellega läbisaada), aga seda ma sain kahets nädalaks (et seda jälle tagasianda). — Dn „kui kauaks ajaks“ mõõduks, kelle järel töö ehk üleüldse teu eest palga maksetakse, siis pruugitakse seisujõna pealt, nagu tema palk on kuus rubla kuu pealt, ta teenis puuraimisega neli rubla nädala pealt; teisiti on ta teenis puuraimisega neli rubla ühes nädalas ehk ühe nädala sees, kui ühe kordsest teenistusest räägitakse.

8) „Kui sagedaste, kui mitu korda.“ „Korda“ asemel on Gestikeele sees sõnade poolest suur rikkus, nagu haaw, leif, lein, lops, hoog, hoop, rats, rasam, worp, jagu, järk, kaal, kiht, laeng, ling, liik, loom, lugu, pool, reht, rops, tõug, wähe, woor, woos, wõrs. Kõige laiemalt pruugitawam on kord, kaa puhk. Kõige lihtlabasem ehitus on see, et arusõna öeldiseasjalisemuutesse pannakse, nimelt tõestawa öeldiste sees nimetusemuutesse, eitawa öeldiste sees otfatumuutesse, nagu ma olen teda üks kord, kaks korda, kolm korda, mitu korda, mõni kord näinud, ma ei käinud weel üht korda, kaht korda, mitu korda seal. Üks jäetakse sagedaste maha, koguni teise aru wastu, nagu ma käisin kaa kord seal ehk kaks (korda). Hooletu rääkimine on see, kui teiste arude juures korda asemel kord öeldakse.

Kokkupanud öeldis.

Nimesõnaöeldised.

1) Sidemesõna et seisab öeldiseasjalise ja öeldiseasja asemel. Nimesõnaöeldis võib nii hästi esivõeldiseks kui tagavõeldiseks olla, nagu et ta lubas tulla, (see) on tõsi küll ehk tõsi küll on, et ta lubas tulla ehk see on tõsi küll, et ta lubas tulla, (seda) ma tean küll, et ta weel noor on ehk et ta weel noor on, seda ma tean küll. Kindla wiisi asemel võib muidugi kaa tingimise wiis (soowimise wiis) seista, kui nimesõnaöeldis üht soowi ehk midagi kaheldust väljauitleb, nagu ma soowin, et ta peaks tulema, ma usun küll, et ta tuleks, (kui aga aega saaks). Kaa käsimise wiis pruugitakse nenda, nagu ütle et ta seia tulgu, nõudis pere käest,

et ta ju kellu kolme ajal tööl olgu. Armastatakse kaa sidemesõna mahajätta, nagu tulid paluma, peaks ta minust lahutatud saama. Et asemel on kaa kui eitamisega ühendatud, nagu ma kardan, kui ta ei peaks mind petma, aga ma kardan, et ta mind petab, ma usun, kui ei saa õhtuks soojaks.

On ülemaõeldise teusõna arvama, kaebama, kartma, kinnitama, kiitma, kuulma, laitma, lootma, mõtlema, nägema, ootama, salgama, sallima, teadma, ennast tegema, tundma, tunnistama, uskuma, ütleva, wanduma, siis võib õeldist kaa lühendada, kui see tõestaw on; on see eitaw, siis pruugitakse ennemine terve õeldis. Õeldiseasjaline seisab nimetusemuutes, sai kuulda, et seal üks mees elawat, tema ütles, et tema ise see olewat, ütles, et kuningas teda olla saatnud. — On lühendatud õeldise sees teusõna olema, siis seisab wäljaõeldisetäide kindlas õeldiseasjamuutes, kui õeldiseasjalisel niisama õeldiseasjanägu on (nimetusemuude, pärandusemuude ehk otsatumuude), nagu ma tean asja tõe olewat, ma nägin teda rõõmsa olewat, ütles ennast selle olewat, ta ei usu meid wennaõed olewat. — On lühendatud õeldise õeldiseasjaline üks nimeasemesõna, siis jäetakse see sagedaste maha, iseäranis tagasi näitaw, nagu loodab (ennast) seda sinult saawat; on õeldiseasjaline kahtlane, siis puudub see niisamati, nagu ma ootasin järeletuldawat.

Teunimesõna õeldiseasjaline ei ole iseäranis wäljaõeldud, waid seisab teusõna sees, nagu juba oras näib ilusaste haljendawat, siis oleks kõik paistwel olewat, juba wanter kuulub tulewat; on teunimesõna õeldiseõide (olewat), siis on wäljaõeldisetäide nimetusemuutes, nagu wesi tunnub soe olewat, üks tähtsaamat näib ehk näitab küll mitme meelest üks tühi asi olewat, see oleks küll hea olewat; näib, kuulub, tunnub asemel pruugitakse kannatawaid teusõnu näitkse, kuulukse, tunnukse, nagu tuul tunnukse tõstma, seda juttu kuulukse räägitawat, mõni mees näitkse neist suurt lugu pidawat, kaa muudu kannatawaid teusõnu pruugitakse nendasamati, nagu teda õeldi wigane olewat, mees leiti waras olewat.

Weel enam lühendatakse nimesõnaõeldist, kui teusõna „olema“ mahajäetakse ja selle pärast wäljaõeldisenimesõna kelleksmuutesse pannakse, nagu ma kardan seda patuks — ma kardan seda patu olewat, arwab Marbipäewa palju paremaks — parema olewat.

2) Teist seltsi nimesõnaõeldised on „kas“ kõwera küsimistega, nagu teadmata on weel, kas ta tuleb wõi ei tule, ehk kas ta tuleb wõi ei tule, (see) on weel teadmata ehk see on weel teadmata, kas ta tuleb wõi ei tule, ma ei tea mitte, kas ta siin on ehk kas ta siin on, seda ma ei tea mitte; niisama kaa, kui kas asemel

üks küsijaw nimeasemesõna ehk teufõrwasõna pruugitakse, nagu üttele, mis sa tahad, ta küsis, kes seal on, sa tead küll, kus ta on, kust ta tuli, see on mõista küll, keda ta otsib.

Tagasinäitamiseõeldised.

Omadesetunnismärgi- ehk tagasinäitamiseõeldised, tagasinäitawa nimeasemesõnadega tehtud, mis peabeldise sees seisawa sõna peale tagasinäitawad, on selle ligemaks seletuseks, nagu mull ei olnud jõudu, **Kellega** ehk **mista** ma pidin elama, sõbr, kellele ma kirjutasin, saatis mulle see wastuse, lõnga, mis ma kedaasin, olen ju äramüünud. Sagedaste on nimesõna juures, kelle peale omadesetunnismärgiõeldis tagasinäitab, peale tagasinäitawa nimeasemesõna veel üks sennanäitaw nimeasemesõna, nagu sell mehel, kes kõik oma wara äraraiskab, ei jää wiimaks muud kätte kui walge kepp, ehk mis ta palus, keda ta sai, kes keda ütleb, see waletab. Sennanäitamine võib kaa puududa, siis läheb tagasinäitamiseõeldis nimesõnaks, nagu mis antakse, peab wastu wõetama, mis ep ole veel sündinud, on teadmata, keda kutsutakse, tulgu sisse, istugu maha, kes wästinud on. — On tagasinäitaw nimeasemesõna oma õeldise sees õeldiseasjaliseks, siis läib teufõna inimene selle sõna järele, kelle peale nimeasemesõna tagasinäitab, nagu mina, kes wanem olen, sina, kes wanem oled, meie, kes wanemad oleme, teie, kes wanemad olete, mina ja sina ehk tema ehk teie ehk nemad, kes wanemad oleme.

Teufõrwasõnad, mis tagasinäitawa ja sennanäitawa nimeasemesõnade kohtamuudete asemel wõiwad pruugitud saada, wõiwad kaa siin nende asemel olla, nagu linn, kus ta elab, ep ole wäga kaugel, senna linna, kust ta wäljaläks, ep ole ta enam tagasitulnud, kaa nimesõna ümberpöõrmisega, nagu kus linnas ma olen elanud, senna ma tahan surra kaa = senna linna, kus ma olen elanud, ma tahan surra kaa, ilma nimesõnata, kus ma olen elanud, senna ma stahan surra kaa; puudub sennanäitaw teufõrwasõna, siis on tagasinäitamiseõeldisest teufõrwasõnaõeldis saanud, ma tahan jääda, kus ma olen.

Teufõrwasõnaõeldised.

1) Kohaõeldisi, nagu praegu nimetatud, tulewad harwa ette. Õeldised, mis kohta näitawad, on enamiste omadesetunnismärgid.

2) Ujaõeldised tahakse kui ja siis sõnadega, nagu kui ta tuppä astus, siis ta ütles, ta oli alles haige maas, kui ma linnas käisin, kui ma kõik olin kuulda saanud, siis ma ütlesin, kui ma saan natukesi kõndinud, siis mull hakkab rinnust pistma, kui tema laps sai surnud, siis ta läks linna, enne kui (ehk ennegu) ja hakkad minema, tule veel kord tuppä, nemad on seals seal seismas, kui teised kofkutulewad, ma jään nüüd koju, jenni (ehk jenni kaua ehk nii kaua) kui ehk kunni ta tuleb, naene jääb nii kauaks linna, kui mees haige on. — Kui eeskäijawad loud eõeldiseks on, siis jääwad kui ja siis maha ja õeldiseasjaline pannakse teusõna järele, nagu sai tema laps surnud kui tema laps sai surnud asemel, ja saime veel mõned päewad oodanud, siis ta tuli wiimaks.

3) Seaduse, rohke ja wiisi tarwis on kahejused ütlemised. a) Kõrwupanemiseõeldised tehakse kui sõnaga, kelle ees nii, nenda, niisugune ehk üks tõstetud omaduseõna seisab, nagu ta on nii suur, kui ma arwasin, ta on suurem, kui ma arwasin, see sündis nenda, kui ma tahtsin, ma sain enam, suurema, kui ma olin palunud. Nenda kui asemel pruugitakse kaa naagu ehk nagu. — Siit on kaa päralt mida ehk jeda . . . jeda kahe tõstetud omaduseõnaga, nagu mida suuremad nemad on, jeda kallimalt müüakse neid. Tagasi näitaw teufõrwasõna jäetakse kaa maha, nagu enam koere kous, jeda wedelam lahe, enam kassi silitatakse, jeda kõrgemale tõstab ta jaha.

b) Reaõeldised tehakse nii, nenda järele et sõnaga, kõrwupanemiste järele kui et, nagu nemad on nii ilusad, et ilusamaid ei wõi olla, toas olid ju nii palju inimesi kous, et meie enam fise ei mahtunud, seal oli nenda ilus linn, et . . ., ja lühendatud pärast teusõna kuskohitamuteaga, ta oli nii mõistlik oma kohta äraostma, ta ei ole nii rumal wastupanema; — minu süü on suurem, kui et ta jeda wõiks andeks anda, surid ennemine nälga, kui et nemad jeda tegid, parem wigane lähen taewa, kui et wigata näen waewa.

4) Põhjuseõeldised tehakse jälle et sõnaga, enamiste sest ehk sellepärast sõnaga ühendatud, nagu nemad ei wõistunud sõnast, sest ehk sellepärast et nemad tundsid oma süüd, et ta püüdis õppida, siis sai tema pea kätte, et teie mitte tähele ei pane, sellepärast teie ei saa edasi.

5) Lubaandmisteeõeldiste wiis on kindel, ehk tingimise wiis, kaa käskimise wiis, nagu ehk ta küll ei taha, siiski ta peab aru saama, kui ehk Jumal tahaks sind wastuwõtta, aga mis kasu oleks sull sest, mis ta tõutab, küll tõeks jääb, ehk maa ja

taewas hukka läheb, hing peab elama, ehk küll ihu sureb, ehk temal küll ehk kaa aga pisut rammu on, siiski ta paneb wastu kas puhugu moailma tuuled sellepeale, tema ei saa mitte langema kaa teusõna mahajätmisega, nemad tahtsid waenlased käpile wõtta kas wõi tuli taga.

6) Lõpuwõeldistel on niisama sidemesõna et, läheme linna, et ma seal saan kuulda, ta talutas mind kätt pidi, et ma ei kutsuks, läks kõõki, et lõunaoodust walmistada, sirutas oma käed wälja, et neid äraraiuda, nemad on meile õpetuseks, et näha, pistis jooksuma, et koju poole jõuda; muidu pruugitakse kaa teunimesõna üfsti nenda, nagu istus kaljurunka peale wäfind kaha karastama, tõime lapse ristida.

7) Tingimisewõeldiste tarwis pruugitakse kui kindla wiisiga, kui tingimine kindel, tingimisewiisiga, kui see aga üksnes wõimalik on, sellesama wiisi (ehk kaa käskimisewiisi) sees seisab peawõeldis, ja on see tagawõeldis, siis on tal weel siis, nagu kui ta palub, küll ta siis saab, küll ma ütlen temale, kui ma teda aga näha saan, kui ta tuleks, siis wõiksime kauba arateha, kui ta peaks tulema, siis lasse teda oodata, kui ta mitte ei oleks ärafurnud, siis tal oleks nüüd suur rõõm oma lastest, ehk haige ei oleks ärafurnud, kui aga tohter õigel ajal oleks saanud kutsutud. — Peaks kui kaks korda tarwis olema, siis pannakse selle asemele et, nagu ta on paremine minu ette muretšenud, kui et ta tuhat rubla oleks annud.

III. Sõnasünnitus.

Uusi sõnu sünnitatakse äraarutamise ja kokkupanemise läbi, mis sõnaraamatust leida on.

I. Äraarutamine.

Nime- ja omadus sõnad.

Kui teusõna lõpp — ma ära võetakse, siis jääb enamiste nimesõna järele, nagu andma, and, ehk lisatakse selle asemel järgmised tähed juure: 1) —k, söök, jook; 2) —if, joodif, söödif; 3) —l räbal; 4) —m, jääm, joom; 5) —n, õhin, jorin, jofin; 6) —nd, kaewand; 7) —ng leping, lahing; 8) —r, tuffur, kutser; 9) —rd, (rt), paenard, lõhwart; 10) —s, (as, es, is, us), armas, tüütes, õnnis, auus; 11) —t, joot, sööt; 12) —w, palaw, igaw; 13) —e, kanne, pühe; 14) —u, muisu; 15) —ja, sööja; 16) —la, toonela, maanala; 17) —ne, hädaline, hobune, hiline, lambrine; 18) —fi, alafi, neitsi; 19) —ti, lõuguti; 20) —tu, hingetu, riwatu; 21) —dif, wabadif, wõsadif; 22) —jas, (ijas, ias), kubjas, raudjas; 23) —kas (gas), mullikas, rämmelgas, sõnakas; 24) —lif, arglif, ilmalif; 25) —mif, esimif, kõrtsmif; 26) —mus, kasimus, tundmus; 27) —ndif, kolmandif, seljandif; 28) —ndus, korjandus; 29) —nif, kodanif, kümnif; 30) —pif, kanarpif, sarapif; 31) —rif, fiburif, asterif; 32) —stif, kiwistif, pimes-
tif; 33) —tif, põletif; 34) —tus, kiusatus; 35) —wif, wide-
wif; 36) —dane, laialdane; 37) —kane, kõrwikane; 38) —kene, weikene, linnukene; 39) —lane, haiglane, Hiiblane; 40) —ldane, ätildane; 41) —line, armuline, auflin, kirikuline; 42) —mine, alumine, esimene, joomine.

Teuförwasfönad.

Kuida, millal, kus, kuhu, kust küsimise peale wastatakse peale teuförwasfönade kaa seisufönadega ühendatud ehk ilma nendeta nimesfönadega. Mõned teuförwasfönad, kellel juba muude külles on, wõtawad weel ühe muute, nagu tüdimatast, hoolimatast, laitmatast, hiljalt, pärastteks, esiteks, heilast, piskenast saadib, ta ütleb küll „warsti, warsti,“ aga sest warstist ei tule ühtegi.

1) Teuförwasfönadel on a, e, i, u lõpuks, nagu keele, ääri weeri, palja jalu. 2) Puudusemuute lõpp on —ta, nagu ilma masti ja tüürita, rahata, leheta. 3) Kuidamuute lõpp on —na (ne, ni), nagu hulgana, hulgani, lišna, üšna, wesi seisab loikana heinamaade peal, kubuna aeti õleb katuse peale, tüdruk toodi noorena seia, uudena ju kell oli wigane, tema on ju tüdrukuna joonud, haigena wiibi senna, õppind naesena raamatut lugema, wäga weikesena päritakse teda teenima, rikkana ta tuli meie walda, see meesterahwas leiti metfast furnuna, toowad heina rohtuna koju. 4) Runnimuutel on —ni lõpuks, nagu kaelani, otsani, põhjani, pardani, maani, kunni, jenni. 5) —fil (file), —fil (file), murakil, murakile, küürakile, lohakile, röötsakile. 6) —kute (kuta), järekute, wastakute, pealekute. 7) —laja (les), iales, kondilaja, lugulaja. 8) —ldaja, ldase, ajaldaja, korraldaja. 9) —lde (lde, lde), küllalti, küllalste, närweldi. 10) —li, lište, kummuli, kummuliste, seljali. 11) —mine, ennemine, hiljamine. 12) —ste, täieste, tõeste. 13) —stifu, tifu, wastastifu, ristatifu. 14) —tasa, kõrgutasa, laiutasa. 15) —ti (te), wihti, hiljuti, hommikutu, õhtute. 16) —tse, käsitse. 17) —wel, wese, (wal), ärewel, põnewel, elewel.

II. Kõrkupanemine.

Kas kaks ehk enam sõnu üheks sõnaks kõrku tuleb kirjutada, seda võib healemõnust äratunda. On kaks sõna nenda ühendatud, et üksnes esimene healemõnu üleüldse (peahealemõnu) on, siis on see sõnasalk kõrwakuulmise ees üks a i n u s sõna, on aga sõnasalgu iga ainuma sõna esimese liikme peal peahealemõnu, siis on need, et iga sõnal aina üks peahealemõnu võib olla, isearalised sõnad, mis üksnes wõeldiseühenduses seisawad, kelle healemõnu nenda ehk teisiti võib wõeldud olla, nagu kõik maa rajad ja kõik maarajad. Põhjasõna seisab kõige wiimselt ja seletuse sõna kõige ees, nagu m a a o d r a d ja o d r a m a a.

I. Põhjasõnaks on nimesõna. Seletusesõnaks on nimesõna, mis nimetuse ehk pändusemuutes seisab. Enamiste seisawad tarwisõnad nimetusemuutes, nagu kuldformus, hõbelustikas, raudsepp, kuldsepp, kingssepp, sadulsepp, wasskatel, raudahelad, põldpüü, metspart, suwiwili, wesiwagu, talwtee, unikott, poeglaps, tütarlaps, poisimees, kaupmees, tunnistusmees ehk tunnisimees, liigutuspüü, wesiwesti, wirutuskiina. Sagedamine seisab pändusemuude, nagu katlasepp, müüri-sepp, rattasepp, tõllasepp, kase-, kuuse-, männi-, tammepüü, wahimees, metsawah, õnema, rohuae, tapupih, orjawits, kõhutõbi, unenägu, Wenemaa, Rootsi-maa, söömaaeg, joomaaeg, meesterahwas, naesterahwas, tunlewesti. Soowida oleks, et kõige wähemalt kirjakeele sees, nagu tarwisõnade juures näidatud, üleüldise nimetusemuude pruugitakse, kus esimene sõna loomu ligemat kinnitust näitab, pändusemuude aga, kus esimene sõna teise walituse all seisab, nagu mererand, kõhutõbi, aga merihärg, wesiõbi. Pändusemuude jääb terme sõna muutmise juures muudugi muutmata, nii hästi kui teised muuted ja teuförwasõnad, nagu lauakäija, tähelepanija, patustpöörja, leeriskäinud, puhtastegu, läbimine, wäljastäik, pealekiri, eesõna, wastastuba, magadeskamber, üksnes ees, taga ja ette, taha käiwad „kus“ ja „kuhu“ küsimise järele, eesotsas, etteotsa, tagaotsas, tagakambri, tahaotsa, tahakambri. — Seisab esimene sõna nimetusemuutes, siis muudetakse see wahest teisega seltsis. Siin on kaks asja tähele panna. Kas on need kaks nimesõna, mis wõlde iseäralise omaduse järel ilma sidemesõnata körwu seisawad, nagu, kõik minu luu liha wäriseb, sool leib majas, piiske suur jäi sisse, luud kondid, mis paremine lahku peawad kirjutatud saama, ehk on esimene nimi teise ligemaks seletuseks, nagu leff naene, liig nimi, pitt meel. On esimene nimi omadusesõna, siis kirjutatakse neid paremine lahku. Niisama on lugu, kus esimene sõna nimesõna näitke olewat, mis muudetakse ehk mitte, seda mõbda kuidas see nime- ehk omadusesõnaks peetakse, ja wiimsel loul ei ole see kottupandud sõna, mis paremine lahku tuleb kirjutada. Nime- ja omadusesõna wahel ei wõi Gestikeele sees mitte igal pool selget wahet teha, sagedaste wõib üht ja sedasama sõna mõlemateks pruutida, nagu pühapäewad ja pühad päewad nagu pühad mehed. Nenda kui leff naene, wõidakse kaa leff mees, leff kirik, paljus lesed naesed.

II. Põhjasõnaks on omadusesõna. Iseäralist tähelepanemist nõuawad kahest ehk enam sõnades kottupandud omadusesõnad —ne ja —line lõpuga, nagu seestpidine (seest pidi) enneaegne (enne aega), kõiksugune (kõik sugu), sedasugune, see-

fugune, (seda fugu), mereäärne (mere ääres), poolkahetataastane, (pool kahetjat aasta), maapealne (maa peal), käsuwastane (käsu wasta), hiirekarwane, kämblalaiune (kämbla laius), sülla kõrgune (sülla kõrgus), käewarrejämedune (käewarre jämedus). On nimesõna omaduseltunnismärgiga kous, siis seisab see pärandusemuutes, nagu uueusuline (uus ust), ühemeeleline (üks meel), kurwanäuline (kurb nägu), pikkameeleline (pikk meel), pooleaastane (pool aastat), neljajalgne (kellel neli jalga on), neljajalane (neli jalga pitt), kahetordne (kaks torda). Kaa nimetusemuude tuleb ette, nagu täisealine ehk täiealine (täisiga ehk täis iga), kestaline (kestiga), üksluune, üheluune. — Ei ole kaksipidi mõelda, et need omaduselonad kofkupandud ja seda mööda kirjutada on, lahus pärandusemuude oleks miidu teise sõna walitsuse all, nagu m a a pealne kord, m a a p e a l n e kord. Kofku peawad kirjutatud saama pooleteiseaastane, tänawu-Zaanipäewaaegne laps, pooleteisekülla kõrgune ehk nimetusemuutega pooleteiseküllakõrgune, pooleteiseküünrapikkune, peenikesemustajahallitribuline. Mii weider kui see wiimne sõna kaa wäljanäeb, siiski ei wõi senna midagi parata, sest hallitribuline (hall triip) on hall ja triibuline, kuna hallitribuline seelik kaa muud karwa wõib olla ja halli nimese päralt on. Peenikesemustajahallitribuline sees „ja“ sidumisesõnaga ühendatud „musta“ ei wõi „halli“ küllest mitte lahutada, ja „peenikese“ üfki lahus tähendaks jälle mustajahallitribulise seeliku omaniku.

Omaduselonade juures, mis mitte —ne ehk —line lõpuga kahest ehk rohkem sõnadest tehtud pole, waid kus nimi omaduselonaga tähendust ligemalt piirab, seisab see nimi nimetusemuutes, nenda kui nimesõnad poisimees, põlbpüü, nagu jääkül, süsimust, weripunane, wesihall, ehk kaa, iseäranis lauliku keele sees, pärandusemuutes, nagu rahawaene, wereahne, wihmawaewased ruffid.

III. Põhjasõnaks on teusõna. Seletuselonaks on aina muutmata teufõrwasõna ehk seisusõna, nagu äraminema, ülestõusma, mahaeitma, wäljaajama, ettepanema. Muutmata sõna jääb üksnes teunimesõnaga kofku, käskimisesüüfist, kindlast wiisist ja soowimisesüüfist aga lahku ja teusõna järel, nagu äraminna, äraminema, äraminemine, äraminija, äraminnes, äraminew, äraläinud, aga mine ära, ma lähen (läksin, lähetsin) ära, ära mine ära.

IV. Üitmed —ni, —ga, —gu, —ti, —gi, —t, —at, —ks, —p, —ap, —ep.

—ni seisab pärandusemuute külles, nagu põlweni, põhjani, wärawani, jõuluni, tänapäewani, homfeni, kewadeni, istus poole

ööni, hommikuni, üks päew otsiti otsast otsani, lauaft lauani, ehk kaanest kaaneni ehk otsast otsani olen raamatu läbilugend.

—ga, wanaste kaas, kaa, seisab pärandusemuute külles, nagu kõrwaga, kõrwadega, kandega, filmaga, sõnaga, hea südamega, lahke jutuga, mis ja hoopled oma tarkusega.

—gu on kui sõnast sündinud, nagu (nenda kui), ennegu, (enne kui), otsegu (otse kui), fennigu (senni kui).

—ki healega tähtede ja l, m, n, r järel —gi, paneb selle sõna peale healemõnu, kelle külles ta seisab, nagu ei minagi fenna ei lähe, ei ma fennagi ei lähe, ei ma fenna ei lähegi. Teuförwasõnade ja nimeasemesõnade külles wõtab —ki kaa muuted külge, nagu kuskil, kusagil, kuskis, kusagis, kuskilt, kuskiltki, kellesegi, kellegisje, kummagile, kummalegi, üheftki, ühegisti, ühegisti.

—k, healeta tähtede järel —ak, näitab kahtlust, nagu niit niit palju, sellak fellak ajal, sedak sedak wiisi, sealak sealak kohas, seek seek asja leidis.

Küsijaw —ks on wist kas sõnast sündinud, nagu nendaks (kas nenda), paljuks (kas palju), oliks ta (kas ta oli), ons (kas on), eks (kas ei).

Tugewat mõnu annab —p, healeta tähtede järel —ap, —ep, nagu seep see on, festap see tuleb, needap need on, see-samap see on, külap ta tuleb.

Seesama kirjamees on veel kirjutanud:

Dr. Martiu Lutheruse weikene kateliskmus bibliisalmidega (esimene pühakirjaraamat uue kirjawiisi peal). Tallinnas 1869.

Sojanna! Kiriklikud koorilaulud kõige kuulsamatest Wene, Stalia, Sakja, Prantsuse ja Hispania laulumestritest. Leipzigis 1870.

Ilmalikud meestefoorid. Tartus 1870.

Wenekeele grammatika kõnelemistega (esimene Wene keeleõpetus Gestickeele). Rakweres 1872.

Öaste pildiraamat. Rakweres 1872.

Bibli-Atlas, 7 kaardi ja 2 pildiga. Tallinnas 1872.

Pildiaabitje. Mõrski linnas 1872.

Pildid Pohla sõjast. Tartus 1874.

Rakskümmendseitje tuhat wersta Siberis. Tallinnas 1879.

Johannes ja Maria. Tallinnas 1879.

Laurella. Tartus 1882.

„Aündja.“ Põllutöö, maailmateaduse ja ilukirjanduse pildiajaleht. Riias 1882.

Üleüldine maailma ajaraamat. Kõkkupandud 1877. aastal wäljaantud kooliministeriumi õpetuseplaani järel. Riias, Schnakenburg'i trüff ja kulu, 1882.

Systematisches Vocabularium. Sakja-Läti-Wene-Gestickeele koolisõnaraamat. Riias, Schnakenburgi trüff ja kulu, 1885.

Deutsch-Gestuisches Wörterbuch. Riga 1886.

=== Schnakenburg's Verlag, ===

Dorpat—Riga—Leipzig.

- Abriß der Geschichte Rußlands** von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. In übersichtlicher Darstellung nach den größeren historischen Werken und mit Benutzung der neueren Quellen bearbeitet von mehreren Lehrern. Zweite verm. und verb. Aufl. 8. Cart. 1 Rbl.
- Обозрѣніе Русской исторіи** отъ начала Руси до нашихъ временъ. Gr. 8. Cart. 1 Rbl. 20 Kop.
- Schulkarte von Liv-, Est- und Curland** in Farbendruck ausgeführt, Mit deutscher, lettischer und estnischer Ortsbenennung 20 Kop.
- Schul-Wand-Karte von Liv, Est- und Curland.** Mit deutscher, lettischer und estnischer Ortsbenennung, von Dr. Bornhaupt. Auf Leinwand gezogen, lakirt und mit Rollen 5 Rbl. 50 Kop.
- Katechismus,** Dr. M. Luthers kleiner, mit erklärenden und beweisenden Bibelprüchen, herausg. von Prof. Alex. v. Dettingen. 10. verb. und verm. Aufl. 8. Cart. 20 Kop.
- Brenner, Fr.,** Organist an der Universitätskirche in Dorpat, Choralbuch für Kirche, Schule und Haus. 2. veränderte und verm. Aufl. Quer-Folio. 1 Rbl. 40 Kop.
- Choralbuch für vier Männerstimmen zum Gebrauch bei Gymnasien, Seminarien und kirchlichen Männerchören. Quer gr. 4. 1 Rbl.
- Karow, G.,** 460 Choralmelodien, vierstimmig für die Orgel und für den Gebrauch beim Gottesdienste bearbeitet. 2. Aufl. Quer 4. 3 Rbl.
- Anhang zu Karow's Choralbuch,** herausgegeben von Th. Drath. Königl. Musikdirektor zu Bunzlau i./Schl. 60 Kop.
- Kernlieder,** Sammlung kirchlicher. Herausgeg. von Prof. Alex. von Dettingen. 5. verm. Aufl. 8. Schulausgabe ohne Singweisen 28 Kop., mit Singweisen 40 Kop.
- Spalving, J.,** Leitfaden für den geometrischen Anschauungsunterricht nach Ebr'y's Grundsätzen zusammengestellt. (Bestimmt für die untere Klasse der Kreis Schulen, sowie für andere Anstalten, in denen der geometrische Unterricht seinen Anfang nimmt.) Mit einer Stein-drucktafel. Gr. 8. 30 Kop.
- Der praktische Kopfrechner, enthaltend Beispiele aus dem Kinderfreise und dem bürgerlichen Leben, mit Berücksichtigung der in den Ostseeprovinzen gebräuchlichen Münzen, Maße und Gewichte nebst einigen Fingerzeigen und Erläuterungen. 2. vielfach veränderte Aufl. Gr. 8. 90 Kop.
- Aunder, J.,** Leitfaden der Naturgeschichte für Elementarschulen. Mit 8 lithographirten Tafeln. 8. Cart. 60 Kop.
- Anderjsson, J.,** Königl.-Schwed. Hof-Kalligraph. Schönschreibhefte in fünf Kurzen à 10 Kop.
- Blagoweschtschensky,** Russisches ABC- und Lesebuch für die deutsche Jugend der Ostseeprovinzen. Gr. 8. gebunden. 8. Aufl. 50 Kop.
- Haller, A.,** Oberlehrer. Geschichte der russischen Literatur. Gr. 8, 16 Bogen, brosch. 2 Rbl.
- Deutsche Handelsbriefe zum Uebersetzen in das Russische. Cart. 80 Kop.
- Lejebuch,** Deutsches, zum Uebersetzen ins Russische. 8. Cart. 80 Kop.
- Wörterbuch** dazu 40 Kop.
- Шрекинкъ,** Этимологія нѣмецкаго языка для русскаго юношества. 8. Cart. 90 Kop.

Schnakenburg'i kuluga Tartus on järgmised kooliraamatud trükitud :
Arwuwald. Kirja pannud J. Kurrik. I. jagu. Algebra — oma algusõpetustega. Hind 60 kop.

II. jagu. Neljalikme ja ruumi arwamine ning wõrdlused ruut- ja järgarwudega. Hind 50 kop.

Arwuwalla wõti. I. jagu: Kostused algebra ja selle algusõpetuste ülesannete kohta. Hind 40 kop.

II. jagu: Kostused neljalikme ja ruumi arwamise ning ruut- ja järgarwude ülesannete kohta. Hind 25 kop.

Geskirjad koolidele. Saksja- ja Gesti- (Ladina-) keele. Kooliwalitsuse poolest heaks kiidetud ja koolidele soomitud. 12 suure musta seinatahwli (poogna) peal walgete tähtedega ja numbritega. Hind 5 rbl.

Gesti keele healte õpetus. Kirja pannud Dr. M. Beske. H. 60 f.

Õhimejed geometria õpetused. Gesti koolilastele ja iga mõõtmiseõpetuse himustajale kirja pannud J. Tüll. Hind 30 kop.

Kerged ja lühikesed geometria õpetused. Rahwakoolide kasuks kirja pannud J. Tüll. Hind 50 kop.

Kirjalitud tööd koolis ja kodu. Kirja pannud J. Pärn. H. 25 f.

Kirjutamisõpetus. Laste õpetajatele ja peastkirja õppijatele juhatuseks kirja pannud J. Kurrik. Hind 42 kop.

Kooli laulmiseraamat. Kuues jaus kirja pannud A. Grenzstein. Hind 1. ja 2. jagu à 10 kop., 3. jagu 12 kop., 4. ja 5. jagu à 16 kop., 6 jagu 18. kop.

Koolikaart. Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa. Saksja-, Gesti- ja Lätikeele. Hind 20 kop.

Kooliseinakaart. Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa. Saksja-, Gesti- ja Lätikeele. Eakeritud ja rulli pandud. Hind 5 rubla 50 kop.

Laste arwuwald. Kirja pannud J. Kurrik. I. ja II. jagu à hind 25 kop. III. jagu: Murrud. Hind 25 kop.

Laste arwuwalla wõti. I. ja II. jagu kokku 25 kop. III. jagu 20 f.

Liivi-, Gesti- ja Kuuramaa kooliseinakaart. Ilma nimeleta. 4 suure lehe peal. Hind 1 rbl. 50 kop. Einase riide peal mapil sees 2 rbl. 80 kop.

Loodusõpetus. Koolimeistritele ja koolidele kirja pannud J. Kunder. I. raamat: Glajateriik (piltid.), köid. 80 kop. II. raamat: Laimeteriik (piltid.), köid. 60 kop. III. raamat: Kiwideriik. 40 kop.

Saksja keeleõpetaja Gesti koolilastele. Kõtkupannud ja wäljaannud A. Grenzstein. I.—III. kooliaasta. Hind köid. à 50 kop.

Saksja keeleõppimise juhatamine. Gesti rahwa kasuks kirjutatud. Kirja pannud W. Schneider. Wiiet lorda trükitud. Hind köid. 25 kop.

Tõutatud maa. Juhataja pühas kirjas nimetatud maade tundmisele, koolile ja kodule kirja pannud J. Pärnann. Ühe kaardi ja mitme pildiga. Hind 25 kop.

Tsehendamise heftid. Aue, kerge õpetusewiisi järele, 3. järgus. 1. järgus täpikaugus $\frac{1}{3}$ tolli; 2. järgus täpikaugus $\frac{2}{3}$ tolli; 3. järgus täpikaugus 1 toll. Iga järg maksab 14 kop.

Turnimiseraamat. I. Kirja pannud J. Kurrik. Hind köid. 40 kop.

Uju äratamisest ja kaswatamisest. Lastekaswataja Dr. Kehri kirjakest Gesti keelesse toimetanud J. Laane ja P. Undritz. H. 36 f.

Uju õpetuseraamat, Lutheruse katekismuse järele Gesti rahwakoolidele ja rahwale. I. Kirja pannud P. Undritz. Hind 60 kop.

Schnakenburg'i kooluga Tartus on trükitud:

- Nuus A-B-D raamat.** Esimeseks õppimiseks õige ristiusu lastele. (Tallinna keelt). Hind 15 kop.
- Nuus Haritjaraamat.** Kõige uuema õpetuswiisi järele kokkuseadnud J. Ludimois. Hind 20 kop.
- Nuus Kirjutamiseraamat,** koolilastele ilukirja ja jauts. I. ja II. jagu, hind à 10 kop.
- Üleüldine ajalugu.** Kolmes jaus koolidele ning igale teadusenõudjale kirja pannud J. Bergmann. I. ja II. jagu. Hind koid. à 80 kop.
- Wäite nootidega lauluraamat.** Sada kõige tuttawamat Kiriku Lauluraamatu laulu ja ühe healega lauluwiisi koolile ja kodule. Hind 40 kop.
- Wastne Wõrokeeli A-B-D raamat.** Kirjotanud koolmeister Joh. Hurt. Hind 20 kop.
- Benemaa ajalugu** kõige wanemast ajast kunni olewikuni. Hind 65 kop.
- Benemaa geograafia.** Gestirahwa kasuks kirja pannud M. J. Eisen. Hind 45 kop.
- Weitene Kirikulugu.** Gesti koolidele kirja pannud A. J. Raudsepp. Hind 32 kop.
- Weitene looduse õpetus.** Glajate-, Laimede- ja Kiwidelugu. Gesti alamatele koolidele kirja pannud J. Runder. H. 36 k.
- Wiihika õpetus.** Koolidele ja igale teadusenõudjale kirja pannud J. Tütk 120^{ne} seihkenduse ja pildiga. Hind 1 rbl.
- Ajalugu elulugudes.** Esimene jagu: Aeg enne Kristust. A. B. Grube järele ümberpannud M. J. Eisen. Hind 32 kop.
- Gesti ema.** Lühifene teejuht emadele, kuidas nad oma lapsi esimeste eluaastade sees kaswatama peawad. Wäljaannud J. Kapp. Hind 30 kop.
- Gesti-, Piwi- ja Nuuramaa ajalugu.** Muisthest ajast meie ajani. Kõigile isamaa armastajatele ülespannud ja wäljaannud M. J. Eisen. Hind koidetud 60 kop.
- Esimene Pojaste kaswataja ja rohtitseja ehk õpetus,** kuidas karjaloomade pidaja oma loomi kaswatama ja õpetatud arsti abi puudusel rohtisema peab. Wäljaannud J. Piw. Hind 24 kop.
- Seiamaategija ehk õpetus,** kuidas kõige alama soodest kõige paremat hinamaad teha. Wäljaannud Piw. Hind 12 kop.
- Hobuse rauutamise õpetus.** Neäranis tähelepannemise wäärt seppadele, kes hobusid rauutada tahawad, kui ka hobuste kaswatajatele ja pidajatele. Kirja pannud M. Treumann. Hind 20 kop.